

M. A. Akşit Koleksiyonundan

Bölüm 2

5

Endüstri kültüründe geri göç boyutu

Returning Home migration at Industry Culture

M Arif AKŞİT**

**Endüstri Kültüründe aynı işte çalışmakta denmemeli, geri dönüşte oluşan işveren tümden farklıdır.*

*** Prof. Dr. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları, Neonatoloji Bilim Dalı, Pediatri Genetik*

xx

Şehirleşme Tarım Kültürü özelliği iken, sanayileşme ile şehirler yapı değiştirmişler, endüstri bölgeleri olmuşlardır.

Fabrikalar sermayedar, patron, çalışan ve işçi olarak klasik üst, orta ve alt sınıfı oluşturmuştur. Tarım Kültürü modeli, yeniden yapılanmış, gelenek yapısı, düzenlemeler olarak yerini almıştır.

*Birey Hakkı, kul hakkı yaklaşımı ise, **işçiyse işçi kal** yaklaşımı ile kalıba oturtulmuştur.*

Bu yapı tüm ülkeleri içine almış, Batı Medeniyeti çerçevesi ile ülkelere yayılmış, sanki gelişmek için mutlak şart şekline dönüştürülmüştür.

Türkiye bunu uygulamak için darbeler yapılmış ama 2005 yılındaki ceza kanunununuz ile kanunilik esasları tam yerine oturmuştur.

Sevgi ve insanlıkta olmak değil, işinde uzman olmak ve etkin, verimli çalışma öncelikli olmuştur.

Şehirleşme ile başlıca 3 ana sınıf, Hindistan'da 12 adet kast ile oluşmaktadır. Bunlar arasından geçiş, yükselme, maddi imkân ve eğitimle elde edilen boyut olabilmektedir.

Evlenmede kadınların zengin koca tercihleri belirgin boyuttadır.

Hukuk, bireyin hakları şeklinde yapılırsa bile, bazı meslekler, basın mensubu, politikacılar ve seçilmiş belediye başkanları ayrı olmalı, bir bakıma onların düzeni bozma yetkisi vardır.

Bu kültürde temel toplum görüşü ve ortak akıl olmalı ve jüri ile temsil edilmelidir.

Şehirlinin göçmesi için büyük gerekçeler olmalıdır, sermaye boyutu sıklıkla yönetim ile pazarlık içinde olacağı için, orta sınıf, orta direkt diye toplumun ana çatısını kaldıran kesimin, zulüm ve geçinme indeksi ile sorun büyük boyut ve göçme olacaktır. Bir fabrika ithal işçi bulabilse bile memur kendi kültürel yapısında olması gerektiğinin farkındadır.

Özet

Endüstri kültüründe geri göç boyutu

Amaç: Batı Kültürünün temel yapısını oluşturmaktadır, bunu arzu edenler olsa bile Ülkemizde olduğu gibi kanunilik ilkesi olan, birey hakları uygulanan ve ceza kanunları bu düzeyde olan, jüri sistematığı ile kamu vicdanı diye karar verilmeyen ülkelerde tam uygulanamaz.

Dayanaklar/Kaynaklar: Kaynaklar temelinde Yazar yorum yapmaktadır. Türk Ceza Kanunu temelinde kültürel yapı değerlendirmesi yapmaktadır.

Giriş: Bu kültürde, sermaye, çalışan ve işçi farklı haklardadır, tam eşitlik olmaz, kişi hak ve özgürlükleri kamu vicdanı ile jüriye göre oluşturulur. Düzenleme suç kapsamında iken, birey hakkında ceza kanunu dışında, suç yasanın açık ifadesi ile somut eylem olmalı, kıyas ve yoruma kapalı, suç belirgindir, bilmiyorum denilemez ve tüm yasalar buna göre olmalı iken, jüri sistematığında algıya göre bile olsa suçsuz denilirse, ceza verilemez.

Genel Yaklaşım: Bu kültürde ekonomi arz, talep, fayda maliyet iken, birey hakları penceresinde etkin, verimli, kullanılabilen, kaliteli yararlı, alınabilen ve memnun olunan olmalıdır. Bu kültürde mala sahip olmak, ucuz almak önemlidir.

Başlıca boyutlar: Memnuniyet boyutu değil, işin yürümesi için zorlama ve baskı öne çıkmaktadır. Nitekim Suriye'de yönetim bu metotları kullanmış ama gelir ve refah seviyesi düşük olması ile işkence boyutu çıkmak nedeniyle göçler ve tümünden düzen değişmiştir.

Yaklaşım: Geri göç olması için bu kültürel yapı yerine, birey hakları temelinde kanunilik ilkesi yerleşmeli ve hizmet sektörü buna göre yapılmalıdır.

Sonuç ve Yorum: Memnuniyet ve barışın sağlanarak geri göç oluşması için Türkiye, kanunilik ilkesini uygulaması ve gelişmişlik ile gereksinime göre uyarlama, düzenleme yapabilme kapasitesi ile güzel bir örnek olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Geri göçte düzenleme esaslı değil birey hakkına göre hizmet sunulmalıdır

Outline

Returning Home migration at Industry Culture

AIM: The termination of West World, based on Industrial Culture concept, thus, wanted to be so many people, but, as in our Country, Turkey the legitimate on law concept, as, individual rights and freedom on primum than layout, order at criminal law, not as on common sense as juridical system.

Grounding Aspects: The Author evaluation themselves, as the source of Turkish Criminal Law and Social Anthropology bases.

Introduction: At Industrial Culture, capital, officers and labors at different aspects, not on exact equality, civil liberties under juridical concepts. Regulations not at criminal law feature, crime on evidence based proven one action, not compared and assessed, clear not as not known one, and like constitutional factor, effects all other laws. Thus, at juridical system if jury, indicated as not quilt court cannot give penalty, over/counter the legitimate.

General Considerations: In this cultural perspective, economy upon the supply demand, profit, thus, under individual rights economy is: Nearby, Eligibility, Delighted Efficiency, Fundable Efficiency. Used person must satisfied be happy to use. Own something must be satisfactory.

As English proverb "I am not rich enough to buy cheap things"

Proceeding: For establishing the working of the system, oppression mostly noticed. Such in Syria, the happenings occurred and migration resulted, because low income and low wellbeing.

Notions and Conclusion: For encountering back home migration, legitimate on law, and serving upon the necessities must be arranged and established. For satisfaction and noticing the return migration like Turkey be an example on past legitimate on law and progression and can adapted, evaluated and newly be in construction upon the requirement capacity.

Key Words: For home return migration, legitimate not on common sense, but on law.

Giriş

Endüstri Kültürü, temel olarak ekonominin yapısı ile oluşmuştur. Sanayileşme, üretim ve maliyet unsuru ele alınmaktadır.

Zamanımızda ise kavram değişmektedir. Memnuniyet faktörü öne alınmıştır.

Genel ve klasik Ekonomi Tanımlamaları

Internet kanalı ile bulunanlar sunulmaktadır.

[Ekonominin temel ilkeleri. coinhaberleri.com.tr](http://coinhaberleri.com.tr)¹

Ekonominin temel ilkeleri tüketim ve tasarruf, arz ve talep, fiyat mekanizması, rekabetçilik ve kaynak dağılımı gibi konuları kapsar.

- Tüketim ve tasarruf, bireylerin gelirlerini nasıl harcadıkları ve biriktirdikleri ile ilgilidir.
- Arz ve talep ise bir ürün veya hizmetin piyasada nasıl karşılandığı ve talep gördüğü ile ilgilidir.
- Fiyat mekanizması, tüketiciyi ve üreticiyi etkileyen fiyat değişikliklerini ve ekonominin bu değişikliklere nasıl tepki verdiğini inceler.
- Rekabetçilik, firmalar arasındaki rekabetin ekonomi üzerindeki etkilerini araştırırken, kaynak dağılımı ise toplumun kaynakları nasıl kullandığı ve dağıttığı ile ilgilidir.

YORUM: Zamanımızda temel olan memnuniyet ele alınmadığı için irdelenmeyecektir, endüstriyel bakış açısı belirtilmektedir.

[5 temel ekonomik ilke, kıtlık, arz ve talep, marjinal maliyetler, marjinal faydalar ve teşvikleri içerir. www.paratic.com](http://www.paratic.com)²

Kıtlık, kaynakların sınırlı olduğunu ve kaynakların tahsisinin arz ve talebe dayalı olduğunu belirtir. Tüketiciler, satın alma kararlarında marjinal maliyetleri, faydaları ve teşvikleri göz önünde bulundurur.

YORUM: Yukarıda belirtildiği gibi temel değerlendirme olan memnuniyet ele alınmadığı için irdelenmeyecektir.

KLASİK İKTİSAT OKULU. www.isletme.wordpress.com³

Klasik iktisadın felsefi temelini «doğal düzen» ve «faydacı felsefe» oluşturur. Klasik iktisadın temel ilkeleri şu şekilde özetlenebilir: 1) Piyasada tam rekabet koşulları geçerlidir (Serbest piyasa varsayımı). 2) Ücret, faiz haddi ve mal fiyatları esnektir. 3) Her arz kendi talebini oluşturur.

YORUM: Rekabet denilmekte ama rekabet unsurunun temeli olan değerlendirme olan memnuniyet ele alınmadığı için irdelenmeyecektir.

Ekonominin temel ilkeleri. Internet. Yazeka⁴

Ekonominin temel ilkeleri; dört ana sorunun etrafında şekillenir: **neyin, ne kadar, nasıl ve kim tarafından üretilceği**. Bu ilkeler şunlardır:

1. **İhtiyaç:** İnsanların yaşamlarını sürdürebilmek ve refahlarını artırabilmek için duydukları fiziksel, duygusal ve sosyal gereksinimlerdir.
2. **Fayda:** İnsanların mal veya hizmetlerin sağladığı tatmin duygusudur.
3. **Değer:** Ürün ve hizmetlere gösterilen önemdir. Bireyler veya toplum, bu unsurların kıymetini; sağladığı faydaya, bulunma durumuna ve kalitesine göre belirler.
4. **Fiyat:** Ürün veya hizmetin parasal açıdan değeridir.

YORUM: İngiliz ekonomistlerin dediği gibi *Ucuz mal alacak kadar zengin değilim* sözü, İngiliz Atasözü hatırlanmalıdır. Burada tatmin kelimesi kullanılmakta, memnuniyeti tatmin boyutu ile yeterli görmektedir.

Birey Hakkı açısından Ekonomi tanımlaması

Kanımcı memnuniyet parametresi kullanıcı yönünden ele alınmalıdır.

Bunlar: İngilizce 3E olarak belirtilmiş, Türkçe de benzer uygun ekleme ile NEDEFE (Nearby, Eligibility, Delighted Efficiency, Fundable Efficiency) demektedirim.

- Etkinlik (Effectivity):
- Verimlilik (Efficiency):
- Uygunluk (Eligibility)

NOT: Benim eklemelerim

- Bulunabilir olması (Nearby)
- Kalite olarak fiyat karşılanabilir olması (Fundable)
- Kullanırken memnun olmak (Delighted)

Laiklik

Laiklik: din kurallarından kaynak almayan anlamında olmaktadır. Özellikle Katolik, tüm insanları kiliseye kaydı yapılmakta ve Papaz, onların çobanı olarak sorumluluk taşımaktadır. Tarikatlar da aynı mantık üzerindedirler. Ancak Kuran kalıba bağlı olanın inanmış olamayacağı (49/14), her bireyin davranışı ile yargılanacağı, Tanrı idol değil, yaratılışı Yaratan olarak, bilim üzerinde olunmasını tanımlamaktadır. Kuran adı İkra oku gibi, okunacak kitap, sunum, taktim şeklinde anlamı bulunmaktadır.

Birçok ülke din kuralı üzerinde olmaz iken, laiklik prensibini kanunlarında yoktur. Burada toplum din etkisi korkusu olunca bu maddeyi Anayasa olmak üzere eklemeyi önemli bulmaktadırlar.

Selçuk ve Osmanlı şeriat yapısı üzerinde olmamıştır. Şeriat, kıyas, yorum ve görüşlere göre toplum görüşünü yansıtır, somut veri değil, algılar önemlidir. Hilafet bir danışma merkezi iken, Halife kaldırılmış, hilafet de Diyanet olarak asli vazifesi olan Devlet kurumu olmuştur. Ülkemizde hiçbir kanun Kuran ilkeleri dışında değildir, Kuran da emir, kural yoktur zaten, tarikatlar etkisizdir. Gebelik önlenmesi, düşük yapma konusu gündeme gelmiş, Tıp otoriteleri ile birlikte, etik ilkeler ışığında, diyanet görüşü temelinde kanun çıkmış ve tüm İslam ülkeleri emsal olarak almışlardır.

Bu nedenle kanunlar dini esaslar değil, kişi hak ve özgürlükleri temelinde oluşturulur.

Muhalefet bu konuyu gündeme getirir, ancak halk inancın sorulmayacağı, sorgulanmayacağı yaklaşımı ile, birey hakkı olarak görmekte ve seçimlerde de bu görüşü ortaya atmaktadırlar. Laiklik kelime anlamı ötesine tanım taşınarak, modernleşme, ilerleme ve bir ileri gelişim anlamını taşıdığı için her birey sık kullandığı bir tanım olmaktadır. Kelime aynı ama yüklediği anlam farklı olabilmektedir.

En büyük kavga tarikatlarda olur, Kabile Kültürü yapısında oldukları için, bizden olan iyi, olmayan kötü mantığı vardır.

Konu ansiklopedik olarak bakılırsa, aşağıda olduğu gibi verilmiş, dileyen net kaynağı okuması istenilmiştir.

Laiklik, Vikipedi⁵

Laiklik veya **laisizm** ([Fransızcadan](#): *laïcité*), [devlet](#) yönetiminde [dinin](#) veya [dinsizliğin](#) referans alınmamasını ve devletin [din](#) veya [dinsizlik](#) karşısında tarafsız ve tepkisiz olmasını savunan ilkedir.

[Fransızcadan Türkçeye](#) geçmiş olan "laik" sözcüğü, "din adamı olmayan kimse; din adamı dışında kalan halk" anlamına gelen Latince "laicus" sözcüğünden gelmektedir. [Roma](#) döneminde din adamlarına "Clerici", din adamı olmayanlara da "Laici" adı veriliyordu. Aynı terimin [İngilizce](#) karşılığı ise *secularity* olup, din ve devlet işlerinin ayrı tutulması anlamına gelir. [Latince](#) bir kelime olan [çağ](#) anlamına gelen "saeculum" kelimesinden geçmiştir. [Sekülerizm](#) Türkçeye *lâiklik*, *çağdaşlaşma* veya *dünyevileşme* olarak üç farklı terimle çevrilebilmektedir. [Fransa](#)'da lâiklik için *Laïcité* (*Laïcisme*) terimleri kullanılmaktadır. Kavramlar, her iki biçimde de cismi ve [bilimsel](#) olan ile soyut ve [dinsel](#) olanın birbirine karıştırılmamasını ifade etmektedir.

Kavram

Laik kelimesi [Yunanca](#) *laos* ismi ve *laikos* sıfatından gelir, [Latincesi](#) *laicus*'tur. Laos: halk, kalabalık, kitle demektir ve zıddı *kleros*'tur. Laikos; halka ait, ruhban olmayan demektir. Laicus; dinsel olmayan demektir. Lâiklik, [Osmanlı](#) döneminde [Ziya Gökalp](#)'in *Lâ-dini* (dinsel olmayan), [Ahmet İzzet Paşa](#)'nın *la-ruhbanî* ve [Ubeydullah Efendi](#)'nin *iş hükümeti* deyişleri ile açıklanmaya çalışılmış olup bir süre kullanılan *lâyisizm* deyişi yerini tümüyle *lâiklik* terimine bırakmıştır. Laos/kleros karşılığı MÖ 3. yüzyılda, [din](#) yönetiminde iki sınıflı belirtmek üzere kullanılmıştır. [Hristiyanlığın](#) ilk yüzyılından itibaren kilise adamlarına *klerikoi* (Latince *clerici*), bunların dışında kalanlara *laikoi* (Latince *laici*) denilmiştir. Bu adlandırma, ruhani ve cismani bir ikiliğe de işaret eder. [Yeni Çağ](#)'da laik terimi, felsefi ve hukuki, siyasi bir anlamla genişleyerek [devlet](#) ve [din](#) ilişkilerine ait bir tarzı ifade etmeye başlamıştır. [Fransa](#)'da [III. Cumhuriyet](#)'te *laïcisme* kelimesi dile girmiştir. İngilizcede, papazdan başka bütün halka *lay*, *laity* denir ve *laic*, *secular* kelimeleri de cismaniliği ifade eder. Latince *saecularis*'ten gelen *secular*, özellikle İngiliz ve Alman toplumunda kullanılır.

Siyasi anlamı üzerindeki tartışmalarda ise laiklik, [liberalizmin](#) fikri kaynaklarından biri sayılır ve siyasi kudretin dini kudretten ayrılmasını ifade eder. [Teokratik](#) devletten [demokrasiye](#) geçerken devlet otoritesiyle din otoritesi sınırlandırılmış, laiklik klasik demokrasinin gerekliliğinin bir icabı olmuştur. Buna göre kavram, [çağdaşlaşma](#) ve [insan hakları](#) ile yakın bağlantılıdır.

Hukuki tanımlara göreyse en yaygın tanım, devlet ile din işlerinin ayrılmasıdır. Devlet, bir dine inanıp inanmama meselesini özel bir problem sayar, fertlerinin sadece maddi yönüyle ilgilenir, kendisi devlet olarak hiçbir dini taşımaz, hiçbir dini ayine iştirak etmez, fakat fertlerin her türlü dini serbestliklerini kabul eder. Devlet, dini esaslara dayanan kanunlar yapamayacağı gibi, bütün dinlere eşit mesafede durur ve hiçbir şekilde dinlerin ibadet hüküm ve kurallarına müdahale edemez. Bununla birlikte kendilerine din adamı diyenler, din adına devlet düzenini bozacak davranışları önlemekle yükümlüdür.

[Atatürk](#)'e göre lâiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir.^[1]

Kavramın tarihsel gelişimi [Katolik](#) Avrupa ile [Anglosakson](#) Avrupa arasında bir nüans yaratmıştır. Katolik ülkeler laik, diğerleri sekülerdir. Laik ülkelerde daha çok din devletin denetimi altındadır; buna mukabil seküler ülkelerde din ile devlet özerk iki alandır. [Protestan](#) ve [Anglikan](#) ülkelerdeki [sekülerizm](#), günlük hayatı belirleyen dünyevi bir yaşama tarzını ifade eder ve dünyevi işlerde dini dışarıda bırakmak anlamını edinir. Bu ülkelerde millî kiliselerin Roma Kilisesinden ayrılmışları, Kraldan ayrı özerk kurum oluşu da kavrama etkinliği kazandırmıştır. Bu aynı zamanda uluslaşma ve burjuvazinin ortaya çıkışıyla da ilgilidir. Laikliğin Bizans Sezar opalimsin ve elitiz hakimiyete, sekülerizmin ise Roma paganlığına ve vicdan özgürlüğüne yakın olduğu belirtilmiştir.

Devlet ve din arasındaki ilişkilere bir temel sağlayan laiklik, bu ilişkiler açısından üç özellik gösterir: Devlet dine bağlıdır (teokrazi, [Tibet](#)); din devlete bağlıdır (imparatorluk, [Bizans](#), [Osmanlı](#), [İngiltere](#), [Rusya](#)); ikisi de özerktir (demokrasi, [ABD](#), [Avustralya](#), [Belçika](#)). Laik devleti Duguit şöyle tanımlar: “Din konusunda kendisi tarafsız olup, mensupları bir dini taşımakla birlikte kendisi devlet olmakla hiçbir dini özellik göstermeyen ve hiçbir din ayini yapmayan ve kendi namına yaptırmayan devlet.” Bugün bütün dünyada, cismani ve ruhani ayrılık anlamındaki temel ilkeler kabul görmekle birlikte, her devletin toplumuna ve kültürüne has özellikler de kavrama girmiştir. [Atatürk](#)'e göre “her faydalı ve yeni şeye karşı çıkmak irticadır”. İrtica, devletin laikleşmesiyle ilgili olarak kanun koyucunun hukuki normlarına aykırı hareketler, devletin dayandığı ana değerlere aykırı görüşleri bu açıdan etiketlemesi şeklinde tanımlanmakla beraber, dini kamuoyundaki dini vecibeleri yerine getirme davranışları ile bu anlayış sıklıkla karıştırılmakta, hatta seçimle işbaşına gelse dahi eğer bu aykırılık görülürse devlet en başta ordu kurumunu olmak üzere müdahale edebilmektedir. Burada devlet, demokratik açıdan her türlü düşünceye geçit verse bile, bu düşüncelerin dine dayanıp dayanmadığı noktada laikliğe aykırı hareketler kapsamında irticayı temel terim olarak benimsemiştir.

Laik düşüncenin tarihî ve felsefî temelleri

Laikliğin fiilen uygulandığı ilk devlet [Büyük Selçuklu İmparatorluğu](#)'ydu. 1050 yılında Selçuklu hakanı [Tuğrul Bey](#), Abbasî halifesi [Kaim](#)'in Selçuklu Devleti üzerindeki politik yetkisini tanımayarak dinî görünüme sahip bir siyasal erkin otoritesine son vermiştir. Fransız akademisyen [Joseph de Guignes](#) kendi kitabında Tuğrul Bey'in laik tutumunu ele almıştır.^[2] Bu tutuma, Fransız filozof [Voltaire](#) tarafından yazılan bir kitapta bu kaynak baz alınarak yer verilmiş^[3] ve yakın tarihte [Mustafa Kemal Atatürk](#) tarafından [hilâfet](#) sorunu konusunda tarihte Selçukluların yaptıkları örnek gösterilerek değinilmiştir.^{[4][5]}

Batı'da laikliğin felsefî temelleri; [Rönesans](#), [Hümanizm](#) ve [Reform](#) hareketleri ile bu akım düşünürlerinin eserlerinde kaynaklarını bulur. 16. yüzyılda [İtalya](#)'da doğan Rönesans, [sanat](#) ve [edebiyatta Katolik Vatikan Papalığından](#) ve onun dinsel temalarından uzaklaşarak antik Roma ve Yunan sanat ve felsefecilerinden beslendi. Yayıldığı ülkelere göre içerdiği sanat ve edebiyat tarzının farklı alanlarda oluşmasına yol açtı. Sanatta olduğu gibi edebiyat ve felsefe alanlarında da antik dönem eserlerine dönüşü simgelemesi *Yeniden Doğuş* olarak nitelenmesini sağladı. Rönesans, [skolastik](#) öğretileri yıkıma uğrattığı gibi canlandırdığı hümanist ve [akılcı](#) akımları, [Avrupa](#) ülkelerinin 18. yüzyıl [Aydınlanma Çağı](#) düşünürlerine miras bırakarak ve kökleri MÖ 6. yüzyıla kadar dayandırılan [Humanizm](#) 'in tekrar canlanmasını hazırlayarak insan aklına duyulan ilgi ve saygının başlatıcısı oldu.

Eski çağlardan beri din, insanların günlük yaşamında, toplumsal düzende ve devlet yapısında etkin bir unsur oluyordu. Din adamları Hristiyan dininin kurallarına göre insanların yaşamını yönlendiriyorlardı. Zamanla değişen ve gelişen ticaret ilişkileri, kentlerin zenginleşmeye başlaması, Hristiyan olmakla birlikte ayrı mezheplerden olanların çoğalması gibi etkenler Hristiyan dininin dönemin yeni koşullarına göre gözden geçirilmesini gerektirdi. 16. yüzyılda dinde [Reform](#) hareketi oldu. Edebiyat, sanat ve bilimde [Rönesans](#) diye adlandırılan canlanma ve atılım dönemi de 15. ve 16. yüzyıllarda gerçekleşti. Böylece Hristiyan dünyasında din, yaşamın birçok alanında etkisini yitirmeye başladı. Özellikle eğitim ve öğretim alanında yenileşmeler oldu. Din kurallarına uygun eğitim yapan kurumların yanı sıra özgür düşünceye ve inanç özgürlüğüne dayanan eğitim kurumları devlet tarafından açılmaya başlandı. 1789 [Fransız Devrimi](#)'nden sonra laiklik yavaş yavaş devletin bütün kurumlarında ve toplumda kendini kabul ettirdi.

Laikleşme süreci

Laisizasyon ya da lâikleşme süreci, [seküler](#) bir devlet yapısını [Laïcité](#) modeli ile benimsemiş olan [Fransa](#)'nın 19. yüzyılda geçirmiş olduğu lâisizme geçiş sürecidir. [Fransa](#)'da bu yüzyılda düşünce akımlarının dalgalı bir seyir izlemesiyle ülkenin tamamında insanların fikirlerinde büyük değişimler hâsıl olmuştu. [Endüstri Devrimi](#) ile birlikte ülkenin dışında cereyan eden ve acı veren pek çok hâdise bu yüzyılda [Fransa](#)'da büyük bir değişikliğin meydana gelmesinde önemli bir rol oynadı. [Fransız Devrimi](#) sonrasında, [Roma Katolik Kilisesi](#)'nin [Fransa](#)'daki [dinî](#) uygulamalarında bir düşüş meydana geldi. Bu yüzyılda [Fransa](#)'da [Roma Katolik Kilisesi](#)'nin karşılaştığı en önemli akımların başında [pozitivizm](#) ve [rasyonalizm](#) gelmekteydi. [Fransa](#)'da [Kilise](#) ile [Devlet](#)'i birbirinden ayıran [Sekülerizasyon Yasası](#) ise 1905 yılında çıkarıldı.

Ülkelere göre durum

Türkiye'de lâiklik

Laik toplum ve devlet yapısına verdiği önemle [Ziya Gökalp](#), [Fuat Köprülü](#), Atatürkçü düşünceyi edebiyat alanına kazandıran [Falih Rıfkı Atay](#), [Türk Hümanizmi](#) eseri ile [Suat Sinanoğlu](#), [Atatürk](#) döneminin Millî Eğitim Bakanı ve [Dünya Klasikleri](#)'nin Türkçeye çevrilmesini sağlayan [Hasan Âli Yücel](#), [Tonguç Baba](#) olarak anılan ve [Köy Enstitüleri](#) alanındaki üstün çalışmaları ile bilinen [İsmail Hakkı Tonguç](#), Cumhuriyet'in 50. yılına armağan ettiği [Türkiye'de Çağdaşlaşma](#) isimli kitabı [Türkiye Cumhuriyeti](#) tarihinin 75 adetlik ender kitapları arasında gösterilen [Niyazi Berkes](#), daha gerilere gidilecek olursa [Yunus Emre](#) gibi tarihi kişilikler Türkiye'de [hümanist](#) değer yargısının gelişmesine rehberlik eden saygın düşünürler oldular.

[Türk Hümanizmi](#) adlı eserinde Suat Sinanoğlu, [Atatürk'ün devrimlerinin ve reformlarının](#) getirdiği kurum ve kuruluşların hümanist ruhu temsil ettiklerini ve bu ruhun [TBMM](#), [Medeni Kanun](#) gibi eserleri taşıdığını belirtti. Bir insani değerler sistemi olarak tanımlanan [hümanizm](#), cinsiyet, inanış veya başka bir fark gözetmeyen ulusçu ve eşitlikçi yapısı ile Laik Cumhuriyet'in temel felsefesi olduğu biçiminde yorumlandı.

[Din](#) ve [devlet](#) işlerinin birbirinden ayrılması yolunda [hukuk](#) alanında yapılan devrimler ve yenilikler, Cumhuriyet döneminin en önemli çağdaşlaşma hamleleri olarak [ceza hukuku](#) ve [medeni hukuk](#) düzenlemeleri ile gerçekleştirildi. Kadın veya erkek, kişisel kanaatlerine bağlı olmaksızın tüm vatandaşların eşit yasal haklara sahip olmaları ve hukuk birliğinin tesis edilmesi bu alanlardaki düzenlemeler ile gerçekleştirildi. Gerçekleştirilen [hukuk devrimi](#) ile [Sened-i İttifak](#)'tan bu yana devam eden [anayasallaşma süreci](#) tamamlandı hem hukuk hem de eğitim alanlarında [Tanzimat](#) ile birlikte oluşturulan ikili yapılara son verildi ve [çağdaşlaşma süreci](#) temellerine oturtuldu.

Türkiye Cumhuriyeti, ulusal bir devlet olarak kurulmuştur. Yani toplum, kendi kaderi hakkında karar verebilme erkine sahiptir ki; bu topluluğa "Türk ulusu" denir. Ulusun tebaası ne bir ırk ne de bir ümmettir. [Ulus](#), haklarını akla göre düzenleyen toplumdur. Bu bakımdan egemenliğin kayıtsız şartsız ulusun olması demek, devletin "[lâik](#)" olması demektir. Bazı çevreler, Türk Hukuku'nda lâikliğin bir tanımının olmadığını iddia etmektedirler. Oysa Anayasanın 24. maddesi, lâikliği, [rasyonalist felsefenin](#) çözümlenmesine göre tanımlamıştır:^[6]

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 24

Anayasasında lâikliği deklare eden devletler

- [Fransa](#) (1958 Anayasası'nın 1. Maddesi)
- [Japonya](#) (1946 Anayasası'nın 20. Maddesi)
- [Meksika](#) (1917 Anayasası'nın 3. Maddesi)
- [Portekiz](#) (1976 Anayasası'nın 41. Maddesi)
- [Türkiye](#) (1982 Anayasası'nın 2. Maddesi)

Anayasasında lâiklik kaydı olmayan ancak lâik/seküler hukuka göre idare olunan devletler

- [Amerika Birleşik Devletleri](#)
- [Hindistan](#)
- [Küba](#)
- [İrlanda](#)
- [Avustralya](#)
- [Endonezya](#)
- [Senegal](#)
- [Mali](#)
- [Tunus](#)

SONUÇ: Laiklik tanımı modernleşme ve Endüstri Kültüründe olmak olarak algılandığı için, karşıdaki daima laik değilsin ithamı ile karşılaşmamak için birçok boyutu gizlediği de görülmektedir.

Bilim ve İlim Farkı

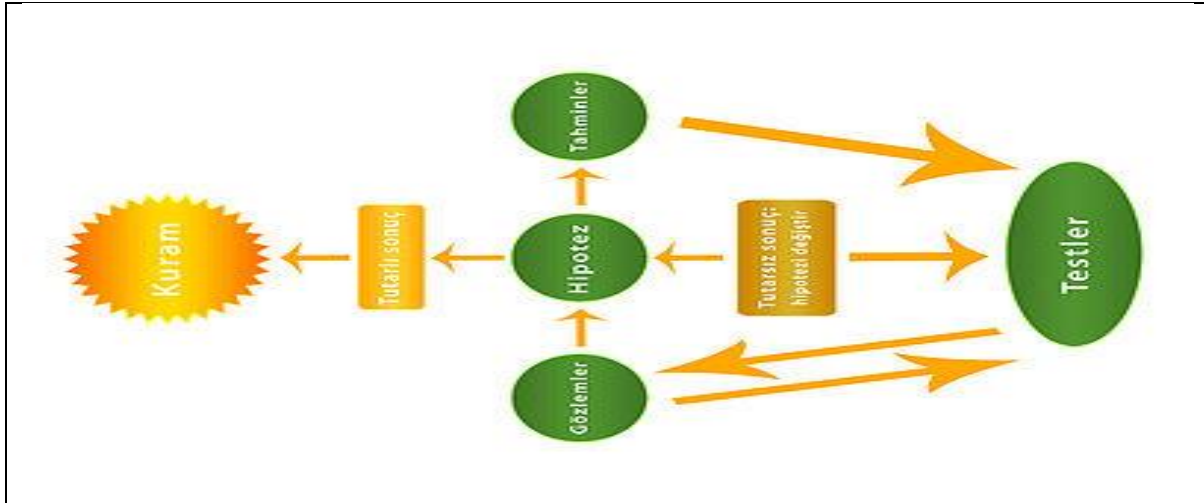
Sıklıkla karıştırılan ve aynı anlamda kullanılmasına karşın, farklar önemlidir.

Bilim: Doğa, tabiat ve yaratılış üzere, gerçek ve hakikat tanımı üzerinde olan bilimdir. Allah bu kapsamdadır. Kanunilik bu kapsamdadır. Kul hakkı somuttur ve net hak edişe göre eylem ve konuma göredir. Etik, doğru nedir ve ne yapmalıyım sorgusu ile zarar ve zulüm yapmama boyutlarını somut tanımlarken, ahlak toplumun kurallarıdır ve kalıptır. Bilim insanı tanrı/ilah/idol yok (**la-ilah**) der, yaratılış ve bilimi Yaratan var (**İlla-Allah**) der. İslam'da^{6,7} olmamasına karşın, ekleme yaparlar Allaktan başla tanrı yoktur diye tanımlama eklenir. Kuranda **Ekber**/büyük tanımı yok iken, **Ehad**/yüce yaklaşımı varken, devamlı ekber tanımı kullanırlar. Yaratılış somut iken, soyut anlamsız boyuta çekilir ki bu sayede epik hikâyeye ve Kuran dışı uydurulanlara insanlar inansın, tarikat oluşumu kabul edilsin istenir. İtham kesin dinsiz, deist ve Kuran bozdurarak öldürülmeli denilir. Kelime anlamı *fektulu*'nun ise yanlış düzeltin, doğru olarak düzeltin demektir. Öldürün *katl*, katil olarak da lügatimize geçmiştir.

İlim: Tanrı ve soyut kavramlar, İlahiyat ise ilimdir, düşünce boyutundadır. Jüri kararları ise ortak akıl ve toplum görüşü üzerine olup, ilimdir. Düzen ve yönetim ilim iken, uygulamaları bilim üzere ve hak edişe göre olmaz ise zulüm olur. Zalim olmak ilim ama bilim değildir.

İlim düşünsel boyutta iken bilim aşağıdaki aşamalar ile somutlaşmaktadır.

Bilimsel yöntemi özetleyen bir şema (Wikipedia)⁸

İlim ve bilim arasındaki fark nedir? Ders-kitabi.blogspot.com

İlim daha çok düşünmek suretiyle oluşan bilgidir, daha çok algılamalar ve duyular önemlidir, herhangi bir disipline ihtiyaç duymaz. Bilim ise belli bir disiplini ve kuralları olan ve kişiden kişiye değişmeyen nesnel bilgiler içerir. İlim knowlege ve wisdom olarak tanımlanması uygundur.

Bilim ve İlim arasındaki başlıca farklar; www.arasindakifark.net/⁹

- İlim, kâinatta olup biten olayları tasvir ve izah yoluyla kavrama çabasıdır. İnsanın merakını celbeden olaylara dair sorulan sorularla doğup gelişen ve bilimi de içine alan geniş bir disiplindir.
- Bilimin konusu gözlenebilir olguların sebeplerini deneysel bir yöntemle araştırmaktır. İlim ise bu olgular ile fizik ötesi aleme dair bilgileri bir çatı altında birleştirir.
- İlim bilimi kuşatır. Bilim, ilimin alt kümesidir, küçük bir cüz-ü dür.
- İlim konusunda ilerleyenlere “alim, ermiş” denir.
- Bilim konusunda ilerleyenlere “bilim adamı” denir.
- İlimde seziler ön plandadır.
- Bilimde ise meta ön plandadır.

SONUÇ: Pozitif ilimler ile uğraşanlara bilim insanı denir. Bilimde kalın derim.

Ansiklopedik bilgi sorgulamasında, tüm metin verilmiştir ama girişte bu konu özetlenmektedir.

Bilim

Bilim ve ilim aynı başlıkta irdelenmektedir.

Bilim, Vikipedi¹⁰

Bilim veya **ilim**,^[1] (bil- fiilinden türetilmiştir) **nedensellik**, **merak** ve amaç besleyen, olguları ve iddiaları **deneysel**, **gözlem** ve **düşünce** aracılığıyla **sistematik** bir şekilde inceleyen **entelektüel** ve uygulamalı disiplinler bütünüdür.^[2] Kimi kullanımlarda bu tanımın "ilim" için geçerli olmadığını altını çizmek gerekir. Çünkü bilim somut, evrensel olayları kendine konu edinmişken ilim **doğaötesi** olaylarla da ilgilenilebilir fakat somut kanıt sunmaz. Bilimi sınıflandıran bilim felsefecileri bilimi **formal bilimler**, **sosyal bilimler** ve **doğa bilimleri** olmak üzere üçe ayırır.^[3] Bilimin diğer tüm dallardan en ayırt edici özelliği, savunmalarını somut kanıtlarla sunmasıdır. Bu sayede bilim, bilinmeyen olguları açıklamamıza ve evreni idrak etmemize güçlü destek olur.

Bilimsel çalışmalar belirli kıstasları karşılamak zorundadır. Tüm bilim dalları, deneysel yöntemlere ve gerçek olayla ilgili varsayımın ilişkili gücüne bağlı olarak kanunlar çıkarmaya çalışır.^[4] **Einstein** bilimi, *her türlü düzenden yoksun duyu verileri ile düzenli düşünceler arasında uygunluk sağlama çabası*,^[5] **Bertrand Russell** ise *gözlem ve gözleme dayalı akıl yürütme yoluyla dünyaya ilişkin olguları birbirine bağlayan yasalara bulma çabası*^[6] olarak tanımlar.

Geleneksel bilim sadece anlamaya ve çözmeye gereksinim duysa da ileri evrelere ulaşan bilim türleri sadece çözmeyi değil çözümden öte ilerlemeyi de kapsar. Geçmişe bakıldığında en önemli sayılan bilim dallarından bazıları **matematik**, **geometri**, **gök bilimi** ve **tıptır**. Çok çeşitli matematiksel çözümleme sistemlerinin geliştirildiği ilk zamanlardan bu yana yeni formüller, sistemler, kuramlar geliştirilmektedir ki bu da bilimin sürekliliğine bir örnektir.

Bilim ve bilimsel yöntem denenebilir olmasına öncelik verir. Böylece nesnel sahicilik sağlanır ve araştırma belirli bir çerçeveye oturur. Bir **varsayım** (hipotez), türlü sınamalar sonucunda doğrulanırsa **kuram** (teori) statüsünü alabilir ve diğer bilim insanlarının çalışmalarında dayanak işlevi görür.

Bilim tarihi

Antik çağlarda bilim

Bilimsel faaliyetler, yazıdan daha önce başlamıştır.^[7] Bu sebeple, özellikle **antik çağlardaki** bilimsel buluş, görüş ve keşifleri incelemekte arkeolojinin önemli bir yeri vardır. Örneğin çeşitli arkeolojik bulgular incelendiğinde, tarih öncesi çağlardaki insanların çeşitli gözlemler yaptığı saptanmıştır. Örneğin göç veya tarım zamanlaması yapmak için mevsimleri titiz takip ettiklerini biliyoruz. **Afrika**'da bulunan ve MÖ 35.000 ile MÖ 20.000^[8] yıllarına kadar uzanan çeşitli kalıntılar, vakit ölçmeye dair çeşitli denemelerin izlerini taşımaktadırlar.^[9] Bununla birlikte teknolojik gelişimin yanı sıra bilimsel etkinliklerin özellikle MÖ 2500lü yıllar civarında yoğunlaştığı ve ivme kazandığı tespit edilmiştir.^[7] Bu dönemlerde yerleşik hayata geçmiş örgütlü toplulukların yavaştan kent devletleşmesine evrildikleri ve devlet olmak için gerekli yasa, adet ve ritüellere uymaya başladıklarına daha sık karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla kalabalıkların güvenliği, barınması, beslenmesi için yeni

yollar, yöntemler bulmak zorundaydılar. Bunun özellikle [mimari](#) alanda birçok örneği bugün de görülebilir; [Stonehenge](#) gibi büyük yapılar belirli bilimsel ve teknolojik gelişim, özellikle de çeşitli gelişmiş [matematik](#) bilgileri olmaksızın yapılamayacak anıtlardır.^[7] Pisagor geometrisi adı altında toplanan bilgilerin, Pisagor'dan binlerce yıl öncesinde bile insanlar tarafından bilinip uyguladığı anlaşılmıştır.^[7] [Antik Mısır](#)'da Çin ve Hindistan'da farklı birçok matematik bilgisi gerektirecek yapıların yapılabildiği uygulamalar görülmektedir.

Antik Mısırlılar MÖ 4200 yılında 365 günlük bir takvim üretmiş oldukları gibi, MÖ 3100 yılı tarihli bir gürzde sayısal olarak milyonları ifade etmek için bir sistemin kullanıldığı görülmüştür.^[10] Antik [Mezopotamya](#)'da matematiksel etkinlik ve gelişimin varlığı, arkeolojik araştırmalarca elde edilen kil tabletler yardımıyla bilinmektedir.^[11] Mezopotamya'da zaman içinde iktidara gelen farklı krallıkların neredeyse tamamından matematiksel etkinliğin bulguları kalmıştır; MÖ 3. binyıldan [Sümerlere](#) ait, MÖ 2. binyıldan [Akad](#) ve [Babillilere](#) ait, MÖ 1. binyıldansa [Asurlulara](#) ait.^[11] Bunlara ek olarak daha sonra bölgede hakimiyet kuran Perslere ait MÖ 6. yüzyıldan 4. yüzyıla kadarki bir tarihe ait bulgular da mevcuttur.^[11] Mezopotamya'daki matematiksel etkinlikler çok çeşitlidir ve pratik sorunların ötesine de sıklıkla geçmiştir; lineer ve ikinci dereceden denklemlerin çözümünü içeren [cebiri](#) çalışmaları ile çeşitli [sayı kuramına](#) dair çalışmalar yapılmıştır.^[11] Bunlara ek olarak bu topraklardaki farklı krallıklar tarafından zaman içinde sayı sistemi oldukça geliştirilmiştir. Sümerliler, antik Mısırlıların kullandığına benzer ondalık ekli bir sayı sisteminin temellerini atmışlar ve kullanmışlardır.^[11] Bu sistem daha sonraki dönemlerde farklı iktidarlar tarafından geliştirilmiş, Babillilerce 60 bazlı bir sisteme ulaşılmıştır.^[11]

MÖ 3. binyılda Hint yarımadasında matematikle uğraşıldığı ve matematiksel hesapların yapıldığı bilinmektedir.^[12] Ayrıca bu matematiksel etkinlik büyük oranda ölçüm cetvelleri, ağırlık ve genel olarak ölçümler gibi konuları da içermektedir.^[13] Bu dönemdeki matematiksel etkinliklerin genel olarak [astronomi](#) ile de ilişki olduğu öne sürülmüştür.^[12]

Nitekim dini açılar da barındıran, sıklıkla matematik gibi diğer bilim dallarıyla birlikte yapılan astronomi çalışmaları antik çağlarda büyük bir önem ve yer arz etmektedir.^[7] Astronomiyle ilişkili fenomenlerin matematiksel tezahürlerine antik Mezopotamya'daki bilimsel etkinliklerde rastlanmaktadır.^[7] [Çin](#)'de takvimsel ihtiyaçlara karşılık verecek astronomi faaliyetleri olduğu gibi, Mezopotamya'da matematiksel gelişimden yararlanılarak gezegenlerin döngülerine, pozisyonlarına dair hesaplamalar yapılmaktaydı.^[7] Matematiksel gelişimden ayrı bir biçimde astronomi çalışmaları ve anlayışı Orta Amerika merkezli [Maya](#) uygarlığında kendine yer bulmuştur; özellikle takvimsel çalışmalar ve güneş ve ay tutulmalarının hesaplanması önemli yer tutmuştur.^[7]

Bunların dışındaki bilimlerin de kökenlerini antik çağda bulmak mümkündür. Örneğin [biyoloji](#) uygarlığın gelişiminden çok önceleri toplumsal anlamda önemli bir rol almış, özellikle tarım açısından çok çeşitli gelişmeler olmuş, insanlar birçok hayvanı evcilleştirmiştir.^[14] Bitkilerin incelenmesi sonucu birçok şey keşfedilmiştir; örneğin arkeolojik bulguların Babillilerin [hurma](#) ağacının eşeyli ürediğini keşfetmiş, [polenlerin](#) eril olduklarını ve polenlerin dişi bitkilere aktarılarak üremenin sağlanabileceğini kanıtlamışlardır.^[14] Antik çağlarda ayrıca biyolojiyle birlikte tıbbi çalışmalar da yapılmış, Çin, Mısır ve Hint yarımadasındaki çeşitli uygarlıklar farklı şifalı bitkileri belirli tıbbi ve anatomik sorunlar için kullanmışlar, bu kullanımlarını zaman zaman yazıyla da ifade etmişlerdir.^[14] Tıbbın yanı sıra, [kimya](#), [coğrafya](#) ve [jeoloji](#) gibi bilimlerde özellikle Çin'de büyük ölçüde gelişmiştir.^[7]

Bilim ve felsefe

İlk çağlardaki [filozofların](#) dünyayı ve etrafı anlamaya çalışması, merak duyguları, belirli kriterlerin doğmasına ve bunların çeşitli ideolojilere dönüşmesine yol açmıştır. Bilimin temelleri atılmaya kadar, tartışma ve deney olgusu insanlar tarafından geliştirilmiş ve bu bir arayış haline dönüşmüştür. İlk dönemlerde belirgin bir felsefe-bilim ayrımı yoktur ve birçok büyük [bilim insanı](#) aynı zamanda filozoftur. Deneyin ve sonucun klişe haline gelmesi bilimin artık istenilebilir düzeye gelmesini sağlamıştır. [19. yüzyıla](#) kadar gelişme kateden bilim aslında kendi içinde bir savaş vermiş, birçok özgün araştırmacı, düz mantıkla hareket eden Orta Çağ liderlerine yenik düşmüştür. [Aristo](#)'nun fiziğinden daha farklı düşüncelere sahip olan [Galileo](#) kendi zamanının bilim insanlarıyla ters düşmeye başlamıştı. Bilim, tarihi sürecinde bu tip sahnelere sürekli tanık olmuş, deney ve gözlem sonucunda çıkan kanunların yerini başkaları almıştır.

Gerçek ve varlığın amacını soruşturan [felsefe](#) sistematik düşünmeyi gerektirmektedir. [Klasik antik çağ felsefesiyle](#) başlayıp [Thales](#),^[15] [Anaksimenes](#),^[16] [Pisagor](#),^[17] [Demokritos](#),^[18] [Gorgias](#),^[19] [Empedokles](#),^[20] [Heraklitos](#),^[21] [Parmenides](#),^[22] [Sokrates](#), [Plotinos](#),^[23] [Platon](#),^[24] ve [Aristoteles](#)^[25] gibi filozoflar, gitgide gelişen ve şekillenen felsefi soruların şekillenmesini sağlamışlardır. Din odaklı [Orta Çağ felsefesinde Hristiyanlığın](#) kendine bir aracı olarak kullandığı felsefe, [Tanrı](#), bilgi, inanç eksenlerinde yoğun şekilde kullanılmıştır. [Aydınlanma](#)

[Çağ](#)'nda yapılan felsefede [akıl](#) ön plana çıkmıştır. Düşünce sistemindeki temel görüş, insan aklının aydınlatıldığı kesin doğrulara ve bilgiye doğru ilerlemektir. Geçiş dönemi felsefesi olarak bilinen [Rönesans felsefesi](#), bilimde ve düşünce sistemindeki yeni gelişmelerin yer aldığı bir dönemi kapsar. *Yeniden doğuş* manasına gelen *rönesans*, önceki çağlardan çok farklı bir düşünce sistemine geçişin köprüsü konumundadır.

Bilim ve felsefenin ayrışması modern çağa yaklaşırken iyice belirginleşmiş, bununla birlikte felsefe ile bilim tamamen birbirinden kopmamış ve gerek genel olarak bilimin felsefesi olan *bilim felsefesi* gerekse bilim dallarının tek tek felsefi yönden incelendiği felsefe dalları (örneğin *fizik felsefesi*) varlığını sürdürmekte ve gerek bilim gerekse felsefe alanlarında önemli roller oynamaktadır.

Bilim dallarının gelişimi

Astronomi ve fizik

[Gök bilimi](#), bilim dalları arasında en eski olanlardandır ve özellikle antik çağlarda en yoğun anlamda icra edilen, bilimlerin anası olarak görülen bir bilimdir.^[21] İnsanların gökyüzüne olan ilgisi, yukarıda asılı duran cisimleri incelemeye itmiş ve [teleskobun](#) bulunmasıyla bu gözlemler daha etkin bir hâl almıştır. [Babil'i](#) olgusal astronomlara nazaran [Yunan](#) astronomları, matematiksel ayrıntıları özümseyerek bu bilimin gelişmesinde temel noktaları oluşturmuşlardır.

Roma İmparatorluğu'nun iktidarı altındaki Mısır'da yaşamış olan [Batlamyus](#) özellikle astronomi tarihi ve genel olarak bilim tarihi açısından önemli bir konuma sahiptir. Daha sonraları İslam astronomları tarafından *el-Mecisti* olarak anılacak olan *Hè Megalè Syntaxis* yani "Büyük Derleme" isimli astronomi konulu eseri Orta Çağ boyunca genel-geçer kabul gören astronomi eseri idi ve yazarı olarak Batlamyus neredeyse mitik bir statüye getirilmişti.^[26] Batlamyus'un evren modeli [egosantrik](#) yani yer merkezciydi ve uzun yıllarca kabul gören bu sistemden güneş-merkezli bir sisteme geçiş tartışmalar doğurmuştur.

[Polonyalı](#) bir [astronom](#) olan [Nikolas Kopernik](#), [dünyanın](#) ve diğer gezegenlerin, [güneş](#) etrafında döndüklerini açıklamış; heliyosantrik yani güneş-merkezli bir sistem ortaya atmıştır. Copernicus'un sistemini *Commentariolus* isimli bir risale ile arkadaşlarına tanıtmış daha sonra sistemini, Papa [III. Paulus](#)'a ithaf ettiği ayrıntılı bir şekilde başyapıtı sayılacak *De revolutionibus orbium coelestium* isimli eserinde açıklamıştır. Bu astronomi biliminde yeni bir dönem açılmasına sebep olmuştur. Teleskobu geliştirmesi, yaptığı astronomik gözlemler ve Kopernik'in sistemine verdiği destek ile tanınan İtalyan bilim insanı [Galileo Galilei](#) de astronomi ve fizik tarihi için önemli birisidir ve zaman içerisinde modern gözlemsel astronominin babası^[27] ve modern fizik biliminin babası^[28] gibi atıflara mazhar olmuştur. 1671'de ilk aynalı teleskobu yapan matematik ve fizikçi [Isaac Newton](#) uğraştığı bilim dallarının gelişmesine çok fazla katkıda bulunmuş [diferansiyel](#) ve [integral](#) hesabın temellerini atmıştır. Ayrıca Newton'un 5 Temmuz 1687'de yayımladığı, *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri* (*Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*) kitabı [klasik mekaniğin](#) temellerini oluşturan [Newton'un hareket yasaları](#) ve [yer çekimi](#) gibi önemli konuları içerir. Alman teorik fizikçi [Albert Einstein](#) enerjinin [ışık hızının](#) karesiyle kütlelenin eşit olduğunu $E=mc^2$ formülüyle ispatladı. Genel ve [İzafiyyet teorisi](#) ile kütlelenin uzay zamanı bütüğünü ve zaman, mekân, hareketin birbiriyle bağımlı olduğunu ispatlayıp [brown hareketi](#) ile [atomun](#) varlığını kanıtladı. Leopold Infeld'la birlikte yazdığı [Fiziğin evrimi](#) kitabı ile kuantum ve mekân gibi konuları içerir.

Kimya

[Kimya](#), [maddenin](#) yapısını ve davranışlarını inceleyen bir bilim dalıdır. Herhangi bir [kimyasal reaksiyon](#) olup olmadığını görmeyi içerebilir. [Fizikokimya](#), [biyokimya](#), [analitik kimya](#), [anorganik kimya](#) ve [organik kimya](#) temel dallarıdır. Tıp gibi pek çok bilim dalının yardımcısı konumunda olan kimya biliminin [gıda](#), [ilaç](#), [boya](#), [kozmetik](#) ve [tekstil](#) alanlarında kullanımı dolayısı ile, en bilinen dalı organik kimyadır. Antik çağlarda maddenin belirli temel elementlerden oluştuğu düşünülür ve birçok kültürde bunlar [hava](#), [su](#), [ates](#) ve [toprağı](#) içerirdi. Bununla birlikte antik Yunan filozoflardan bir kısmı [atom](#) fikrini ortaya atmış ve her şeyin çok küçük yapıtaşlarından meydana geldiğini öne sürmüşlerdir. Bu filozoflara daha sonra [atomcu](#) filozoflar da denmiştir. Çok eski çağlardan beri insanlar metalürji ile uğraşmakta, çeşitli eşyanın yapımında kimyasal olayları ve bunların sonucu olan ürünleri kullanmaktaydılar; örneğin camdan eşyanın üretiminde. Orta Çağ'a doğru [simya](#) geleneği ortaya çıkmıştır. Simya geleneği kimyanın öncülüdür ve mistisizm, felsefe gibi öğelerle kimyasal çeşitli araştırmaların karışımından ibarettir.

kimyanın simyadan ayrışması ve temellerinin atılmasında önemli katkıları olan bir isim [Robert Boyle](#)'dur. Bugün özellikle ismini verdiği [Boyle yasası](#) ile tanınan Boyle atomcu fikriyatı savunan bir bilim insanıydı. Fransız bilim insanı [Antoine Lavoisier](#) ise [kütlelenin korunumu kanunu](#) ile gerek kimya gerekse bilim tarihinde önemli bir adım atmış, *kimya biliminin babası* olarak da anıldığı olmuştur.^[29] Kendisi ayrıca [oksijen](#) ve [hidrojeni](#) tespit edip adlandırandır. [19. yüzyılım](#) başına kadar kimyanın, öteki fizik bilimlerin tersine, [tümevarım](#) (induction) yönünün [tümdengelim](#) (deduction) yönünden daha baskın olması, onun [biyolojik](#) bilimlere daha yakın olmasına

neden oluyordu. Ama [matematik](#) ve [fizik](#) yöntemlerin kimyaya uygulanması sonucu yeni bir bilim dalının, yani fizikokimyanın doğmasında başta [Wilhelm Ostwald](#),^[30] [Van't Hoff](#)^[31] ve [Arrhenius](#)^[32] un payları büyüktür. Kimyasal maddelerin fiziksel değişimlerini, fiziksel olayların kimyasal maddelerin özelliklerinden yararlanılarak açıklanmasını konu alan ve [elektrokimya](#), [kolloid](#) kimyası, [çekirdek kimyası](#) ve [polimer](#) kimyası gibi kollara ayrılan fizikokimya, bu bilgilerin 1881'de *Zeitschrift Für Physikalische Chemie* adlı bilim dergisini yayımlamalarıyla bilim dünyasında kimyadan ayrı bir dal olarak yerini almıştır.

İnsanların öğrenme ve araştırma merakı zamanla analitik (çözümlemeli) kimyanın doğmasına neden olmuş, bu durum zaman içinde koordinasyon kimyasının ve endüstriyel analitik kimyanın gelişmesine zemin hazırlamıştır. Analitik metotların keşfi tıp, biyoloji ve [genetik](#) alanında kimyanın kullanımını yaygınlaştırmıştır. [Penisilin](#) ve [vitaminlerin](#) keşfi ile kimya biliminin insanın yaşam kalitesini artırdığı gerçeğinin yanında gelişen [teknolojinin](#) üretim süreçlerinde kullanılmaya başlanması, [cevre](#) sorunlarına neden olmuş, bu durum doğal kaynakların ihtiyatsızca sarf edilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle çevre kimyası ve [su](#) kimyası gibi alt bilim dalları da gelişmiştir.

Matematik ve Geometri

Antik çağlardaki bilimsel etkinliklerde [matematiğin](#) önemli bir rol oynadığı, eski Mısırlılar, Mezopotamyalılar, Hintler gibi çok çeşitli kavimlerin matematikle uğraştıkları bilinmektedir.

[Yunan](#) matematiğinin en önemli isimlerinden olan [Tales](#)'in geometriyi, Mısır'da kaldığı süre içerisinde öğrenmesi ve bu bilimi etrafındakilere öğretmesi sonucunda gelişme devam etmiştir. Sayıların babası olarak anılan [Pisagor](#)'un ünlü [teoremi](#)^[33] onu zamanının en büyük bilim insanları arasında hatırı sayılır bir yere getirmiştir.

12. yüzyılda yaşamış olan bir başka matematikçi [Ömer Hayyam](#) ise [Öklid](#)'in çalışmalarına eleştiriler getirmiş ve [analitik geometri](#) ile Öklid dışı geometrinin temellerini atmıştır. Ayrıca kübik denklemlere genel, geometrik bir çözüm getiren ilk matematikçi de kendidir.^[35]

Orta Çağ'da Batı'daki en önemli matematikçilerden biri [Fibonacci](#)'dir. Fibonacci Arap rakam sistemini [Avrupa](#)'ya tanıtmış ve yaygınlaşmasına önayak olmuş ve bugün [Fibonacci sayıları](#) olarak anılan sayı dizisini yaygınlaştırmıştır. Aslında bu sayı dizisini ilk keşfeden kendi değildir fakat onun kitabında örnek olarak kullanıldık sonra Batı'da ün kazanmışlardır.^{[36][37]}

17. ve 18. yüzyıllarda Batı'da matematik yükselişe geçmiş, birçok önemli matematiksel buluş gerçekleşmiştir. İskoç [John Napier doğal logaritmaları](#) araştırmış, [Kepler](#) gezegensel hareketlerin matematiksel kanunlarını ortaya koymuş, [René Descartes](#) bugün hâlen sıkça kullanılan [Kartezyen koordinat sistemini](#) ve dolayısıyla analitik geometriyi geliştirmiştir. Alman matematikçi [Gottfried Wilhelm Leibniz kalkülüs](#) üzerine birçok çalışmasıyla kalkülüsü geliştirmiş ve bugün kalkülüste kullanılan notasyonun temellerini atmıştır. [Pierre de Fermat](#) ve [Blaise Pascal olasılık teorisinin](#) temelini atmışlar ve dolayısıyla ilgili [kombinatorik](#) kurallarını keşfetmişlerdir. Pascal ayrıca [Pascal teorisi](#) ve (her ne kadar kendinden daha önce Doğu'da bilinse ve kullanılsa da^[38]) [Pascal üçgeninin](#) geliştiricisi ve isim babasıdır. 18. yüzyılda matematikçi [Leonhard Euler fonksiyon](#) kavramını ve matematikteki sayısız notasyonu (örneğin [doğal logaritmanın](#) tabanı olarak e notasyonunu) geliştirmiştir. [Sayı teorisi](#), [graf teorisi](#), [geometri](#) gibi çok çeşitli alanlarda önemli eserler vermiş, önemli buluşlara imza atmıştır.

19. yüzyılda yaşamış olan Alman matematikçi [Carl Friedrich Gauss](#) ise gerek matematik gerekse diğer birçok bilimde önemli başarılar imza atmış; [temel cebir teorisi](#) (veya [cebirin temel teoremi](#))ni kanıtlamış, [Theorema Egregium](#) u ortaya atmış ve kanıtlamış, karmaşık değişkenli fonksiyonlarda önemli çalışmaları olmuştur. Yine 19. yüzyılda yaşamış olan [George Boole](#) isim babası olduğu yeni bir cebir türü olan [Boole cebirini](#) ortaya atmıştır.

Tıp

Bilimin [tıp](#) alanındaki ilk gelişmeleri [Asya](#) kıtasında gerçekleşmiştir. [Hindistan](#), [Mısır](#), [Çin](#), [İran](#) ve [Yunanistan](#)'da tıp sistematik bir biçimde gelişmeye başlamış ve bir bilim dalı olarak insanlığın en büyük sorunlarından biri olan [sağlık](#) alanındaki gelişmeler yüzyıllar boyu sürmüştür.

Hindistan yarımadasında, İndus Vadisi uygarlığından beri tıp ve diş hekimliği mevcuttu. Nitekim, Hint tıbbi geleneği olan [Ayurveda](#) bugün bile çağdaş tıbbın yanı sıra varlığını sürdürmektedir. İngilizlerin Hint yarımadasını kolonileştirmesine kadar bölgedeki temel tıp sistemi olan Ayurveda, ilk dönemlerinde cıva-kükürt bazlı ilaçlar kullanmıştır. Bunun dışında, bugün çeşitli tıbbi yararları bilinen zerdeçal gibi çeşitli bitkiler de tedavilerde klasik Hint tıbbında kullanılmıştır.

Çin'de antik çağlardan günümüze kadar varlığını sürdüren geleneksel bir tıbbi gelenek mevcuttur. Taoist hekimlerin yaptığı ampirik hastalık ve rahatsızlık gözlemlerinin ve Çin düşüncesinin bir sonucu olan geleneksel Çin tıbbi, bitkisel tedavi, akupunktur ve masaj gibi çok çeşitli pratik yöntemlere sahiptir. Bunların dışında beslenme terapisi ve [Feng Sui](#) gibi zihinsel terapiler de geleneksel Çin tıbbında yer almaktadır.

[Hippokrates](#)'in hastalara büyü ve batıl inançlarla bezeli bir [tedavi](#) sunmak yerine, iyileştirici etkileri kanıtlanmış tedavi yöntemlerine başvurmaya başlaması, tıp biliminde hasta öneminin kavranmaya başlamasına sebep olmuştur. İlk başlarda bölgelere göre farklılık gösteren tedavi yöntemleri, son iki yüzyıldır modernleşmeye başlamış ve genel anlamda ortak bir çabaya dönüşmüştür. [Avrupa](#)'daki salgınlardan sonra daha fazla gelişme kateden tıp bilimi, günümüzde [genetik](#) çalışmalarının gelişmesiyle çok üst düzeylere ulaşmıştır.

Adli tıp

Adli tıp, bir ceza veya [cinayet](#) soruşturmasının parçası olarak kullanılan bilimsel bir süreçtir ve adli tıp [kriminoloji](#) olarak kabul edilir. Bu, hem otopsi odasının acımasız, dehşet verici prosedürlerini hem de bir suç mahallinin en son analizini kapsar.

Ama aynı zamanda, DNA profili oluşturma, parmak izi analizi ve gizli dijital dosyaların ortaya çıkarılması gibi daha az göz alıcı, özenli laboratuvar çalışmalarını da kapsar. Adli muhasebe diye bir alan dahi ortaya çıkmıştır.^[39] Orta Çağ ve sonrasında Batı'da önemli tıbbî buluşlar olmuştur. [Garcia de Orta tropikal tıbbın](#) öncüsü olarak ortaya çıkıp başta [kolera](#) olmak üzere çoğu tropikal hastalığı doğru şekilde tanımlarken, William Harvey, Batı'da kan dolaşımını doğru ve tam bir şekilde açıklayan ilk Batılı olmuştur. Daha sonraları 19. yüzyılda [Louis Pasteur](#) ilk başarılı [kuduz aşısını](#) bulmuş, kendi ismini alacak olan [pastörizasyon](#) işlemini de ilk kez ortaya atmıştır. Louis Pasteur aynı zamanda [Robert Koch](#) ve [Ferdinand Cohn](#) ile birlikte mikrobiyoloji dalının babalarından biri olarak kabul edilir. 1905 yılında Nobel Ödülü almış olan Robert Koch aynı zamanda [Tuberculosis bacillus](#) ve [Vibrio cholera](#) gibi hastalığa neden olan önemli bakterileri ilk kez izole eden kişidir. Daha sonra kendi adıyla anılacak olan [Koch postülatlarını](#) geliştirmiştir.

Biyoloji

Biyoloji, [insan vücudu](#) ve [canlı organizmalar](#) üzerine yapılan çalışmalardır. Bir bilim dalı olarak [19. yüzyıla](#) kadar şimdiki alt dallarıyla gelişen [biyoloji](#), [canlıların](#) tüm özelliklerini inceleyen bir sistemidir. Başta [insan](#) olmak üzere, [bitkileri](#) inceleyen [botanik](#), [Hayvanları](#) inceleyen [zooloji](#), [mikroorganizmaları](#) inceleyen [mikrobiyoloji](#) ([h ücre](#)) gibi alt dallara ayrılır.

[Aristo](#) doğaya dair birçok çalışma yapmış, birçok bitki ve hayvan türünü incelemiş ve kategorize etmiştir. Aristo'nun görüşleri, kendinden sonraki bazı bilim insanlarının yaptığı eklerle birlikte özellikle Batı'da uzun bir süre otorite olmuştur. Orta Çağ'da özellikle [İbn Nefis](#), [İbn Cahız](#) ve [İbn Baytar](#) gibi Müslümanlar bilim insanları biyoloji dalına katkıda bulunmuşlardır. Özellikle erken [evrim](#) düşüncesine katkıda bulunmuş^[40] olan [İbn Cahız](#), [besin zinciri](#) fikrini de ilk kez ortaya atan kişidir.^[41] 9. yüzyılda yaşamış olan [el-Dinaveri](#) ise bitki evrimini, bitkilerin gelişimini incelemiş ve *Kitâb'ün-Nebat* isimli eserinde birçok türü tanımlayarak botanik bilimine katkılarda bulunmuştur.^[42] Bir başka bilim insanı olan el-Nebati'nin öğrencisi olan İbni Baytar eczacılığa ilişkin (farmasötik) bir ansiklopedi hazırlamış ve birçok bitki, yiyecek ve ilacı eserinde tanımlamıştır. Bu eserin Latince çevirisi daha sonra Avrupalı bilim insanları tarafından 18. ve 19. yüzyıllarda kullanılmıştır.^[43] İbn Nefis [pulmoner](#)^[44] ve [koroner dolaşımı](#)^{[45][46]} doğru bir şekilde tespit etmiş, [metabolizma](#) kavramını tanımlamıştır.^[47]

Biyolojinin temellerinden sayılan modern [evrim teorisi](#), [Charles Darwin](#)^[48]'in görüşlerinin üzerine inşa edilmiştir. Darwin, [Türlerin Kökeni](#),^[49] [İnsanın Türeyişi ve Cinsiyete Mahsus Seçme](#),^{[50][51]} *İnsan ve Hayvanlarda Duyguların İfadesi*^[52] eserlerinde görüşlerini belirtmiştir. Manastırın bahçesindeki [bezelyeleri](#) birbirleriyle eşleştirerek [genetik](#) bilimin temellerini atan [Gregor Mendel](#) klasik genetik kanunlarının yapıtaşlarını oluşturmuştur.

Hamilelik ve fetüsün gelişimi

Dişinin iki Yumurtalık'ından birinden salınan sperm ve yumurta hücresi, iki [Fallop tüpü](#)'nden birinde birleşir. [Zigot](#) olarak bilinen döllenmiş yumurta, daha sonra tamamlanması bir haftayı bulabilen bir yolculuk olan uterusu doğru hareket eder. Hücre bölünmesi, dişi ve erkek hücrelerin birleşmesinden yaklaşık 24 ila 36 saat sonra başlar. Hücre bölünmesi hızlı bir hızda devam eder ve hücreler daha sonra [blastosist](#) olarak bilinen şeye dönüşür. Blastosist rahme ulaşır ve [implantasyon](#) olarak bilinen bir işlem olan uterus duvarına bağlanır.

Biyolojinin temellerinden sayılan modern [evrim teorisi](#), [Charles Darwin](#)^[48]'in görüşlerinin üzerine inşa edilmiştir. Darwin, [Türlerin Kökeni](#),^[49] [İnsanın Türeyişi ve Cinsiyete Mahsus Seçme](#),^{[50][51]} *İnsan ve Hayvanlarda Duyguların İfadesi*^[52] eserlerinde görüşlerini belirtmiştir. Manastırın bahçesindeki [bezelyeleri](#) birbirleriyle eşleştirerek [genetik](#) bilimin temellerini atan [Gregor Mendel](#) klasik genetik kanunlarının yapıtaşlarını oluşturmuştur. Bebek olacak hücre kütlelerinin gelişimine gebeliğin yaklaşık ilk on haftasında [embriyogenezi](#) denir. Bu süre zarfında hücreler çeşitli vücut sistemlerine farklılaşmaya başlar. Organ, vücut ve sinir sistemlerinin temel hatları oluşturulmuştur. Embriyonik evrenin sonunda parmaklar, gözler, ağız ve kulaklar gibi özelliklerin başlangıcı görünür hale gelir. Ayrıca bu süre zarfında, [plasenta](#) ve [göbek](#)

[kordonu](#) dahil olmak üzere embriyonun desteklenmesi için önemli olan yapıların gelişimi vardır. Plasenta gelişmekte olan embriyoyu uterus duvarına bağlayarak annenin kanı yoluyla besin alımına, atığın atılmasına ve gaz değişimine izin verir. Göbek kordonu, embriyo veya fetustan plasentaya giden bağlantı kablosudur.

Yaklaşık on haftalık gebelik yaşından sonra (gebe kaldıktan sonraki sekiz hafta ile aynıdır) embriyo [fetus](#) olarak bilinir.^[53] Fetal evrenin başlangıcında, düşük yapma riski keskin bir şekilde azalır.^[54] Bu aşamada, bir fetus yaklaşık 30 mm (1,2 inç) uzunluğundadır, kalp atışı ultrason aracılığıyla görülür ve fetus istemsiz hareketler yapar.^[55] Devam eden fetal gelişim sırasında, erken vücut sistemleri ve embriyonik aşamada kurulan yapılar devam ediyor geliştirmek. Cinsel organlar gebeliğin üçüncü ayında ortaya çıkmaya başlar. Fiziksel büyümenin çoğu gebeliğin son haftalarında gerçekleşmesine rağmen, fetus hem ağırlık hem de uzunluk olarak büyümeye devam eder.

Bebek olacak hücre kütesinin gelişimine gebeliğin yaklaşık ilk on haftasında [embriyogenezi](#) denir. Bu süre zarfında hücreler çeşitli vücut sistemlerine farklılaşmaya başlar. Organ, vücut ve sinir sistemlerinin temel hatları oluşturulmuştur. Embriyonik evrenin sonunda parmaklar, gözler, ağız ve kulaklar gibi özelliklerin başlangıcı görünür hale gelir. Ayrıca bu süre zarfında, [plasenta](#) ve [göbek kordonu](#) dahil olmak üzere embriyonun desteklenmesi için önemli olan yapıların gelişimi vardır. Plasenta gelişmekte olan embriyoyu uterus duvarına bağlayarak annenin kanı yoluyla besin alımına, atığın atılmasına ve gaz değişimine izin verir. Göbek kordonu, embriyo veya fetustan plasentaya giden bağlantı kablosudur.

Sosyoloji

Her ne kadar diğer bilim dallarına oranla görece yeni bir bilim dalı olarak tanımlansa da [sosyoloji](#) yani toplumbilimsel çalışmalar ve gözlemler antik çağlardan beri mevcuttur. [Herodot](#) ve [Tukididis](#) gibi isimlerin eserlerinde sosyolojik gözlem ve değerlendirmelere rastlamak mümkündür.

Her ne kadar sosyoloji terimi kendinden önce kullanılmış olsa da,^[56] bağımsız olarak tekrar terimi ortaya atan^[57] ve sosyolojiyi 'pozitif bilimlerin kraliçesi' olarak görerek^[57] zaman içinde sosyolojinin babası olarak da anılan isim [Auguste Comte](#)'tur.^[57] Bununla birlikte genel olarak Comte, sosyolojinin kurucusu olarak görülmez.^[58] Batı'daki sosyoloji dalıyla uğraşan ilk isimler genellikle Darwin'in evrim kuramından etkilenmişler ve özellikle analogik olarak canlı organizma ile toplumu karşılaştırmaktaydılar.^[58] Bu isimlere örnek vermek gerekirse [Herbert Spencer](#) ve [Lewis Henry Morgan](#) gibi isimler zikredilebilir.^[58] 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında [Émile Durkheim](#), [Vilfredo Pareto](#) ve [Max Weber](#) gibi *klasik* sosyologlar bilime önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Siyaset bilimi

[Siyaset](#) bilimi çok eski çağlardan beri siyasi faaliyetlerle birlikte gelişim göstermiş, önemli bir sosyal bilim dalı hâline gelmiştir. Antik Hindistan'daki [Vedik](#) metinlerden, daha sonraki çeşitli [Budist](#) metinlere kadar birçok metinde siyasete dair incelemeler ve çalışmalar yer alır. Hint siyasi düşünür [Çanakya](#) (MÖ 350-283) siyasi düşünce, ekonomi ve toplumsal düzen gibi konuları ele alan [Arthashastra](#) isimli eseriyle tanınır. Benzeri şekilde Antik Yunanda da birçok siyasi fikre rastlanır; gerek [Homeros](#), [Hesiodos](#) ve [Tukididis](#) gibi erken dönem yazarlarının eserlerinde gerekse [Eflatun](#) ve [Aristo](#) gibi filozofların eserlerinde çok çeşitli siyasi fikir ve incelemelere rastlanabilir. Eflatun *Devlet* isimli eserinde kendince ideal olan siyasi yapılanma ve yönetim biçimini açıklamış ve incelemiştir.

İtalyan [rönesans](#) sırasında yazar [Niccolò Machiavelli](#) yazdığı [Prens](#) (*Il Principe*) isimli eseriyle siyaset bilimi tarihi açısından önemli bir yere gelmiştir. Eserde farklı durumlarda iktidara gelen hükümdarın her duruma göre nelere öncelik tanınması gerektiği, nasıl bir siyaset izlemesi gerektiği açıklanır. Orta Çağ'da ve sonrasındaki dönemde birçok farklı siyasi iktidar biçimi ve devlet yapılanması farklı isimlerce savunulmuştur. Örneğin Fransız hukukçu [Jean Bodin](#) iktidar ve devlet üzerine yazdığı *Devlet üzerine Altı Kitap* (*Les Six livres de la République*) isimli eseriyle tanınmış, mutlakiyetçiliği şiddetle savunmuştur.

Bir bilim olarak siyaset bilimi özellikle 19. yüzyılda akademik anlamda yapılanmaya başlamış, 1880 yılında ABD'de ilk siyaset bilimi okulu (bölümü) kurulmuş ve daha sonra 1903 yılında *Amerikan Siyaset Bilimi Birliği* kurulmuştur. Siyaset bilimi üzerine akademik çalışmalar artarak devam etmiş, birçok farklı üniversitede siyaset bilimi bölümleri açılmıştır.

Psikoloji

Bugün [psikoloji](#) bilimi içerisinde konu edilen çoğu kavram, olay ve fenomen antik Hindistan, Çin ve Mısır gibi medeniyetlerde de felsefi ilgiye mazhar olmuştur.

Filozof [René Descartes](#), Batı'da psikolojinin modern felsefi formunun temellerinin oluşmasına katkıda bulunmuştur.^[59] Çeşitli eserlerinde önemli psikolojik meseleleri ele alan Descartes kendi bir hekim olmasa da çeşitli anatomi çalışmaları yaptığı bilinmektedir. İngiliz hekim Thomas Willis ise tıbbî bir disiplin olarak psikolojinin ortaya atılmasında önemli rol oynamış, beyin fonksiyonları doğrultusunda psikolojiye yaklaşım olsun

yaptığı yoğun anatomik çalışmalarla olsun psikolojiye büyük katkılarda bulunmuştur. Ayrıca daha sonraları deneysel psikolojinin gelişiminde [John Locke](#) ve [David Hume](#) gibi filozofların büyük etkisi olmuştur.^[59] Modern çağa yaklaşırken ortaya çıkan ve özellikle psikolojik bozukluk durumunda bir tedavi olarak ortaya çıkan [hipnotizma](#) ile [frenoloji](#) gibi dallar tartışma konusu olmuş; özellikle de bunların cidden etkili yöntemler olup olmadığı ve herhangi bir bilimsel dayanağının bulunup bulunmadığı tartışılmıştır. Daha sonraları ortaya çıkan Alman deneysel psikoloji hareketi psikolojiye önemli katkılarda bulunmuştur. Bu zamanda gerçekleşen ve özellikle nörolojik yapıya dair anatomik ve fizyolojik buluşlar psikolojiyi olumlu etkilemiştir. Alman hekim [Wilhelm Wundt](#) 1879'da ilk deneysel psikoloji laboratuvarını açarak bir ilke imza atmıştır.^[60] 1890'lardan başlayarak Avusturyalı hekim [Sigmund Freud](#) ise [psikanaliz](#) olarak adlandırdığı yaklaşım ile psikolojiye yeni bir yön kazandırmıştır. Her ne kadar psikanalizin bilimsel konumu hâlâ tartışmalı olsa da^{[61][62]} psikanalizin çeşitli önermeleri ve kavramları genel anlamda Batı kültüründe önemli bir yer kazanmıştır. Yine 1890'larda [köpeklerde](#) yaptığı deneylerle [İvan Pavlov](#) klasik şartlandırmayı başarılı bir şekilde göstermiştir. Nitekim daha sonraları da insan dışı [primatlar](#), kediler ve köpekler gibi çeşitli hayvanlar psikoloji deneylerinde kullanılmıştır.

Antropoloji

Her ne kadar [antropolojinin](#) kökeni Batı'daki Aydınlanma süreci ve devamındaki erken dönem modern düşünceleriyle ilişkilendirilse de bu dönemlerden çok önce bugün antropoloji içerisinde yer alan konulara dair araştırmalar yapılmıştır. Örneğin el-[Biruni](#) Hint yarımadasının halkları, gelenekleri ve dinleri üzerine birçok araştırmada bulunmuştur ve genel olarak antropoloji alanına girecek çok çeşitli araştırma ve çalışmaları sonucu zaman zaman "ilk antropolog" olarak anılmıştır.^[63]

Kurumsal olarak antropolojinin gelişimi doğa tarihinden doğmuştur ve ilk dönemlerde özellikle Avrupalı güçlerin kontrolündeki kolonilerdeki yaşamın, yerli insanların ve onlarla ilgili olguları (kültür, dil, din gibi) araştırılmasını içermiştir. Antropoloji 19. yüzyılda gelişmiş, özellikle 1860'lardaki bilimsel gelişmelerden, özellikle de [biyoloji](#) ve [filoloji](#) gibi dallardaki gelişmelerden, etkilenmiştir.^[64] Öncü antropologlardan İngiliz [Edward Burnett Tylor](#), Darwin'in evrim kuramını temel alarak antropolojik çıkarımlar yapmış, medeniyetin gelişimiyle idrakin gelişiminin doğru orantılı olduğunu savunmuştur.^[64] Ayrıca çağdaş bazı kırsal veya avcı-toplayıcı halkları evrimsel gelişim açısından geride görüp, *primitif* yani "ilkel" olarak değerlendirmiştir.^[64] 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında antropoloji görece sosyal anlamda daha az gelişmiş olarak görülen halklar üzerine yoğunlaşmaya devam etti.^[64] 20. yüzyılın ikinci yarısında antropologlar daha Üçüncü Dünya ülkelerindeki daha kompleks yapılarla ilgilenmeye başlamış, daha sonraları, 1970'lerle birlikte, çağdaş Batı ülkelerini antropolojik olarak incelemeye başlamışlardır ki antropoloji için büyük bir adım olmuştur.^[64] Çağdaş Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde odaklanan antropoloji çalışmalarında gerek genel olarak toplum, gerekse etnik ve dini azınlıklar konu edilmiştir,^{[64][65]} bunu da bazıları *Batılı*, kolonileri inceleyen antropolojinin Batı'yı inceleyen ve Batılı perspektifleri, kanıları Batılı olmayanlar sürekli olarak sınanan bir dala dönüşmesi olarak yorumlanmıştır.^[64]

Günümüze doğru

1. sıra: [A. Piccard](#), [E. Henriot](#), [P. Ehrenfest](#), [E. Herzen](#), Th. De Donder, [E. Schrödinger](#), E. Verschaffelt, [W. Pauli](#), [W. Heisenberg](#), [R.H. Fowler](#), [L. Brillouin](#),

2. sıra: [P. Debye](#), M. Knudsen, [W.L. Bragg](#), [H.A. Kramers](#), [P.A.M. Dirac](#), [A.H. Compton](#), [L. de Broglie](#), [M. Born](#), [N. Bohr](#),

3. sıra: [I. Langmuir](#), [M. Planck](#), [M. Curie](#), [H.A. Lorentz](#), [A. Einstein](#), [P. Langevin](#), Ch. E. Guye, [C.T.R. Wilson](#), [O.W. Richardson](#) 20. yüzyılın başlarından itibaren bilimdeki ilerlemeler büyük hız kazanmış ve akademik çevrenin, daha elverişli bir araştırma ortamına kavuşması bu ilerlemeyi tetiklemiştir. Bilimle uğraşmak bir prestij haline gelmeye başlamış ve etkilerini göstermeye başlamıştır. [Alfred Nobel](#)'in vasiyeti üzerine 1901'den itibaren verilen [Nobel Ödülleri](#), bilimin prestij yönünü sergiler.^{[66][67]} Bu tip ödüllerle, bilime olan teşvik artırılmakta ve araştırmalar için gerekli paralar sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bilimin modernleşmesine katkıda bulunanlar

[Radyolojinin](#) kurucusu olan [Marie Curie](#)'nin bilime yaptığı katkılar kimya alanında büyük yankı uyandırmıştır. [Radyoaktivite](#) alanındaki çalışmaları ona, 1903 yılında fizik alanında ve 1911 yılında kimya alanında Nobel kazandırmıştır.^{[68][69]} [Albert Einstein](#)'in *Alman Annalen der Physik* dergisinde yayınlanan *Işığın oluşum ve dönüşümü üzerine bir görüş*,^[70] *Molekül boyutlarının yeni bir belirlenmesi*^[71] ve *Hareketli Cisimlerin Elektrodinamiği*^[72] başlıkları altındaki makaleleri fizik bilimi için yeni bir sayfanın açılmasına sebep oluyordu. [Genel görecelik](#) ve [Özel görecelik](#), Einstein tarafından fiziğe sunulan en karışık ve en gizemli teorilerden sayılır. Hâlen tartışılara sebep olsa da yüzyılın en önemli bilim insanlarından sayılan Einstein, 1921'de [Fotoelektrik etki](#) olayına getirdiği açıklama ile Nobel Ödülü'ne layık görülmüştür.^{[73][74]}

Çocukluğundan itibaren matematiğe olan katkıları, [Carl Friedrich Gauss](#)'u bu bilimin yapıtaşlarından biri haline getirmiştir.^[75] Gauss, [sayılar kuramı](#), [analiz](#), [diferansiyel geometri](#), [jeodezi](#), [manyetizma](#) ve [astronomi](#) konularında önemli katkılar yapmıştır. Matematik alanındaki ilerlemeler, Gauss'tan itibaren daha farklı bir hal almaya başlamış ve onun öğrencilerinden olan [Bernhard Riemann](#)'ın oluşturduğu geometri sayesinde [izafiyet teorisi](#) gelişmiştir.^[76]

20. yüzyılda [Srinivasa Aiyangar Ramanujan](#) 3000'in üzerinde teori geliştirmiş; hipergeometrik seriler, [asal sayı teorisi](#), [gama fonksiyonu](#) gibi matematiğin birçok farklı dalında önemli buluşları olmuştur. [Kurt Godel](#)'in [Eksiklik Teoremi](#) matematikte çok önemli bir yere sahiptir. Godel, [20. yüzyılın](#) matematik bakış açısını değiştiren teoremini, *Principia Mathematica Gibi Dizgelerin Biçimsel Olarak Karar Verilemeyen Önermeleri Üzerine* başlığı altındaki doktora makalesinde belirtmiştir. Genel olarak 20. yüzyılda [karmaşıklık teorisi](#), [oyun teorisi](#), [topoloji](#) gibi birçok yeni matematik dalı ve çalışma alanı ortaya çıkmıştır.

1953 yılında [DNA](#)'nın yapısını bulan bilim insanları [Francis Crick](#),^[77] [James Dewey Watson](#)^[78] ve [Maurice Wilkins](#),^[79] genetik alanındaki gelişmelere büyük katkıda bulunmuşlardır. Genetik bilgiyi taşıyan DNA'nın çözümü, yüzyılın en önemli bilimsel çalışmalarından birisidir. Genetiğin yeni teknolojik şartlarda ilerleme kaydetmesiyle hastalıkların daha oluşmadan tespiti mümkün olabilecektir.

Modernleşmede kullanılan metotlar

Bilimin ilerlemesi ile gerekli mekanizmalar çoğalmış ve yeni metotlar ortaya çıkmıştır. Neredeyse her alanda kullanılmaya başlanan [teknoloji](#), sayısal bilimlerin en büyük yardımcılarından biri haline gelmiştir. Son zamanlarda tıp, [genetik](#) ve [moleküler biyoloji](#) alanında gösterilen ilerlemede teknolojinin payı büyüktür. İlk zamanlara baktığımızda fizik ve kimya laboratuvarlarında kullanılan basit aygıtlar temel taşların oluşmasına yardımcı oldukları da yeni dönem biliminin en üst seviyedeki araçları kullanması ilerlemeyi hızlandırmış ve günümüzde hale getirmiştir.

[Mikroskopun](#) geliştirilmesiyle oluşturulan [Elektron mikroskopları](#) bilimsel araç açısından önemli bir ilerlemedir. Koşulların oluşmasıyla beraber artan sistematik düzen, bilimin ilerlemesine katkı sağladığı gibi insanlık içinde önemli gelişmeleri beraberinde getirmektedir. [Teleskopun](#)^[80] ilk günlerinden beridir geçirdiği evrim uzayın derinliklerine ulaşmamızı sağlamış ve karanlık bilinmeyen içindeki sırları çözmemize yardımcı olmuştur. [Bilgisayar](#) teknolojisinin gelişmesi bilimin fayda alanına giren bir başka sistemler yumağını oluşturur. Bilgisayar yardımıyla kolaylaşan analizler ve doküman hatlarına kolay şekilde ulaşılması, yapılan bilimsel çalışmalarda zaman kazancını sağlar. Bu zaman kazancı [tıp](#) alanında önemli bir faktördür, hastalıkların teşhisi ve tedavi yöntemlerinin hemen geliştirilmesi çok önemlidir.

Bilimlerin sınıflandırılması

Bilimlerin sınıflandırılması (veya bilimlerin tasnifi) özellikle bilim felsefesinde önemli bir yer tutmuş, birçok filozof farklı temellerden yola çıkarak farklı bilim tasniflerine ulaşmışlardır. Gerek [Eski Yunan](#) felsefesi gerekse daha sonra bu felsefenin temellerini geliştiren İslam felsefesinin [Messâî](#) ekolünde bilimlerin tasnifi kendine yer bulmuştur. Bilimlerin tasnifiyle uğraşan [Aristoteles](#) en temel bilimin felsefe olduğu, bilimlerinse genel olarak üç ana kategoride değerlendirilebileceğini savunmuştur.

Filozof [Francis Bacon](#) da bilimlerin tasnifi konusuna değinmiş, bilimleri sınıflandırırken aralarında ilişki kurduğu insanî yeteneklerle ("human faculties") temel almıştır. Buna göre üç temel insanî yetenek "[hafıza](#)", "[hayal gücü](#)" ve "[akıl](#)"dır. Hafıza tarih bilimlerine denk gelirken, hayal gücü poetik bilimlere akıl ise felsefeye denk gelmektedir.^[81] Ele aldığı temeller sebebiyle Bacon'un tasnifi [psikoloji](#) bazlı bir tasnif olarak yorumlanmıştır.^[81] Bacon'un ayrımı daha sonraları ortaya çıkan [ansiklopedik](#) çalışmaların yanı sıra bilim tasnifi çalışmalarında da etkili olmuştur; örneğin Fransız ansiklopedistler (geleneği) Bacon'un tasnifini kullanmıştır.^[81] Modern çağa doğru en kapsamlı ve önemli bilim sınıflamalarından biri [Amerikalı](#) filozof ve bilim insanı [C. S. Peirce](#) tarafından yapılmıştır.^[81] Peirce bilim sınıflamasında, türlerin sınıflandırılmasında kullanılabileceğine paralel bir sistem kurmuştur: dal, sınıf, takım, aile, cins ve tür.^[82] Örneğin 1902 tarihli sınıflandırmasında *Aritmetik* bir bilim olarak *Teorik* dalının, *Matematik* sınıfında yer alan *Sonsuz Koleksiyonlar* takımının alt takımlarından biridir.^[82] Bu sınıflandırmada, iki ana dal mevcuttur ve bilim kavramı bu iki ana dala ayrılır: *Teorik* ve *Pratik*. Daha sonra bu iki dal, başka alt dallara bölünür ve sınıflandırma sınıf ve takımlarla devam eder.^[82] 1903'teki bilimsel sınıflandırmada, benzeşmekle birlikte daha farklıdır; tüm ayrışmalar üçlüdür ve özellikle [Comte](#)'un bilimsel sınıflamasından etkilenmiştir.^[82]

Bugün genelgeçer kabul gören bir bilim sınıflaması (yani bilimlerin tasnifi) yoktur;^[81] nitekim bazı filozoflar bilim sınıflaması fikri açısından çeşitli sorunlar olduğunu öne sürmüştür.^[81] Bilimlerin sınıflandırılması üzerine çalışmalar ve ilgi de 20. yüzyılın başlarında büyük ölçüde sona ermiştir.^[81] Bilimin öğretilmesinde ve üretilmesinde, idari birimlerin ayrıştırılmasında çağdaş üniversitelerde genelde birkaç ana dal belirlenir ve ilgili

bilimler bu dalların altında çalışılır: fen bilimleri, sosyal bilimler, teknoloji (ki buna genelde mühendislik de dahil edilir) ve sanat ile beşerî bilimler; sıklıkla tıp da kendi başına bir dal olarak bu dalların altına yer alır.^[81]

Bilim'in felsefesi

Bilim felsefesi, bilim kavramının veya bilim dallarının içeriklerini, temellerini, sonuçlarını, uygulamalarını ve bunlarla ilgili yaklaşımları ve yöntemleri felsefi anlamda irdeleyen felsefe dalına verilen isimdir.^[83] Özellikle bilim tarihinde önemli bir yere sahip olan bilim felsefesi, genel olarak "bilim" kavramı ile ilişkili olabileceği gibi belirli bir bilim dalı ile ilişkili (örneğin *biyoloji felsefesi*,^[84] *fizik felsefesi*,^[85] *kimya felsefesi*^[86] gibi) de olabilir.^[87] Bilim felsefesinin daha öznel tanımlanabilmesi de mümkündür; nitekim bilim felsefesi içerisindeki farklı akımlar *bilim felsefesini* farklı tanımlamışlardır.^{[87][88]} Bilim ile felsefenin bilim tarihinin başlarında karışık bir şekilde uygulanması, birçok filozofun aynı zamanda bilim insanları olması ve felsefi eserlerin aynı zamanda bilimsel bulguları, kuramları da barındırması modern çağa doğru son bulmuş ve bilim ile felsefe iyice ayrılmaya başlamıştır. Bugün anlaşılan anlamda *bilim felsefesi* de bu ayrışma sonrası, felsefenin ve filozofların bilim kavramını aklı açıdan ele alması ile başlamış denebilir.^[88] Tarih boyunca, bugün bilim felsefesi tarihi ve gelişiminin temelini oluşturan birçok bilim kuramı geliştirilmiştir. Bunların dışında bilimin mahiyetine ilişkin de farklı akımlar, düşünceler bilim felsefesi tarihinde kendine yer bulmuştur. Örneğin bazı filozoflar ve **pozitivizm** gibi akımlar bilimin doğa ve insanî zihinsel çalışmaların bir ürünü olduğunu öne sürerken, bazı filozof ve akımlar ise bundan farklı olarak bilimin zamana, mekâna ve topluma dayanan bir tür insan faaliyeti olduğunu savunmuşlar, örneğin **Thomas Kuhn** ve **Jürgen Habermas** bir faaliyet olarak bilimin tarihi ve toplumsal ilişkilerine ve bunlardan yola çıkarak yeni bilim tarihi anlayışlarına ve bilim tanımlarına vurguda bulunmuşlardır.^{[88][89][90]} Farklı bilim anlayışlarından özellikle **pozitivist** anlayış bir süre genel kabul görmüşse de, 20. yüzyılın ikinci yarısında ciddi biçimde sorgulanmış, eleştirilmiş, hakkındaki genel kanı değişiklik göstermiş ve çağdaş pozitivizm bazı aşırı söylemlerinden vazgeçip genelde daha orta yolu benimsemeye başlamıştır.^{[83][87][88]} Nitekim postmodernizmin ortaya çıkışı ve etkileri, modernist pozitivizme karşıdır ve çağdaş bilim felsefesinde önemli bir yere sahiptir.^[83]

Bilimsel yöntem, bilimsel bulgular ve bilimler içerisinde kullanılan kavramlar da bilim felsefinin konusu olmuştur. Örneğin bilimsel kanunların tam olarak ne olduğu, nasıl tanımlanması gerektiği ve eğer varsa *gerçek bilimsel kanunların*, yanlışlıkla yapılmış objektif olarak genel geçer olmayan genellemelerden nasıl ayrıştırılması gerektiği bilim felsefesi dahilinde tartışılmıştır.^{[87][88]}

Bilim filozoflarınca bilimin şu özelliklere sahip olduğu belirtilir:

- **Bilim *olgusal*dır.** Bilim, olgulara yönelen doğru lanabilir olan ifadeleri inceler.^{[88][91]}
- **Bilim *mantıksal*dır.** Bilimsel ifadeler, mantıksal açıdan doğru çıkarımlar ile ulaşılmış, çelişkisiz ifadeler olmalıdır.^{[88][91]}
- **Bilim *objektiftir*.** Bilim, **öznel** ifadeler ile değil **nesnel** ifadeler ile ilgilenir.^{[88][91]}
- **Bilim *eleştireldir*.** Bilimdeki mevcut her kuram yeni olgular ışığında çürütülebilir veya değiştirilebilir; her kuramın yerini başka bir kurama bırakabilir.^{[88][91]}
- **Bilim *genelleyicidir*.** Bilim, tek tek bütün olgular ile ilgili gözlem yapmaz; bunlar ile ilgili genel kurallar ve bağıntılar bulmaya çalışır.^{[88][91]}
- **Bilim *seçicidir*.** Bilim, her türlü olguyla değil yalnızca ilgi alanına giren ve önemli olgular ile ilgilenir.^{[88][91]}

Bu özelliklerin dışında bilimin birtakım *inançlara* dayandığı ifade edilir:

- **Bilim *realisttir*.** Buna göre dış dünya öznenen bağımsız ve gerçektir.^[91]
- **Bilim *rasyonel*dir.** Buna göre dünya anlaşılabilir ve akla uygun bir dünyadır. Bu nedenle olguları akıl yolu ile kavramaya elverişli bir düzeni vardır.^[91]
- **Bilim *nedenseldir*.** Buna göre doğadaki her şeyin bir nedeni vardır, doğadaki bütün olgular arasında neden-sonuç ilişkisi bulunur.^[91]
- **Bilim *nicel*dir.** Buna göre var olan her şey ölçülebilirdir.^[91]

Bilimsel yöntem

Bilimsel yöntem çeşitli yeni bilgi edinmek veya bilinen bazı bilgileri doğrulamak veya düzeltmek amacıyla, çeşitli fenomenleri araştırmak için ve geçmişte kazanılmış, öğrenilmiş bilgileri tamamlamak için kullanılan yöntemlerin bütününe verilen isimdir. Bilimsel yöntem(ler) gözlemlenebilir, deneysel (ampirik) ve ölçülebilir kanıtların belirli bazı mantıksal prensiplerle incelenmesine dayanır.^[92] Bilimsel yöntem, Oxford İngilizce Sözlük'te şöyle tanımlanmıştır:

17. yüzyıldan beri doğal bilimleri karakterize etmiş, sistemik gözlem, ölçüm ve deney ve formülasyon, test etme ve hipotezlerin değiştirilmesini içeren yargılama metodudur.^[93]

Bilimsel yöntem diğer bazı bilgi edinme yöntemlerinden, bilim, deney ve mantık temelli olmasıyla ayrılır. Aynı şekilde bilimsel yöntem ile elde edilen bilginin, tekrar edilebilir deneylerden sonra tekrar ulaşılabılır olması gerekir. Bu açıdan bilimsel yöntem sıklıkla vahiy bazlı olan dinî yöntemden farklıdır; dinî bilgide esas sıklıkla vahiydir oysa vahiy tekrar edilebilir bir deney olmadığı için bilimsel bir yöntem değildir.^[94] Her ne kadar farklı bilim dallarında ve farklı bilgi konularında farklılaşmış, konuya özelleşmiş bilimsel yöntemler kullanılsa da genel bazı noktalar bilimsel yöntemlerin temelini oluşturur. Genellikle bilim insanları, araştırmacılar belirli bir fenomeni açıklamak adına büyük ölçüde ellerindeki bilgileri kullanarak hipotezler öne sürerler;^{[95][96]} daha sonra bu hipotezleri test etmek için çeşitli deneyler hazırlarlar^[95] ve deneylerin sonucuna göre bir hipotezin doğruluğu veya yanlışlığı ortaya çıkar.^[96] Bazen bir hipotezin doğruluğu belirli deneyler sonucu kabul edilse de; daha sonra yanlış olduğu farklı deneyler yoluyla da kanıtlanabilir.^[95] Bu sebeple her türlü hipotez, sürekli olarak deneylere tabii tutulabilir. Bilimsel yöntem açısından, bilimsel yöntemler sonucu elde edilen bilgilerin paylaşılması ve arşivlenmesi çok önemlidir zira bu bilgiler ışığında aynı veya farklı yöntemlerle ilgili deney ve testlerin tekrar edilmesi, yeniden üretilebilmesi ve yapılabilmesi bilimsel yöntem sonucu oluşacak bilgi açısından kaçınılmaz bir gerekliliktir - deneylerle aynı sonuç tekrar tekrar üretilebildiğinde hipotez kuram olmaya yaklaşır.^[95]

Bilim çevreleri ve camiası

Bilim camiası birçok farklı bilim dalında uzmanlaşmış, farklı dallarda araştırma yapan birçok bilim insanı ve ilgili kurumlardan oluşmaktadır.

Bilim dalları

Zaman içinde farklı bilim dalları veya alanları, özelleşmiş ve gelişmiştir. Sıklıkla akademik düzeyde bilimlerin dallanması iki ana kategoride ele alınır. Doğal fenomenleri araştıran ve inceleyen [doğa bilimleri](#) (veya doğal bilimler) ile toplumu, bireyi ve insanî faaliyetleri ve davranışları araştıran ve inceleyen [sosyal](#) ve [beşerî bilimler](#). [Biyoloji](#), [fizik](#) ve [kimya](#) gibi bilimler doğa bilimlerine örnekken, [sosyoloji](#) ve [antropoloji](#) gibi bilimler sosyal bilimlere örnektir. Bu temel alanlar arasında çok çeşitli ilişkiler olmuş, [mühendislik](#) ve [tıp bilimleri](#) gibi bu alanlarla ilişkili [uygulamalı bilimler](#) türemiş ve özellikle son yüzyılda [sibernetik](#),^[97] [ekonofizik](#)^[98] ve [tıbbi antropoloji](#)^[99] gibi birçok disiplinler arası dal da ortaya çıkmıştır.

[Matematik](#) bilimi sıklıkla bu iki ana kategoriden farklı üçüncü bir kategori olan [formal bilimler](#) kategorisinde yer alır; zira hem doğa bilimlerine hem de sosyal bilimlere yakın ve uzak olduğu birçok nokta mevcuttur. Matematik, belirli bir bilgi alanının nesnel, dikkatli ve sistematik incelenmesi hususunda doğa bilimlerine yakınen, inceleme yöntemi olarak ampirik yani deneysel yöntemler barındırmaması açısından ayrılır; matematikte edinilen bilgi [ampirik](#) yöntemlerle değil de [a priori](#) ile doğrulanır. Formal bilimler kategorisi matematiğin yanında [istatistik](#) ve [mantık](#) bilimlerini de içermektedir. Bu iki bilim, matematik ile birlikte, tüm bilimler, özellikle ampirik bilimler açısından önemli bir yere sahiptir; örneğin formal bilimlerdeki çeşitli gelişmeler fiziksel ve biyolojik bilimlerde de büyük gelişmelere sebep olmuştur. Nitekim formal bilimler hipotez, kuram ve kanunların oluşmasında, hem şeylerin nasıl çalıştığı ve olduğuna yönelik (doğa bilimleri) hem de insanların nasıl düşündüğü ve davrandığına yönelik (sosyal ve beşerî bilimler) keşif ve tanımlamalarda hayati bir önemi sahiptir. Sosyal bilimlerin bir ampirik bilim olup olmaması durumu 20. yüzyıldan beri tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar etrafında sosyal ve davranışsal dalların bir kısmı bilimsel olmadıkları eleştirileriyle karşılaşmıştır. Hatta bazı akademisyenler (örneğin Nobel Ödülü sahibi fizikçi [Percy W. Bridgman](#),^[100]) ve bazı siyasetçiler (örneğin ABD Senatörü [Kay Bailey Hutchinson](#)^[101]), diğer dallara oranla spesifik-olmayan, muğlak veya bilimsel açıdan yersiz buldukları bazı dallar için "bilim" sözcüğünü kullanmaktan kaçınıyorlardı.

Kurumlar

Bilimsel fikir, deney ve bulguların paylaşımı, iletişimi ve tanıtımı gibi amaçları güden bilim topluluklarına [Rönesans](#) döneminden beri rastlanmaktadır.^[102] Bugüne ulaşmış en eski kurum is [İtalya](#)'daki [İtalyanca: *Accademia dei Lincei*](#)'dir.^[103] 1660 yılında İngiliz [Royal Society](#) (Kraliyet Cemiyeti)^[104] ve 1666 yılında Fransız [Fransızca: *Académie des Sciences*](#)^[105] ile başlayarak, ulusal bilim akademileri, toplulukları birçok ülkede bulunan seçkin [bilimsel araştırma](#) ve bilgi kurumlarıdır.

Birçok uluslararası bilimsel örgüt, örneğin [Uluslararası Bilim Konseyi](#) (*International Council for Science*), farklı milletlerin bilim toplulukları, camiaları arasındaki iş birliğini geliştirmek ve önyak olmak amacıyla kurulmuştur.

Yazın

Bugüne kadar muazzam çeşitlilikte bilimsel yazınlar yayımlanmıştır ve yayımlanmaya devam edilmektedir.^[106] Bilimsel jurnaller üniversitelerde ve diğer çeşitli araştırma kurumlarında yapılan araştırmaların sonuçlarını belgelemek ve iletmekte; bilimsel araştırmaların ve çalışmaların bu sebeple de bilimin arşivsel bir kaydı olma işlevini görmektedirler. İlk bilimsel jurnaller, [Journal des Sçavans](#) ve ardından gelen [Philosophical Transactions](#), 1665 yılında yayımlanmaya başlanmıştır. O zamandan bu yana düzenli yayınların toplam sayısı

durmadan artış göstermiştir ki 1981 yılında yapılan bir tahmine göre yayındaki toplam bilimsel ve teknik jurnallerin sayısı 11.500'dü.^[107]

Birçok bilimsel jurnal belirli bir bilim dalını kapsamakta ve o daldaki araştırmaları yayımlamakta, sunmaktadır; araştırmalar normalde bilimsel bir tez formatındadır. Bilim çağdaş toplumlarda o kadar yaygın ve nüfuzludur ki genellikle başarıların, haberlerin ve bilim insanlarının heveslerinin daha geniş kitlelere aktarılması gerekli görülür.

Bilimsel dergiler, örneğin *New Scientist* veya *Scientific American*, daha geniş bir okuyucu kitlesinin ihtiyaçlarına karşılık vermekte ve bazı araştırma alanlarındaki kayda değer keşif ve gelişmeler dahil birçok popüler araştırma alanının teknik olmayan özetlerini sunmaktadır. Ayrıca, yüzeysel olarak, *bilimkurgu* türü, temelde fantastik bir doğaya sahip olsa da genel olarak toplumun hayal gücünü cezbetmekte ve belki bilimsel yöntemleri değil ama bilimsel fikirleri iletmektedir.

Eleştiriler ve tartışmalar

Bilim, sözde bilim ve bilim dışı

Kendi başına meşruiyet kazanamayacak olan ve bu sebeple bilim gibi tavır takınarak kendine meşruiyet kazandırmaya çalışan herhangi bir yerleşmiş bilgi bütünü *bilim* olarak kabul edilmez; bunlara genellikle *sınır-bilim* (*fringe science*) veya alternatif bilim denmektedir. Bunların en büyük eksikliği, doğal bilimlerde olduğu gibi bilimlerin gelişimine katkıda bulunan, dikkatlice kontrol edilen ve etraflıca incelenip, yorumlanan deneylerden yoksun olmalarıdır. Bir başka terim de *çöp bilimdir*. Çöp bilim (*junk science*), aslında meşru, doğru sayılabilecek çeşitli bilimsel teori ve verilerin, yanlış bir şekilde veya hataen karşıt bir tarafı, tutumu savunma amaçlı kullanımınıdır. Terimin kullanımında genellikle ideolojik veya siyasi önyargı ve etkenler de söz konusudur. Ticari reklamların çok çeşitli bir kısmı da bu kategoriye düşmektedir. Son olarak, bu terimlerden ayrı ve farklı olarak, bilimsel fikirlerin iyi niyetli olsa da yanlış, eskimiş, eksik veya fazlasıyla basitleştirilmiş teşhirleri ve tezahürlerine de rastlanılabilir.

Birçok bilgi bütünü ve dalının gerçekten bilim (dalı) olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Bu hususta tartışmalar ve fikir ayrılıkları oldukça büyük sayıdadır ve *sosyal* ve *davranışsal bilim*ler gibi bazı alanlar çeşitli eleştirmenler tarafından bilim dışı olmakla suçlanmıştır. Farklı alanlardan birçok kişi, örneğin Nobel Ödülü sahibi fizikçi *Percy W. Bridgman*^[100] gibi bazı akademisyenler ve örneğin ABD Senatörü *Kay Bailey Hutchinson*^[101] gibi bazı siyasetçiler, diğer dallara oranla spesifik-olmayan, muğlak veya bilimsel açıdan yersiz buldukları bazı dallar için "bilim" sözcüğünü kullanmaktan kaçınmışlardır. Bazı filozoflar da bu açıdan farklı fikirler sunmuşlardır; örneğin *Karl Popper* bilimsel yöntemin^[108] ve kanıtların^[109] varlığını reddetmiştir. Popper'a göre sadece bir tane evrensel yöntem vardır; olumsuz deneme ve yanlışlama yöntemi. Bu, bilim, matematik, felsefe, sanat vs. dahil insan zihninin tüm ürünlerini kapsadığı gibi, hayatın evrimini de kapsar.^[110] Ayrıca Popper, *eleştirel rasyonalizm* (Popper, Albert) ile *Frankfurt Okulu* (Adorno, Habermas) arasındaki sosyal bilimlerin metodolojisini konu alan felsefi bir tartışma olan, *pozitivizm* tartışmasına da katkıda bulunmuştur.^[111]

Felsefi bakış ve odak

Tarihçi *Jacques Barzun* bilimi "tarihteki her inanç kadar fanatik bir inanç" olarak tanımlamış ve insan varoluşu açısından tamamlayıcı olan *manâ* düşüncelerini bastırmak amacıyla bilimsel düşüncenin kullanımına karşı uyarılmıştır.^[112] *Carolyn Merchant*, *Theodor W. Adorno* ve E. F. Schumacher gibi birçok çağdaş düşünür 17. yüzyıldaki *bilimsel devrimin* bilimi *doğayı* veya *hikmeti* anlamaya çalışan bir odaktan, doğayı kendi çıkarları için kullanmak (manipüle etmek) odağına kaydırıldığını ve bilimin doğayı manipüle edişinin sonunda kaçınılmaz bir şekilde insanları da manipüle etmesine yol açacağını düşünmüşlerdir.^[113] Ayrıca, nicel ölçümlerin bilimin odağında olması, bilimin dünyanın önemli nitel açılarını göremediği eleştirilerine yol açmıştır.^[113]

Bilimin icrasında, etik ve çalışma ahlakının ideolojik bir şekilde reddedilmesinin sahtekârlık, intihal ve veri tahrifi gibi çeşitli formlardaki sonuçları birçok akademisyen tarafından eleştirilmiş ve yerilmiştir. Filozof *Bernard Rollin*, "Bilim ve Etik" (*Science and Ethics*) isimli eserinde, *etik* ve *ahlâkım* bilim ile ilgisini reddeden ideolojik görüşü inceler ve temel etik anlayışının ve kurallarının öğretilmesinin, bilimsel eğitimin vazgeçilemez ve ayrılmaz bir unsuru olduğunu savunur.^[114]

Medya ve bilim tartışması

Kitlesel medya, birbiriyle yarışan farklı bilimsel iddiaları, bu iddiaların bilimsel camiadaki kabul edilebilirliği ve güvenilirliğini tam olarak, kesin bir şekilde yansıtmalarını engelleyen çeşitli baskılara maruz kalmaktadır. Bilimsel bir tartışmada farklı taraflara ne kadar ağırlık verileceğini belirlemek, tartışmanın konusu hakkında uzmanlık ve bilgiyi gerektirir.^[115] Çok az gazeteci gerçek anlamda bilimsel bilgiye sahip olduğu gibi, belirli bilimsel meseleler üzerine bilgiye sahip olan bir gazeteci bile aniden haberini yapması gereken diğer bilimsel meseleler üzerine az şey biliyor olabilir.^{[116][117]}

Epistemolojik yetersizlikler

[İsviçreli psikiyatr Carl Jung](#)'a göre her ne kadar bilim doğanın her yönünü, tam olarak anlamaya çalışsa da kullanılan deneysel yöntemler ancak suni ve sınırlı sorular ortaya atacak ve dolayısıyla sadece kısmi cevaplara ulaşılabilir.^[118] [Robert Anton Wilson](#), bilimin soru sormakta kullandığı araçların ürettiği cevapların sadece kullanılan araçlar açısından anlamlı cevaplar olduğunu ve bilimsel bulguların incelenebileceği tamamen nesnel bir bakış açısının olmadığını öne sürerek bilimi eleştirmiştir.^[119]

Bilim ve din

Bilim ile din arasındaki ilişki, yaşamın gerçeklerine ilişkin yaptıkları açıklamalar doğrultusunda incelenebilir. Dinsel doktrinler ve nedenler zaman zaman bilimin gelişimini etkilerken, bilimsel bilgiler de dinsel inanışları etkilemiştir.

Din ve bilim, tarih boyunca birbirleriyle sürekli çatışma halinde olan iki düşünme biçimidir. Genel bir anlamda her ikisi de evreni açıklama amacı güder; fakat kullandıkları yöntemler ve bağlı oldukları dünya görüşleri çok farklıdır. Bilim, olguları saptama ve açıklamada gözlem ve gözleme dayalı mantıksal düşünmeyi kullanır. Oysa din, metafizikten pek farklı olmayarak, sevgi, inanç ve duygu ile karışık, olgulardan kopuk bir akıl yürütmeye dayanır. Dünya görüşü yönünden birine gerçekçi-rasyonalist, ötekisine mistik-rasyonalist diyebiliriz. Bu karşılaştırmayı daha somut yapmak için, dini oluşturan başlıca özellikleri belirtmeye ve bilimle çatışmaya düştüğü kesin noktayı bulmaya ihtiyaç vardır. Bütün büyük dinler incelendiğinde şu üç ögenin ya da işlevin yapılarında var olduğu görülür:

1. Birtakım ahlak kuralları,
2. Belli tapınma biçimleri,
3. Metafizik nitelikte bir inançlar sistemi.

Bilimle dinin çatışması sadece son nokta bakımındandır. Çünkü din bilimin evreni açıklama ve insan için anlaşılır kılma çabasına bu noktada ortak olmuştur. Din evrenin kökeni, kuruluşu ve işleyişi üzerine birtakım inançlara (metafizik hipotezlere) sahiptir. Bu inançların her biri dogma niteliğindedir; doğruluğundan şüphe edilmez. Kaldı ki, dinin söz götürmez bir kesinlikle doğru kabul ettiği metafizik hipotezleri bilimsel yoldan doğrulama olanağı da yoktur. Örneğin, bu inanç ya da hipotezlerden biri, Tanrının varlığı ile ilgilidir. Hemen bütün gelişmiş dinler belli özellikleri olan bir Tanrının var olduğu savına dayanır. Ne var ki, bu savın ne doğruluğu ne de yanlışlığı gözlem ve deneye başvurularak saptanamaz. Dinler bu konudaki savlarının doğruluğunu başka yollara (vahiy, sezgi, kutsal kitap, geleneksel otorite ve benzer kaynaklara) başvurarak savunurlar. Sonuçta böyle bir savın kabulü veya reddi kişisel bir inanç sorunu olarak kalır. Ne inanan kimse inancının doğruluğunu ne de inkâr eden kimse inkârını bilimsel yoldan ispat edebilir. Şu kadar ki, ikisinin birden doğru olması mantıksal açıdan olanaksızdır.

Din, inançlar sisteminde, bilimin tam tersine, düzeltme, gelişme veya herhangi bir değişiklik kabul etmez. Yanılma olasılığına yer vermediği için kendi kendini eleştiri yoluyla hatalardan arındırma olanağı yoktur. Dinsel her inanç kesin ve evrensel doğruluk iddiasına dayanır. Oysa bilimde hiçbir teori kesinlik iddiası gütmeyiz; er geç bir gün değişikliğe uğrama, hatta tümünden reddedilme olasılığını gözden uzak tutmaz. Dinle bilimin çatışması, dinin olgulara dayanmaksızın evreni açıklama yolunda ortaya attığı metafizik öğretilerden vazgeçmediği sürece sürüp gideceğe benzer. Çünkü bu tür inançları, giderek kapsamını geliştiren bilimsel bulgu ve doğrularla bağdaştırmanın yolu yoktur.^[120]

Kişiler bazında ele alındığında, tarih boyunca bazı düşünürlerin bilim ile dinin uzlaşamaz ve birbirine karşıt uğraşlar olduğunu öne sürdüğü -bu genel olarak bilimin sorgulamaya dayanması, dinin ise sorgulamadan inanmayı gerektirmesinden kaynaklanmaktadır-, bazı düşünürlerin ise aksini iddia ettiği görülmektedir. Özellikle 19. yüzyılın belirli dönemlerinde din ile bilimin birbirine muhalif olduğu görüşü kazanmıştır. Bu dönemlerde geliştirilen *muhalafet, karşıtlık tezine* göre bilim ile din arasındaki herhangi bir etkileşim her daim çatışmaya yol açacaktır ve din de, yeni bilimsel fikirlere karşı, saldırgan olan taraf olacaktır.^[121] Her ne kadar bu anlayış 19. yüzyılda [John William Draper](#) ve [Andrew Dickson White](#) gibi isimlerce yaygınlaştırılmaya çalışılmışsa da bilim ile din arasındaki tarihsel ve bugünkü etkileşimi, çatışma anlarından iş birliği anlarına kadar, açıklamaya yeterli olmamıştır.^[122] Nitekim gerek [Kopernik](#),^[123] [Galileo](#), [Kepler](#) ve [Boyle](#) gibi Batı bilim tarihinde yer almış önemli isimler, gerekse [İbn-i Sina](#),^[124] [Biruni](#)^[125] ve [İbn-i Heysen](#)^[126] gibi Doğu bilim tarihinde yer almış önemli isimler inançlı insanlardı. Bununla birlikte, bilim ile dinin tarih içinde çatıştığı meseleler de olmuştur ve bilim ile dinin uzlaşmasının mümkün olmadığını savunanlar bugün de mevcuttur. Örneğin İngiliz evrimsel biyoloji uzmanı [Richard Dawkins](#) bilim ile dinin uzlaşmasının mümkün olmadığını şiddetle savunmaktadır.^[127]

Tarih boyunca din ile bilimi birleştirmeye çalışan, birbirleriyle çelişmeyen yöntemler olduğunu ileri süren ve hatta birbirlerini tamamladıklarını düşünenler olmuştur. [Amerikalı](#) biyolog [Kenneth R. Miller](#) bu kesimdedir.^[128] Zaman zaman dinsel kanıları bilimsel yöntemlerle veya bilimsel kanıları dinsel yöntemlerle açıklamaya çalışanlar olmuştur. Örneğin, [İbn-i Sina](#) Tanrı'nın varlığını akıl ve mantık yoluyla açıklamaya çalışmıştır.^[129] Buna ek olarak, özellikle modern çağda, bazıları bilim ve dinin birbirinden bağımsız olduğunu,

insani deneyimin birbiriyile ilgisiz yönleriyle uğraştıkları ve bu sebeple birbirlerinin alanına bulaşmadıkça, kendi alanları içerisinde, sorunsuz bir şekilde birlikte var olabileceklerini öne sürmüşlerdir. Ama bu pek de mümkün olmamıştır.^[130]

ÖZET: Bilimin başlıca özellikleri aşağıdadır, ilim ise soyut ve düşünsel olan yapıdadır.

- Bilim *olgusaldır*, gerçektir
- Bilim *mantıksaldır*, pozitif boyuttadır.
- Bilim *objektiftir*, nesnel konular ile ilgilenir
- Bilim *eleştireldir*, irdeleme ve tartışmaya açıktır, verilere göre değişebilir
- Bilim *genelleyicidir*, bir boyut dışında de görülebilir
- Bilim *seçicidir*, özel ve özgün yapısı da bilinir
- Bilim *realisttir*, gerçekçi, hakikat ve gerçektir
- Bilim *rasyonelidir*, akla uygun, matematikselidir
- Bilim *nedenseldir*, ne, neden, niçin, nasıl gibi sorulara cevap verir
- Bilim *nicelcidir*, neden boyutuna cevap vardır, kalıp ve kural geçerli değildir

Kuran bilimsel boyuta çekilmelidir

Kuran kendi anladığın lisan ile okunmalı ki anlaşılır olsun. Hakikat, bilimsel gerçeklik üzere olsun ki uygulanabilsin.

14/4: (Kuran anlaşılır olmalıdır. *Biz her Rasûlü kendi toplumunun lisanı ile irsâl ettik ki, onlara en anlaşılır şekilde açıklasın... (Artık) Allâh dilediğini saptırır ve dilediğine de hidâyet eder... O, Aziyz`dir, Hakim`dir.*

41/44: (Anlaşılmaz olan Kuran değildir. *Eğer O`nu Arapça olmayan bir Kur`an olarak oluştursaydık, elbette: "Ayetleri anlaşılır olmalıydı! Arapça konuşan (Rasûlü) Arapça olmayan (Kur`an; ne biçim iş bu)?" derlerdi... De ki: "O, iman edenler için hakikate erdirici ve şifadır (sağlıklı düşünce bilgisi)!" İman etmeyenlere gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve O, onlar için anlaşılmaz bir nesnedir! (Bu nedenle sanki) onlar uzak bir mekândan nida olunurlar.*

Kuran

Kendi lisanımız olarak anlaşılır olmalı	Must be at your language for comprehension
Kelimeler gerçek anlamda yapılmalı	Words be at exact meaning
Katl-öldür iken fektuluhum düzelt, temizle demek	Katl is kill, but fektuluhum means correct, make clear
Anlam saptırıp öldürün olamaz	Not turned to killing as translation
Çünkü bir kişiyi öldüren tüm insanlığı öldür denilmiş	Thus, killing a person is killing all, as indicated
İnsan dilediğine inanması kendi yapısını gösterir	Whatever you mean, defined yourself
Kuran, hakikate erdirici bilimsel olmalı	Quran must on reality for leading truth
Anlaşılmaz kılanlar inanmış olmaz	If making as confused for understanding
Uzaktan ses olarak okuyan	Reading just for musical sound
Hikâye türü fantezi yaparlar	Making epic histories and phantasies
Kuran eylem gerektirir iken	Quran required action to perform
Sesli okuma ile değişim isterler	By reading as sound, what will be?
Gerçek veri ve yorum bilimsel hakikat ise	Reality on evidence-based truth at action
Ona göre davransanıza	So, why not on such way to go?

4/69: (Kurana uyanlar, haber verici, doğruluktan ayrılmayan ve gerçeği söyleyen, bir ülkü uğruna canını bile feda edebilen, etik/ahlaklı kimse olurlar denilmektedir. *Kim Allâh`a ve Resule itaat ederse, işte onlar Allah`ın kendilerine inamda bulunduğu Nebiler, Sıddıklar, Şehitler ve Salihlerle beraber olurlar. Ne güzel arkadaşlardır onlar.*)

Haber veren (Nebi), Elçi (Resul) olup başka sıfat yüklenemez

Yaratan ve yaratılışın kanunları da elçidir denilebilir Peygamber kelimesi/sözü geçmez Nebi haberci ve resul elçi demektir Taşın düşmesi de haber ve iletici olmaz mı? Açık anlam, somut veri güvenilir, dayanılır Kim fanteziye inanır? Bilinçli olmayan Hakikate dayanan davranış biçimi ona göre olur İnanmış ve yapmıştır Kurana uyanlar, haber verici, Doğruluktan ayrılmayan ve gerçeği söyleyen, Bir ülkü uğruna canını bile feda edebilen, Etik doğru nedir ve ne doğrusal yaklaşımda olan Ahlak kalıbında değil gerçek iyilikte olurlar Bu Kuran sözü, vurgularındır	The creational laws, science is also a messenger Not indicated as prophet as messenger given Given information or letting the message to us Falling stone is also given a message of gravity Clear understanding, exact, believed warning Not epic histories and not on phantasies Must on reality and on truth, consciously confirm Believed and can be performed Quran, indicates be on reality on science Informed Be on sacrificed on truth At ethical principles, what is right and righteous Not in moral rules, be on reality facts on goodness That's what Quran mentioned

Messenger and informing are facts

Kuran dışı bilimsel kaynak olmaz

7/4: (İndirilene uyun, başkasına değil. *Rabbinizden size inzal olunana tâbi olun... Rabbinizin dununda velilere (dışsal {rabbanî hakikatinizden ayrı düşürecek bilgi verenler} veya içsel {nefsanî- shevî}) tâbi olmayın... Bunu ne kadar az hatırlayıp, üzerinde derin düşünmüyorsunuz!*)

18/26: (Yaratılış, bilim varken, uydurmaya gerek olmaz. *De ki: "Ne kadar kaldıklarımı Allâh daha iyi bilir... Semâların ve arzın gaybı O'nundur! Görmesi ve iştmesi akılla kavranılamayandır O! Onların, O'nun dununda bir Veliyy'i de yoktur! O'nun hükmüne ortak olacak da yoktur!"*)

43/44: (Kuran bir hatırlatmadır, bunu algılamak bireyin sorumluluğundadır. *Muhakkak ki O, sen ve toplumun için bir zikirdir (hatırlatma)! Yakında sorumluluğunuzdan sorgulanacaksınız*)

Kuran dışı kaynak gerekmez

Resullere gelen tek mesaj vurgu Musa, İsa ve tüm hepsine gelenler aynıdır Tevrat ve İncil değiştirilmiş Kuranda söz adı ile eklemeler olmuş Kuran bilimsel gerçek üzeredir İnsanlar değiştirmiş, eklemeler yapmıştır Kendi kültürel boyutlarına uydurmuşlardır Kuran dışı başka kaynak gerektirmez Kuran değişmediği de bir gerçektir Zaten eklemeler, 150 yıl sonra yazılmış Atatürk'ün İkinci Dünya Savaşı yorumu gibi Sonradan eklenmiş Kuranda da kelimeler ve anlamda oynama olmuş Oku tam, düşün ve bilimsel hakikat üzere ol Gerçeği, bilimsel hakikat üzere ol Epik hikâye ve fantezi üzere olunmaz Bilim, hakikat ve yaratılış üzere olmak Bizim rıza ve sorumluluğumuzdadır Başka söze gerek olmaz ki Yalan, yalandır inanılmamalıdır ki	All messages from envoys at one subject, same Moses, Christ and all others are similar Torah, Bible as changed So, Quran verses some additions Thus, Quran on scientific evidences, on reality But, changed, wrong evaluations made Adapted to their cultural concepts Thus, Quran as original now the only source Quran, same as the first noticed Addition writings about 150 years later Like Atatürk indication of 2nd World War Later mentioned, after death Similar to Quran verse degeneration Read, think and be on scientific reality, evidence Be on truth, certainty Not at epic histories and phantasies Thus, science as at on evidence-based reality Our responsibility as consent given Nothing will be added Lie is lie, not believable one

Only source is original, not degenerated Quran

Uydurmalar belli olur, bilimsel değil yalandır

Kuran dışı olan ve Kurandan alınıp uydurulanlar, eklemeler ve anlam bozmaları doğrudan YALAN olarak belirtilmektedir. Yalan denildikten sonra yorumu da gerek olmaz, bilim dışıdır.

2/10: (Sağlıklı düşünmeyen, yalana kolay sapar. *Onların şuurlarında (hakikati hissetme işlevinde) sağlıklı düşünememe hâli vardır; Allâh da bunu arttırmıştır. Yalanladıkları hakikatleri yüzünden feci bir azap yaşayacaklardır*)

3/78: (Hakikat, gerçek anlamından saptırılmamalıdır. *Onlardan bir kısmı da vardır ki, vahiy olan bilgiden diye düşünmeniz için, hakikat bilgisinden olanları, anlamından kaydırarak (farklı bir anlam yükleyerek) konuşurlar. (Oysa) o söyledikleri nâzil olan bilgi değildir. “O Allâh indindedir” derler; O Allâh indinden değildir! Bile bile Allâh hakkında yalan söylerler*)

4/50: (Yalan ile iftira büyük bela yaratır. *Bak nasıl yalanla Allâh'a iftira ediyorlar! Bundan daha açık suç olmaz*)

6/116: (Gerçek çoğunlukta değil, kanıttadır. *Eğer arzda bulunanların çoğunluğuna uyarsan, seni Allâh yolundan saptırurlar... Onlar ancak zanlarına uyarlar ve düşüncesizce konuşurlar*)

7/37: (Yalan söyleyen zalimdir. *Allâh üzerine yalan uydurandan yahut O'nun işaretlerindeki varlığını yalanlayandan daha zâlim kimdir? İşte onlara Kitaptan (nâzil olan bilgideki) nasipleri ulaşır... Nihayet onları vefat ettirmek için Rasûllerimiz kendilerine geldiği vakit: “Allâh dümünde yönelip var sandıklarınız nerede?” derler... “Bizden kaybolup gittiler” derler ve hakikat bilgisini inkâr hâlinde olduklarına kendi aleyhlerine şahitlik ederler*)

29/68: (Hakikati inkar eden azapta, yaşadığı yeri cehennem yapan kişidir. *Allâh üzerine yalan uydurandan yahut kendisine Hak olarak (Rasûl) geldiğinde bunu yalanlayandan daha zâlim kimdir? Hakikat bilgisini inkâr edenlerin yaşam ortamı, cehennemde değil midir?*)

Din Adamı Kavramı

Dini anlamda İslam'da öğreten, hocalık yapan olabilir

Katolik boyutunda sadece öğreten değil, onun çobanı olmalı, onu doğru yola ileten olmalı, sorumlusudur. Bu açıdan her kiliseye kayıt yaptırmalı ve devamlı Papaza danışarak önün dediğini yapmalıdır. Yaparsa günahkâr olmaz düşüncesi vardır, çünkü o kurtarıcıdır.

Birçok tarikatlarda bu yönetimi kullanırlar, bir bakıma kendilerine biat eden bir insan grubu oluştururlar.

Yalan konusunda ansiklopedik bilgi

Yalan, insanın en büyük ve en kötü sıfatlarından biri yalan söylemektir

Yalan, Wikipedia

Yalan veya **yalan söylemek**, doğru olmayan söz,^[1] hakikat ve gerçeğin aksi,^[2] haksız söz ve bir kimseden söylemediği halde söz nakletmek manalarına gelmektedir.^[3] Yalanın aslı sözdedir; geçmişte olsun ve gelecekte, vaat olsun veya başka bir şey.^[4] Doğruluğun (sıdk) karşıtı,^[5] bir konuda kasıtlı veya kasıtsız olarak gerçeğe aykırı haber veya bilgi vermek^[6] anlamlarında da kullanılmıştır. İstilahta ise gerçeğin ve hakikatin aksini söylemeye yalan denmektedir. İnsanın en büyük ve en kötü sıfatlarından biri yalan söylemektir.^{[7][8]}

Yalan, herhangi bir **kişi**, **topluluk** veya kuruma, yanıltmak amacı güdülerek yapılan rol veya doğru olmayan herhangi bir ifadedir. Daha yalın bir anlamda, yalan yanlış olduğu (doğru olmadığı) bilinmesine rağmen, üçüncü partinin (kişi, topluluk veya kurumun) doğru olarak algılamasını amaçlayan bir hareket veya ifadedir. Yalanın toplumda her zaman yakalanmamasının nedeni karşılıklı güven olarak ifade edilebilir. Genelde çoğu ahlâk geleneğince, yalan *kötü* olarak kabul edilse de *yalan ahlâkının etik* içerisinde çok farklı boyutları vardır ve farklı durumlar içerisinde tartışılır. Zaman zaman bu tartışmalar sonucu, yalan her daim, *kötü* olarak sınıflandırılmayabilir: örneğin, bir kişinin hayatını kurtarmak için yalan söylemek gibi. Bununla birlikte genel olarak yalan tarih boyunca büyük bir ahlâksızlık, kötü bir hareket olarak görülmüştür. Yasal olarak yalanın tarifi ve getirileri de etikteki gibi farklıdır ve durumlara, yasalara ve yasal sistemlere göre büyük farklılık gösterir.

Dinler tarihinde de yalanın çok önemli bir yeri vardır. Birçok din yalanı yasaklar örneğin, [İbrahimi dinlerde](#) yalan günah sayılır. Adli makamlar ve güç sahipleri yalanı sistemli şekilde yakalamak üzere çeşitli mekanizmalar geliştirmiştir. Bunlara örnek olarak kayıt sistemleri ve yalan makineleri sayılabilir. Yine de her zaman yalanı yakalamada başarılı olduğunu söylemek güçtür. Örneğin [stres](#) durumlar yalan makinesinde yalan söylemiş gibi kalp atış hızı değişikliklerine yol açabilir. Bazı kişiler karşısındakinin yalan söyleyip söylemediğini anladığına inanırlar. Ancak istatistiklere göre ortalama bir insanın karşısındakinin %50 oranında yakalayabilmektedir. %90 doğruluğa yaklaşanlara ise ancak 1/10.000 oranlarında rastlanır. Yalan sadece insanlara özgü olmayıp, hayvanlar dünyasında da yaşamda kalmak için kendini olduğundan farklı göstermek, başka birine veya ortama benzeme örnekleri yaygındır. Yalan söyleyen yakalanmadığı sürece yalanı uzun süre sürdürebilir. Ancak bu kendisi için bir ekstra bir yük teşkil eder.

Yalan ve iftira arasındaki fark^[9]

Yalan; doğru olmayan, gerçeğe uymayan, uydurma söz gibi anlamlara gelmektedir.

İftira; Kasıtlı ve asılsız olarak suç yükleme, kara çalma, bühtan gibi anlamlara gelmektedir.

Psikiyatride yalan söyleme hastalığı

Yalan söyleme hastalığı yani patolojik yalan, yalan söylemenin alışkanlık haline gelmesi durumudur.

Psikiyatride [mitomani](#) olarak adlandırılır. Bu belirtiyeye sahip kişilere mitoman denir. (Bkz: [Mitomani](#))

Yalan konusundaki Vurgular:

- Doğru olmayan söz
- Hakikat ve gerçeğin aksi
- Haksız söz
- Bir kimseden söylemediği halde söz nakletmek
- Kasıtlı veya kasıtsız olarak gerçeğe aykırı haber veya bilgi vermek
- **İftira**; Kasıtlı ve asılsız olarak suç yükleme, kara çalma, bühtan gibi anlamlara gelmektedir

Yalan sizi yalancı yapar

Yalan en büyük kötülük denilir Kuran doğrudan yalan söylerler der Gerçek, kanıta dayalıdır Bilim üzere değil ise yalandır Algılar üzere olmamalıdır, kişisel olur Doğrudan yalan olabilir Kim hikâye ve fanteziler doğrudur der ki Hepsi kişinin algısı, bakışıdır Buna karşı doğru diye söylerler, ısrar ederler Kendi inançlarını size aktarmak, ikna etmek isterler Kant yoktur, veremezler Birilerinin sözü diye kaynak gösterirler Kuran yazılı ve nettir, anlam saptırılmamalıdır Sunduklarında gerçeklik bulunmaz Hakikat ise asla bulunmaz Varsayımlar dayanır O halde bunları yalan demeliyiz, Kuran vurgusu gibi Aman dikkat Kuramı bozan çok kişi, genel toplum görüşü olabilir Uyanık olun, bilimde kalın	Lie, is the worst badness as habitual As Quran directly indicates all are lie Truth must on evidence-based reality Being on science, scientific factors Not on personal perceiving Directly be lie, all confirm as lie Who trusts at epic histories and phantasies as true All are personal perspectives But they indicated as true, insisted as actuality Want to transfer and persuasion to you But not any evidence Source, someone said it Quran is written and not changed Who said to whom is not a reality factor Not at any reality, near as factual Depends on estimations We indicate them as lie, from Quran verses Be careful So much person degenerated, as common sense Be awake and be sure on science, scientific evidence

Lie, makes you a liar person

Yapmamız gerekenler

5/2: (Ey iman edenler! Şeair Allâh'a (Allâh nişanelerine, Allâh'ı çağrıştırana -hissettiren), haram aylara, Beytullah'a hediye olunan kurbanlıklara, özel gerdanlıklı kurbanlara, Rablerinden bir fazl ve rıdvan isteyerek Beyt'e gelenlere, hürmetsizlik yapmayın... İhramdan çıktığınızda avlanabilirsiniz... Mescid-i Haram'a (daha önce) girmenizi engellediler diye bir kavme olan nefretiniz, sizi haddi aşmaya sevketmesin... Birr ve takva üzere yardımlaşın; zulüm ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın... Allâh'tan (yaptıklarınızın sonucunu yaşatacağı için) korunun... Muhakkak ki Allâh, "Şediyd'ül Ikab"dır (şiddetle kötülüğün sonucunu yaşatandır).)

Başlıca Yapılması/Yapılmaması gerekenler:

- Yasak olan, doğa ve tabiata zarar vermekten kaçının
- Bağışlanan şeylerin hak edilene gitmesini, verilmesini sağlayın,
- Karşılıksız paylaşım için olanları dağıtın
- Hürmetsizlik yapmayın, saygılı olun
- Nefret içinde olmayın, kızgınlığınız adaleti, hak edene hakkını vermeyi engellemesin
- Yardım ve koruma, gözetme üzere yardımlaşın
- Zulüm ve düşmanlık üzere birbirinize destek olmayın,
- Her yapılanın sonucu olacaktır, bunun bedeli de oluşacaktır
- Kötülüğün sonucu yaşanır, iyiliğin mükafatı da kat ve kat oluşur

NOT: Kısaca hak edene hakkı verilmesi, sevgi ve insanlık üzere olmak, zarar ve zulümden kaçınmak ve korunmak ifade edilmektedir.

Kurani yorumlarken farklı anlam vermek

Bazı doğa olayları da bilimsel yerine algısal açıklandığı görülmektedir. Ay tutulması ve özellikle güneş tutulması bir büyük olayların habercisi olarak tanımlanmıştır. Kızılderililere bu zamandan haberi olan ve zamanı söyleyenler, onlardan kendilerine tapınmalarını da istedikleri ve arazi gibi birçok imkanlarını bedelsiz verilmesini sağladıkları da bilinmektedir.

3/7: (Kuran temelli olan anlaşılır ve açık ayetlerdir, yanılmamalıdır. Temsili, tarif ve benzetme olan ayetler ise fitne amacı ile yorumlanarak inanç dışı olurlar. "HÜ" dur; ki sana inzâl ettiği BİLGİ (Kitap) işaretlerinin bir kısmı muhkemdir (açık- net anlaşılır hükümler ihtiva eden, sağlamlaştırılmış), bilginin (Kitabın) anası- temelidir; diğerleri de müteşabihâtır (teşbih- misal benzetme yolu anlatım). Kalplerinde zey (art niyetli, olayı saptırmak isteyen düşünceye sahip) olan kişiler, fitne amaçlı tevilini (yorumunu- neye işaret ettiğini) yapmak üzere müteşabih olanlarıyla hükmederler. Bunların tevilini (kesin olarak ne kastedildiğini) ancak Allâh bilir. İlimde Rasih olanlar (derinlikli düşünenler): "İman ettik, onların tamamı Rabbimizin indindedir" derler. Öze ermişlerden (Ulül Elbab) başkası bunu anlayamaz)

3/8: (Doğru ve gerçek bilimsel, hakikat üzere olduktan sonra, bencil ve algısal olmaktan korunmalıyız. "Rabbimiz, bize hidâyet ettikten (hakikati gösterip idrak ettirdikten) sonra şuurumuzu (nefsaniyete- egoya) döndürme ve bize ledünnünden bir rahmet bağışla. Muhakkak sen Vehhâb'sın.

ÖZET: Kuran sözü değil, bilinçlenme, bilim üzere, gerçek ve hakikate dayalı, veri analizi yapmadan zaten inanç olmadığı 49/14 ayette belirtilmektedir. Onlara Eslemna, kurula/kalıba uyan denilmesi belirtilmektedir.

Demokrasi

Demokrasi halkın idaresi şeklinde yorumlandığı için diktatörler bile halk cumhuriyeti yaklaşımı içinde olmuşlardır.

Suriye’de iktidar %17 oranı ile seçimi kazanmayacağını görünce, diğerlerini baskı veya göçe zorlayarak iktidarda kalmak, demokrasi usulünü yerine getirmek istemektedirler.

Azınlık hakimiyeti oluşan Meclis ile, parlamenter sistem ile, iktidar pazarlığı altında farklı görüşler ile birleşip hükümeti menfaat birliği ile kurmak olmaktadır. Bunun önüne geçmek için ekseriyet sistemi getirilmiştir. Buna karşı da diğer görüşlerin etkinliği kalktığı için karşı çıkma olmakta, muhalefet şiddetle bunun demokrasi olmadığı, belirli bir süre olsa da diktatörlük olduğu iddiasındadır.

Temel olan birey hakkı olmalı, Kabile Kültürü gibi partilere göre yapı olmamalıdır. Bu açıdan Cumhurbaşkanlığı modeli, Başkan daha önce geçirdiği mahkemeler dahil aşamalar ile birey hakkını sonuna kadar savunmaktadır. Suriye meselesinde de başarının temeli burada yatmaktadır. Dayanak sağlam, gerekçe Kul Hakkı esasında olup, yaklaşımlarda uyarılama olacaktır. Yaklaşım ilim, düşünce ve felsefe değil, bilimsel kanıta dayalı olmalıdır. Önemli olan konulan ad ve yöntem değil, gerçeklik, birey hakkının gerçekten korunup, gözetilmesi, talep etmeden verilmesi ve sağlanmasıdır. Çünkü çocuklarda olduğu gibi bilmez veya abartılı isteyebilir. Çikolata isteyen çocuğa ne yaparsınız sorusunda cevap yatmaktadır. Bir düşünün, yasak mı, istediği kadar yesin mi? Yoksa kendisine uygun tatmin olma düzeyi, düzeni mi? Nasıl saptanır, bir düşünün ki karar zordur.

Konu ile ilgili ansiklopedik bilgi bakılınca, Endüstri Kültürü için olmaz ise olmaz kabul edilen olmaktadır. Sanki halka sorulunca doğru yapar gibi olmakta, burada jüri sistematığı akla gelmektedir. Kanunilikte doğru boyut kanunla somut iken, diğerinde ise ortak akıl ve toplumun genel istediği doğrudur yaklaşımı vardır. Yürüyün şu ülkeyi alalım, bize katalım İsrail için oy birliği olabilir ama soykırım, insan hakları ile bilimsel olarak yasal değildir. Nitekim yayında da *“Demokrasinin tanımı tartışması günümüzde hâlâ devam eden bir tartışmadır.”* denilmektedir. Bu nedenle birisi bana demokrasi dediğinde sorarım, hangi tip diyerek. Çoğunluğun azınlığı ezmesi mi, birey hakkını sağlayan düzen mi derim. Onlar sıklıkla toplum azınlığı veya bireyi ezmez, çünkü onlardan oluşur derler. Ben de tarihsel örnekleri sunarım.

Kendi kararımızda bile bir düşün, verileri analiz et, tam tersi doğrusal, etik olabilir demekteyiz.

Kuvvetler ayrılığı

Temel olarak demokraside üç temel unsur (3Y); Yasama, Yönetim ve Yargı ayrı güçler olarak tanımlanır. Meclis yasa çıkarır, Yönetim uygular ve Yargı da denetler.

Meclis yasa çıkarmak istediği zaman ekseriyete kısaca yönetime ihtiyacı vardır. Dolayısıyla ayrılamaz. Jüri sistematığında karar verici kanun değil, toplum görüşü olacağı için kuvvet ayrılığı değil, bütünleşmesi vardır.

Kanunilik ilkesinde kanun oluşması için, evet yönetim gereklidir. Ama yargı iptal yetkisi vardır. Eğer öncelikle kişi hak ve özgürlüğü üzerine değilse, cumhuriyet, laikliğe aykırı ise iptal eder. İtirazlar gerekçeli olsa bile, Anayasa Mahkemesi sistem karşısı diyerek iptal eder. Türkiye’de olan seçimi kazanan bir kişinin Yargıtay milletvekili olmaz demiş ve tartışılmıştı. Gerekçeler dikkate alınmalıdır. Anayasa Mahkemesi, seçimde mahkeme kararı yok idi,

milletvekili olabilir dedi. Yargıtay ise mahkeme kararı sonra oldu, olamaz dedi. Seçilemez demedi. Meclis toplandı ve görüşerek, kararı okuyarak, milletvekili düştü. Daha önceki itirazlar kabul edilirken, TBMM kararı sonrası itirazlar reddedildi.

Hukuk düzeninde usul önemlidir. Bir kanun çıkıp, yargı onayından sonra geçerlidir, geri işletilemez ve kıyas, yorum yapılamaz (Kanunilik ilkesi: **Suçta ve cezada kanunilik ilkesi: Madde 2-** (1) Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez).

Birey hakkı özel ve özgündür, kıyas ve yorum değil, gereksinim ile bilim geçerlidir. Polis ve kolluk kuvvetlerini yönetim oluşturur ama işlevsel olarak yargı, savcılarının talebi üzere etkin olurlar, bireysel olarak ele alınır. Suç işleyen, kanunlar belirlenenlere müdahale ederler, yoksa ceza alır, meslekten men olurlar.

Seçime katılma oranı

Gerçekten halk onayı açısından %50 oran olmasının bir gerekçesi de vardır.

Politikada gruplar 5 yapıya ayrılabilir. 1) İktidar yanlısı, %20, 2) İktidar taraftarı, %20, 3) Muhalefet, %20, 4) Muhalefet yanlısı, %20 ve kritik olan 5) Tarafsız ve azınlıklar, %20. Azınlıklar katılmasın demek için %10 barajı getirildiği görülmekte, bu %5 gibi bir orana da düşürülmekte ama oluşturulmaktadır.

%50 için katılma oranı arttırılmalıdır, muhalefet ve iktidar zaten oy atacaktır, önce taraftarlar sandığı gitmeli ve belirli politika ile yansızlar bilim ile yanlarına çekilmelidir. Genel katılma oranı %70 ve üstü olunca iktidar kazançlı olacaktır. Batı yapısında memur, bürokrasi olduğu için değişim olmayacak diyerek %60 ve altında kalabilmektedir.

Özet olarak ekseriyet için belirli plan ve proje olmalı, birey hakları tüm kesimlerden oy alır, bu açıdan bu yaklaşım önemlidir. Suriye açısından da böyle bakılmalıdır.

Demokrasi de temel hak ve özgürlükler verilir denilir ama bu toplumsal bakış, düzen için mi yoksa gerçekten birey hakkı için midir diye sorgulanmalıdır. Bu durumda zaten azınlık kavramı da olamaz, oluşamaz. Her birey özel ve özgündür.

Demokrasi, Wikipedia¹¹

Demokrasi veya **el erki**,^[1] halkın yasaları müzakere etme ve yasal düzenlemelere karar verme yetkisine (**doğrudan demokrasi**) veya bunu yapmak için yönetim görevlilerini seçme yetkisine (**temsili demokrasi**) sahip olduğu bir yönetim biçimidir. Kimin "halk" kabul edildiği ve yetkinin insanlar arasında nasıl paylaşıldığı veya hangi yetkilerin verildiği konuları zaman içinde ve farklı ülkelerde farklı oranlarda değişiklik göstermiştir. Demokrasinin özellikleri arasında genellikle **toplanma özgürlüğü**, **örgütlenme özgürlüğü**, **mülkiyet hakları**, **din özgürlüğü**, **ifade özgürlüğü**, **vatandaşlık**, **yönetilenlerin rızası**, **genel oy hakkı**, **özgürlük** hakkından ve **yaşam hakkından** haksız yere mahrum bırakılmamak ve **azınlık hakları** yer alır.^[2] Türkçeye (**Fransızca: démocratie**) kelimesinden geçmiştir.

Ana yurdu **Antik Yunanistan**'daki filozoflar **Aristo** ve **Platon** (Eflatun) tarafından eleştirilmiş, halk içinde "ayak takımının yönetimi" gibi aşağılayıcı kavramlarla nitelendirilmiştir. Fakat demokrasi diğer yönetim şekillerinin arasından sıyrılarak günümüzde en yaygın kullanılan devlet sistemi haline gelmiştir. Demokrasinin çok sayıda değişik tanımı vardır. **Karl Popper**'e göre demokrasi "klasik" anlamıyla "halkın yönetimi ve halkın yönetme hakkı" olarak tanımlanabilirken, **liberal**, **komünist**,^[3] **sosyalist**,^[4] **muhafazakâr**,^[5] **anarşist**^[6] düşünürler kendi sistemlerinin erdemlerini ön plana çıkarmaya çalışmışlardır.

Demokrasi, genellikle devlet yönetim biçimi olarak değerlendirilmesine rağmen, **üniversiteler**, işçi ve işveren organizasyonları ve bazı diğer sivil kurum ve kuruluşlar da demokrasi ile yönetilebilir.

Demokrasi kavramı zaman içinde önemli ölçüde evrim geçirmiştir. Tarih boyunca, **doğrudan demokrasi** örneklerine rastlanabilir, bu tür demokrasilerde topluluklar halk meclisleri aracılığıyla kararlar alırlar. Günümüzde ise demokrasinin egemen formu **temsilci demokrasidir**, vatandaşlar hükümet yetkililerini seçerek, onların adına parlamento ya da başkanlık sistemi gibi şekillerde yönetimi sağlarlar.^[7]

Demokrasilerin yaygın günlük karar alma süreci çoğunluk kuralıdır, ancak [çoğunluk](#) ve uzlaşma gibi diğer karar alma yaklaşımları da demokrasiler için önemli olmuştur. Bu yaklaşımlar, hassas konularda kapsayıcılık ve daha geniş bir meşruiyetin önemli bir amacını hizmet eder ve çoğunlukçu yaklaşımı dengeleyerek anayasa düzeyinde öncelik kazanır. [Liberal demokrasinin](#) yaygın türünde, çoğunluğun güçleri temsilci demokrasinin çerçevesi içinde kullanılır, ancak anayasa ve bir üst mahkeme çoğunluğu genellikle tüm bireylerin belli temel haklarının korunması yoluyla azınlığı korur örneğin [ifade özgürlüğü](#) veya [örgütlenme özgürlüğü](#) gibi hakları korumakla yükümlüdürler.^{[8][9][10][11]}

Demokrasi, [Türkçeye](#), [Fransızca](#) *démocratie* sözcüğünden geçmiş olup Türkçede ilk kullanımı 1870'lerin başında tespit edilmiştir. Kelime Fransızcaya [Latinceye](#) *dēmocratia* şekliyle Grekçeden ödünçleme vasıtasıyla girmiştir. Nihai olarak sözcük halk, ahali anlamındaki δῆμος (*dēmos*) ile egemen, muktedir anlamındaki κράτης (*krátēs*) kelimelerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuş [Grekçe](#) δημοκρατία (*dēmokratía*)^① sözcüğünden türemiştir.^{[12][13]}

Tanımı

Demokrasinin tanımı tartışması günümüzde hâlâ devam eden bir tartışmadır. Bunun sebepleri arasında ülkelerdeki bazı kurumların görüşlerini haklı çıkartmak adına demokrasi tanımını kullanmaları, demokratik olmayan devletlerin kendilerini demokratik olarak tanıtmaya çabaları ve aslında genel bir kavram olan demokrasinin tek başına kullanılması ([Anayasal demokrasi](#), [sosyal demokrasi](#), [liberal demokrasi](#) vb.) gibi sebepler gösterilebilir. Demokrasilerin birçoğunda [çoğunluk kuralı](#) uygulanır, ancak bazı durumlarda [çoğulluk kuralı](#), nitelikli çoğunluk kuralı ([anayasa](#) gibi) veya [konsensüs](#) kuralı (İsviçre'de olduğu gibi) uygulanır. Liberal demokrasinin yaygın bir uygulamasında, çoğunluğun yetkileri temsili demokrasi çerçevesinde kullanılır, ancak anayasa ve yüksek mahkeme çoğunluğu sınırlar ve azınlığı korur, genellikle ifade özgürlüğü veya dernek kurma özgürlüğü gibi belirli bireysel hakların herkes tarafından kullanılmasını güvence altına alır.

Toplum

Çoğunluk, azınlık, fakir veya zengin olsun demokrasilerin ortak yönü halka dayanmasıdır. Günlük hayatta toplumun, bir ülkede yaşayan tüm insanları kapsadığı düşünülse de pratikte demokrasi tarihinden beri –sürekli olarak genişletilse de- halka bir sınırlama konmuştur. Örneğin [Fransız Devrimi](#)'nden sonra yapılan [seçimlerde](#) oy verme hakkı sadece belli miktarda [vergi](#) verebilen [vatandaşlara](#) tanınıyordu, [ABD](#)'de güney eyaletlerdeki siyah ırkın ilk kez oy kullanabildiği tarih 1960'lardır.^[14] Kadınlara seçme hakkı ilk kez 1893'te [Yeni Zelanda](#)'da verilmiştir. Seçimlere tam katılım hakkı ise 20. yüzyıla kadar hiçbir ülkede verilmemiştir.^[15] Bu verilere, halkı oluşturan bireylerin öz iradelerinden kaynaklanan mutabık olmama durumunu da katarsak; pratikte *halk* çoğunluk anlamına dönüşür.

Demokrasiye yapılan atıflarda görüleceği üzere, halkın kendi kendini yönetmesi temel dayanaktır. Bu ise kendileri adına karar alacak kişileri seçmeyi sağlayan oy vermenin yanında [referandumlar](#) gibi doğrudan etki yoluyla veya miting, gösteri gibi dolaylı yollarla sağlanır.

Özellikleri

Demokrasinin genellikle oylama ile tanımlandığı kabul edilse de demokrasinin kesin bir tanımı konusunda bir fikir birliği yoktur. [Karl Popper](#), demokrasinin "kısacası, demokrasinin halkın yönetimi olduğu ve halkın yönetmeye hakkı olduğu" teorisinin "klasik" görüş olduğunu belirtir. [Kofi Annan](#) ise "dünyadaki demokratik uluslar kadar farklı demokrasi biçimleri bulunmaktadır" şeklinde ifade eder. Bir çalışma, demokrasiyi tanımlamak için İngilizce dilinde kullanılan 2.234 sıfatı belirlemiştir.^{[16][17][18][19][20][21]}

Demokratik prensipler, tüm seçilebilir vatandaşların yasalar önünde eşit olduğu ve yasama süreçlerine eşit erişime sahip olduğu şekilde yansır. Örneğin, [temsili demokraside](#) her oy eşit ağırlığa sahiptir, temsilci olmak isteyen herkese makul olmayan kısıtlamalar uygulanamaz ve seçilebilir vatandaşların özgürlüğü, genellikle bir anayasa tarafından korunan meşru haklar ve özgürlüklerle güvence altına alınır. "Demokrasi" teriminin diğer kullanımları arasında doğrudan demokrasi de bulunur, bu durumda konular doğrudan seçmenler tarafından oylanır.^{[22][23][24]}

Bir teori, demokrasinin üç temel ilkeye ihtiyaç duyduğunu savunur: yukarıdan aşağıya kontrol (egemenliğin en düşük yetki seviyelerinde bulunması), siyasi eşitlik ve bireylerin ve kurumların yalnızca yukarıdan aşağıya kontrol ve siyasi eşitlik ilkesini yansıtan kabul edilebilir davranışları dikkate aldığı sosyal normlar. Hukuki eşitlik, [siyasi özgürlük](#) ve [hukukun üstünlüğü](#) genellikle iyi işleyen bir demokrasinin temel özellikleri olarak belirlenir.^{[20][25][26]}

"Demokrasi" terimi bazen [liberal demokrasi](#) için kısaltma olarak kullanılır. Liberal demokrasi, [siyasi çoğulculuk](#), hukuk önünde eşitlik, seçilmiş yetkililere başvurarak şikayetlerin çözülmesi hakkı, yargı süreci, [sivil özgürlükler](#), [insan hakları](#) ve hükümet dışında [sivil toplum](#) öğeleri gibi unsurları içeren temsili demokrasinin bir türüdür. [Roger Scruton](#), sivil toplum kurumlarının da mevcut olmadığı sürece demokrasinin kişisel ve siyasi özgürlükleri sağlayamayacağını savunmuştur.^[27]

Bazı ülkelerde, özellikle [Westminster sisteminin](#) uygulandığı [Birleşik Krallık'ta](#), egemenlik ilkesi [parlamentodadır](#), ancak yargı bağımsızlığı korunur. Hindistan'da ise parlamento egemenliği, Hindistan Anayasası'na tabidir ve anayasa yargı denetimini içerir. "Demokrasi" terimi genellikle bir siyasi devlet bağlamında kullanılsa da bu prensipler aynı zamanda özel kuruluşlar için de uygulanabilir. ^{[28][29][30]}

Demokrasilerde birçok karar alma yöntemi kullanılır, ancak çoğunluk kuralı baskın bir formdur. Tazminat olmadan, yani bireysel veya grup haklarının yasal korunmasının olmaması durumunda, siyasi azınlıklar "çoğunluğun zulmü" ile ezilebilir. Çoğunluk kuralı rekabetçi bir yaklaşımdır ve uzlaşa demokrasisine karşı gelir, bu da seçimlerin ve genellikle müzakerenin nitelikli ve prosedürel olarak "adil" yani adil ve eşit olduğu anlamına gelir. Bazı ülkelerde, siyasi [ifade özgürlüğü](#), ifade özgürlüğü, [basın özgürlüğü](#) ve internet demokrasisi, seçmenlerin iyi bilgilendirilmiş olmalarını sağlamak ve kendi çıkarlarına göre oy kullanmalarını mümkün kılmak için önemli görülür. ^{[31][32]}

Aynı zamanda demokrasinin temel bir özelliği, tüm seçmenlerin toplumun yaşamına özgürce ve tam olarak katılma yeteneğidir. Sosyal sözleşme ve tüm seçmenlerin kolektif iradesi vurgulanarak, demokrasi aynı zamanda siyasi kolektivizmin bir biçimi olarak da nitelendirilebilir, çünkü demokrasi, tüm uygun vatandaşların yasa yapım sürecinde eşit söz hakkına sahip olduğu bir hükümet biçimi olarak tanımlanır. ^{[33][34]}

[Cumhuriyetler](#), yönetilenlerin rızası ilkesi nedeniyle demokrasi ile sık sık ilişkilendirilse de zorunlu olarak demokrasiler değildir, çünkü cumhuriyetçilik insanların nasıl yönetileceğini belirtmez. Klasik anlamda "cumhuriyet" terimi hem demokrasileri hem de aristokrasileri kapsıyordu. Modern anlamda cumhuriyetçi hükümet içimi, bir hükümdarın olmadığı bir hükümet biçimidir. Bu nedenle, demokrasiler cumhuriyet veya [anayasal monarşiler](#) olabilir, örneğin [Birleşik Krallık](#) gibi. ^{[35][36][37]}

Tarihçe

Antik dönem

Demokrasi ilk olarak [Eski Yunanistan](#)'da şehir devletlerinde uygulandı. Demokrasiye çok yakın olan bu sistem [Atina demokrasisi](#) olarak da anılır. Teoride bütün yurttaşlar mecliste oy verme ve fikrini söyleme hakkına sahipti fakat o günün koşullarına göre kadınlar, köleler ve o şehir devletinde doğmamış olanlar (metikler, yerleşik yabancılar) bu haklara sahip değildi. Bu sistemin en güçlü uygulayıcısı olarak [Atina](#)'yı ele alırsak: M.Ö. 4. yüzyılda nüfusun 250.000-300.000 arasında olduğu tahmin edilir. Bu nüfusun 100.000'i Atina vatandaşı ve Atina vatandaşları arasında da sadece 30.000'inin oy verme hakkına sahip yetişkin erkek nüfusu bulunduğu tahmin edilir. ^[38]

[Roma İmparatorluğu](#) döneminde uygulanan devlet sistemi, [temsili demokrasiye](#) yakın bir nitelik taşımaktaydı. Demokratik haklar genellikle sosyal sınıf ayrımına göre şekillenirdi ve *güç* elitlerin elindeydi. ^[39] Bununla beraber, Eski [Hindistan](#)'da bazı bölgelerde uygulanan sistemler de temsili demokrasiye benzetilir. Roma İmparatorluğu ile paralel olarak, kast sisteminin varlığı, *gücün* varlıklı ve asil bir azınlığın elinde olduğu söylenebilir. ^[40]

Orta çağ

Orta Çağ'da demokrasinin gelişme süreci içindeki en büyük olay [İngiltere](#)'de kralın yetkilerini din adamları ve halk adına sınırlayan [Magna Carta Libertatum](#)'un (Büyük sözleşme) imzalanmasıdır. Bu belge doğrultusunda ilk seçimler 1265 yılında yapılmıştı. Fakat bu seçimlere, yapılan kısıtlamalar sebebiyle halkın çok az bir bölümü katılabiliyordu.

Birçok ülkede devlet yönetiminde zaman zaman demokrasiye benzer uygulamalar yapılmıştı. Örneğin [İtalyan şehir devletlerinde](#), [İskandinav ülkelerinde](#), [İrlanda](#)'da ve değişik ülkelerde bulunan küçük otonom bölgelerde demokrasinin prensiplerinden seçim yapılması, meclis oluşturulması gibi uygulamalar oluyordu. Fakat hepsinde demokrasiye katılım erkek olma, belli miktarda vergi verme gibi standartlarla kısıtlanıyordu.

Erken modern dönem

17. yüzyılda [Magna Carta](#)'ya olan ilgi yeniden canlandı. ^[41] [İngiltere Parlamentosu](#), 1628'de Petition of Right'i kabul etti ve bu, vatandaşlar için belirli özgürlükleri tesis etti. İngiliz İç Savaşı (1642-1651), Kral ve seçilmiş bir parlamento arasında güçler dağıtıldı; bu sırada, [siyasi parti](#) fikri, 1647 Putney Tartışmaları sırasında politik temsil hakları konusunu tartışan gruplarca şekillendi. ^{[42][43][44]} Bunu takiben, Protectorate dönemi (1653-59) ve İngiliz Restorasyonu (1660), dönemleri daha otoriter bir yönetimi şekillendirdi. Ancak, parlamento, 1679'da Habeas Corpus Yasası'nı geçirdi ve bu, yeterli neden veya delil olmaksızın gözaltını yasaklayan geleneksel bir kuralı güçlendirdi. 1688 yılındaki [Muhteşem Devrim'in](#) ardından, 1689'da [Haklar Bildirisi](#) kabul edildi ve belirli hakları ve özgürlükleri kodifikasyon altına aldı (hala yürürlüktedir). Bu Bildiri, düzenli seçimler için gerekliliklerini, Parlamento'da konuşma özgürlüğünün çerçevesini belirledi ve monarşinin gücünü sınırlayarak, o dönemde Avrupa'nın çoğundan farklı olarak, kraliyet mutlakiyetinin sınırlanmasını [Muhteşem Devrim'de](#) uygulanan

politikalar, hükümeti sınırlama ve mülkiyet haklarına koruma sağlama konusunda büyük bir başarı olarak tanımlanmıştır.^{[45][46][47]}

17. yüzyılda [Magna Carta](#)'ya olan ilgi, [Britanya Adaları'nda siyaset felsefesinin](#) gelişmesine neden oldu. [Thomas Hobbes](#), ayrıntılı bir şekilde sosyal sözleşme teorisini ilk kez ortaya koyan filozoftu. [Leviathan'da](#) yazan Hobbes, doğada yaşayan bireylerin yaşamlarının "yalnız, fakir, iğrenç, vahşi ve kısır" olduğunu ve sürekli olarak herkesin herkese karşı bir savaş yürüttüğünü teorize etti. [Anarşik](#) bir doğa yaşamının meydana gelmesini önlemek için Hobbes, bireylerin haklarını güçlü, otoriter bir güce devrettiğini düşündü. Başka bir deyişle, Hobbes, kendi görüşüne göre en iyi yönetim biçimi olan [mutlak monarşiyi](#) savundu. Daha sonra [filozof](#) ve [doktor John Locke](#), sosyal sözleşme teorisine farklı bir yorum getirecekti. İki Hükümet Üzerine Deneme (1689) adlı eserinde yazan Locke, tüm bireylerin yaşam, özgürlük ve mülkiyet gibi devredilemez haklara sahip olduğunu ileri sürdü.^[48] Locke'ye göre bireyler, haklarını savunmak amacıyla isteyerek bir araya gelir ve bir devlet oluştururlardı. Locke için özellikle [mülkiyet hakları](#) önemliydi ve bu hakların korunmasını Locke, bir hükümetin temel amacı olarak değerlendirdi. Ayrıca Locke, hükümetlerin yalnızca halkın onayına sahipse meşru olduğunu ifade etti. Locke'a göre, vatandaşlar, çıkarlarına karşı hareket eden veya [despotik](#) hale gelen bir hükümete karşı isyan etme hakkına sahipti. Yaşamı boyunca geniş bir okuyucu kitlesi tarafından yaygın olarak okunmasa da, Locke'un eserleri [liberal](#) düşüncenin kurucu belgeleri olarak kabul edilir ve [Amerikan Devrimi'nin](#) liderleri üzerinde derin bir etki bıraktıktan sonra daha sonra [Fransız Devrimi'nin](#) fikri temellerini de derinden etkilemiştir. Locke'un [liberal demokratik](#) yönetim çerçevesi, dünyadaki genel demokrasi kabulüdür.^{[49][50]}

[Kuzey Amerika'da](#) ilk [temsili hükümet](#), 1619'da [Jamestown, Virginia'da](#) Burgesses Meclisinin seçilmesiyle başladı. 1620'den itibaren göç eden İngiliz [Püritenler](#), yerel yönetimleri demokratik olan [New England](#) kolonilerini kurdu; bu yerel meclislerin bir miktar yetkisi olsa da nihai yetki Kral ve İngiliz Parlamentosu tarafından elde tutulmaktaydı. Bu kolonileri kuran [Püritenler](#), [Baptistler](#) ve [Kuveykurlar](#), bu kolonilerin idaresi için dünya işlerinde kendi cemaatlerinin demokratik organizasyonunu kullandılar.^{[51][52][53][54]}

18. ve 19. yüzyıllar

18. ve 19. yüzyıllarda demokrasi, [Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi](#) ve Fransız [İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi](#) ile hızlıca yükselen bir değer haline gelmiştir. Bu yüzyıllardan önce demokrasi büyük devletlere değil, sadece küçük topluluklara uyan bir hükümet şekli olarak anılıyor ve esas itibarıyla doğrudan demokrasi olarak tanımlanıyordu.^[55] ABD'nin kurulmasını sağlayanların oluşturduğu sistem ilk liberal demokrasi olarak tanımlanabilir.^[56] 1788 yılında kabul edilen Amerikan anayasası hükümetlerin seçimlerle kurulmasını ve insan hak ve özgürlüklerinin korunmasını sağlıyordu. Bundan daha önce de koloni döneminde Kuzey Amerika'daki [kolonilerin](#) birçoğu demokratik özellikler taşıyordu. Koloniden koloniye farklılaşmakla beraber, hepsinde belli miktarda vergi veren veya istenen bazı sıfatları karşılayabilen beyaz erkeklerin seçme hakları vardı.^[57] [Amerikan İç Savaşı](#)'nın ardından 1860'larda yapılan değişikliklerle kölelere özgürlük sağlandı ve demokrasinin temel ilkelerinden biri olan oy verme hakkı [On Beşinci Anayasa Değişikliği](#) ile tanındı.^{[58][59]} ancak güney eyaletlerinde siyahlar 1960'lara kadar oy verme hakkını kullanamamışlardır.^[14]

1789 [Fransız Devrimi](#)'nde ise bir anayasa hazırlanarak iktidar halkın seçeceği bir parlamento ile kral arasında paylaştırıldı.^[60] Ulusal Konvansiyon hükümeti genel oy ve iki dereceli bir seçimle iş başına geldi.^[61] Fakat ilerleyen yıllarda [Napolyon](#)'un başa geçmesiyle demokrasiden oldukça uzaklaştı.

20. ve 21. yüzyıllar

20. yüzyılda liberal demokrasiye geçişler, savaşlardan, devrimlerden, dekolonizasyondan ve dini ve ekonomik koşullardan kaynaklanan ardışık "demokrasi dalgaları" ile gerçekleşti. Aynı zamanda 1920'lerde ve 30'larda, 1960'lar ve 1970'lerde ve 2010'larda "demokratik gerileme" adı verilen küresel geri dönüş dalgaları da yaşandı ve demokratikleşmeyi tersine çevirdi.^{[62][63][64]}

[I. Dünya Savaşı](#) ve otoriter imparatorlukların çöküşü, Avrupa'da yeni ulus-devletlerin oluşturulmasına yol açtı; bunların çoğu en azından adıyla demokratikti. 1920'lerde demokratik hareketler gelişti ve kadınların oy hakkı genişledi, ancak [Büyük Buhran](#) hayal kırıklığı yarattı ve Avrupa, Latin Amerika ve Asya ülkelerinin çoğu güçlü lider yönetimine veya diktatörlüğe döndü. [Faşizm](#) ve [diktatörlük Nazi Almanyası'nda](#), [İtalya'da](#), [İspanya'da](#) ve [Portekiz'de](#) yayılırken, [Baltık](#) ülkeleri, [Balkanlar](#), [Brezilya](#), [Küba](#), [Çin](#) v e [Japonya](#) gibi diğer bazı ülkelerde de demokratik olmayan hükümetler ortaya çıktı.^[65]

[II. Dünya Savaşı](#), [Batı Avrupa'da](#) bu eğilimi kesin bir şekilde tersine çevirdi. Amerikan, İngiliz ve Fransız işgal bölgeleri [Almanya'nın](#), [Avusturya'nın](#), [İtalya'nın](#) ve [Japonya'nın](#) işgal edilen bölgelerinin demokratikleşmesi, sonraki hükümet değişim teorisi için bir model olarak hizmet etti. Ancak, [Doğu Avrupa'nın](#) çoğu, Almanya'nın Sovyet işgal bölgesi de dahil olmak üzere, demokratik olmayan Sovyet egemenliğindeki bloğa düştü.^[66]

Savaşın ardından [dekolonizasyon](#) dönemi yaşandı ve çoğu yeni bağımsız devlet demokratik anayasalara sahipti. [Hindistan](#) dünyanın en büyük demokrasisi olarak ortaya çıktı. [İngiliz İmparatorluğu'nun](#) bir parçası olan

ülkeler genellikle [Westminster modelini](#) benimsedi. 1960 yılına gelindiğinde, ülkelerin ezici çoğunluğu demokrasiydi, ancak dünyanın çoğunluk nüfusu, "Komünist" devletlerde ve eski sömürgelerde olduğu gibi sahte seçimler ve diğer hileli yöntemlerle deneyimlenen sözde demokrasilerde yaşıyordu.^{[67][68][69]}

Sonraki [demokratikleşme](#) dalgası, birçok ülke için gerçek anlamda [liberal demokrasiye](#) doğru önemli kazanımlar getirdi ve "üçüncü demokratikleşme dalgası" olarak adlandırıldı. 1970'ler ve 1980'lerde [Portekiz](#), [İspanya](#) ve [Güney Amerika'daki](#) birkaç askeri diktatörlük, sivil yönetimlere geri döndü. Bunun ardından Doğu ve Güney Asya ülkeleri, 1980'lerin ortalarından sonlarına doğru aynı yolu izledi. 1980'lerdeki ekonomik sıkıntılar ve Sovyet baskısına duyulan hoşnutsuzluk, Sovyetler Birliği'nin çöküşüne, Soğuk Savaş'ın sona ermesine ve eski Doğu Bloku ülkelerinin demokratikleşmesi ve liberalleşmesine katkıda bulundu. Yeni demokrasilerin en başarılı olanları coğrafi ve kültürel olarak Batı Avrupa'ya en yakın olanlardı ve şu anda [Avrupa Birliği](#) üyesi veya aday ülkelerdir. 1986 yılında, en önemli Asya diktatörlüğü olan [Filipinler'in](#) devrilmesinin ardından yeni demokratik rejim [Corazon Aquino'nun](#) yükselişi ile Asya Demokrasisi'nin Annesi olarak bilinecek kişi tarafından kuruldu.

Liberal eğilim, 1990'lı yıllarda Afrika'daki bazı ülkelere yayıldı, en belirgin örnek [Güney Afrika'da](#) yaşandı. Son dönemdeki liberalleşme girişimlerinin bazı örnekleri arasında 1998 Endonezya Devrimi, Yugoslavya'da [Bulldozer Devrimi](#), Gürcistan'da [Gül Devrimi](#), Ukrayna'da [Turuncu Devrim](#), Lübnan'da [Sedir Devrimi](#), Kırgızistan'da [Lale Devrimi](#) ve Tunus'ta [Yasemin Devrimi](#) yer alıyor.

2007 yılında [Freedom House'a](#) göre 123 seçimle işbaşına gelen demokrasi bulunuyordu (1972'de 40'a yükseldi). Dünya Demokrasi Forumu'na göre ise seçimle işbaşına gelen demokrasiler, şu anda var olan 192 ülkenin 120'sini temsil ediyor ve dünya nüfusunun %58,2'sini oluşturuyor. Aynı zamanda Freedom House'un özgür ve temel insan haklarına saygılı olarak gördüğü liberal demokrasiler, sayıları 85 olup dünya nüfusunun %38'ini temsil ediyor. Ayrıca, 2007 yılında Birleşmiş Milletler, 15 Eylül'ü Uluslararası Demokrasi Günü olarak ilan etti.^{[71][72]}

Birçok ülke, oy verme yaşını 18'e düşürdü; büyük demokrasiler bunu 1970'lerde Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da başladı. Çoğu seçimle işbaşına gelen demokrasi, 18 yaşından küçükleri oy vermektен hâlâ hariç tutmaya devam ediyor. Brezilya, Avusturya, Küba ve Nikaragua gibi birçok ülkede ulusal seçimlerde oy yaşı 16'ya indirilmiştir. Kaliforniya'da, 2004 yılında 14 yaşında bir çeyrek oy ve 16 yaşında yarım oy verilmesine izin veren bir teklif sonunda yenilgiye uğradı. 2008 yılında Alman parlamentosu, her vatandaşa doğumda oy hakkı tanıyan ancak çocuk haklarını talep edene kadar bir ebeveyn tarafından kullanılacak bir yasa tasarısını önerdi ancak bu tasarı rafa kaldırıldı.^{[73][74][75][76]}

Freedom House'a göre, 2005 yılından itibaren dünya genelinde siyasi haklar ve sivil özgürlüklerdeki düşüşler, iyileşmelerden daha fazla olmuştur ve bu süre zarfında popülist ve milliyetçi siyasi güçler [Polonya'dan](#) (Hukuk ve Adalet Partisi altında) [Filipinler'e](#) ([Rodrigo Duterte](#) yönetiminde) kadar her yerde güç kazanmıştır. 2018 yılında yayımlanan bir Freedom House raporuna göre, çoğu ülkenin Demokrasi Skorları, 12 yıl üst üste düşmüştür. The Christian Science Monitor, milliyetçi ve popülist siyasi ideolojilerin [Polonya](#), [Türkiye](#) ve [Macaristan](#) gibi ülkelerde hukukun üstünlüğüne zarar vererek güç kazandığını bildirdi. Örneğin, Polonya'da Cumhurbaşkanı, Avrupa Komisyonu'nun hukuki itirazlarına rağmen 27 yeni Yüce Mahkeme hakimi atadı.^{[77][78][79]} [2017 Türkiye Anayasa Değişikliği Referandumu'nda](#) değişiklik teklifi, özellikle [güçler ayrılığı](#) ilkesinin, hükümetin denetlenebilirliğinin ve meclisin sorgulanabilirliğinin ortadan kaldırıldığı gerekçeleriyle muhalefet partilerinden ve sivil toplum örgütlerinin sert tepkilerine maruz kaldı. [Kemal Gözler](#) ve İbrahim Kaboğlu gibi anayasa profesörleri, değişikliklerin meclisi neredeyse tamamen güçsüz kılarak yasama, yürütme ve yargı güçlerini cumhurbaşkanının eline vereceğini belirtti.^{[80][81]} 4 Aralık 2016'da [Atatürkçü Düşünce Derneği](#), Birleşik Kamu İş Konfederasyonu ve [Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği](#) (ÇYDD) tarafından anayasa değişikliğine karşı Ankara'da düzenlenecek olan miting [Ankara Valiliği](#) tarafından yasaklandı; bunun üzerine adı geçen oluşumlar tarafından yapılan yürüyüşte başkanlık sisteminin laik ve demokratik hukuk devleti değerlerini tehdit ettiği belirtilerek değişiklik teklifinin iptali çağrısı yapıldı.^[82]

2010'larda yaşanan "[demokratik gerileme](#)", ekonomik eşitsizlik ve toplumsal hoşnutsuzluk, kişisellik, [COVID-19 pandemisinin](#) kötü yönetimi gibi faktörlere bağlanmıştır. Ayrıca, hükümetin sivil toplumu manipüle etmesi, "toksik kutuplaşma", yabancı ülkelerin yanıltıcı bilgi kampanyaları, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, aşırı icraat gücü ve muhalefetin azalan gücü gibi diğer faktörler de etkili olmuştur. Demokrasilerde, [kültürel muhafazakarlık](#) ile solcu ekonomi tutumlarını birleştiren "koruma temelli" tutumlar, [otoriter yönetim](#) biçimlerini desteklemeye en güçlü öngörücü olarak görülmüştür.^{[84][85][86][87][88][89][90][91][92][93]}

Teori

İlk teoriler

[Aristoteles](#), demokrasi/[timokrazi](#) olarak adlandırdığı çoğunluk tarafından yönetim ile azınlık tarafından yönetim ([oligarşi/aristokrasi](#)) ve tek bir kişi tarafından yönetim ([tiranlık](#) ya da günümüzde [otokrasi/mutlak monarşi](#))

arasında karşılaştırma yapmıştır. Ayrıca, her sistemde iyi ve kötü birer varyant olduğunu düşünmüştür (demokrasiyi timokrasinin bozulmuş karşılığı olarak görmüştür).^{[94][95]}

Erken ve Rönesans dönemi [Cumhuriyet](#) teorisyenleri arasında yaygın bir görüş, demokrasinin sadece küçük siyasi topluluklarda var olabileceğiydi. [Roma Cumhuriyeti'nin](#) büyüdüğü veya küçüldükçe monarşiye dönüşmesinin sonuçlarını dikkate alan Cumhuriyet teorisyenleri, toprak ve nüfusun genişlemesinin kaçınılmaz olarak tiranlığa yol açtığını savunuyordu. Demokrasi, bu nedenle tarihsel olarak oldukça kırılğan ve nadir görülen bir yapıydı, çünkü sadece küçük siyasi birimlerde hayatta kalabilirdi ve boyutlarından dolayı daha büyük siyasi birimler tarafından fethedilebilirdi. [Montesquieu](#) ünlü bir şekilde "bir cumhuriyet küçükse, dış bir güç tarafından yok edilir; büyüğe, iç bir kusur tarafından" demiştir. [Rousseau](#) ise şöyle iddia etmiştir: "Dolayısıyla küçük devletlerin doğal özelliği cumhuriyet olarak yönetilmektir, orta büyüklükte olanlar monarşinin ve büyük imparatorluklar ise despot prensin etkisi altına girmektedir."^[96]

Günümüzdeki teoriler

Modern siyasi teorisyenler arasında, üç farklı demokrasi kavramı bulunmaktadır: Çoğulcu demokrasi, [müzakereci demokrasi](#) ve [radikal demokrasi](#).^[97]

Çoğulcu demokrasi

[Çoğulcu demokrasi](#) teorisi, demokratik süreçlerin amacının vatandaşların tercihlerini toplamak ve onları bir araya getirerek toplumun hangi sosyal politikaları benimsemesi gerektiğini belirlemek olduğunu iddia eder. Bu nedenle, bu görüşün savunucuları demokratik katılımın öncelikle oylamaya odaklanması gerektiğini düşünürler, burada en çok oyu alan politika uygulanır.

Farklı çoğulcu demokrasi varyasyonları bulunmaktadır. Minimalizm altında, demokrasi bir hükümet sistemi olarak kabul edilir ve vatandaşlar düzenli seçimlerde siyasi liderlere yönetme hakkını vermiştir. Bu minimalist kavrayışa göre, vatandaşlar "hükmetme" yetkisine sahip değildir ve olmamalıdır çünkü çoğu konuda, çoğu zaman açık görüşlere sahip değillerdir veya görüşleri sağlam temellere dayanmamaktadır. [Joseph Schumpeter](#), bu görüşü en ünlü şekilde *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi* kitabında ifade etmiştir. Minimalizmin çağdaş savunucuları arasında William H. Riker, Adam Przeworski ve Richard Posner bulunmaktadır.^[98]

Diğer yandan, [doğrudan demokrasi](#) teorisine göre, vatandaşlar yasama önerileri üzerinde temsilcileri aracılığıyla değil doğrudan oy kullanmalıdır. Doğrudan demokrasi savunucuları bu görüşü desteklemek için çeşitli nedenler sunarlar. Siyasi faaliyet özünde değerli olabilir, vatandaşları sosyalleştirir ve eğitir, halk katılımı güçlü elitleri denetleyebilir. En önemlisi, vatandaşlar yasaları ve politikaları doğrudan belirlemedikçe kendilerini yönetmiş sayılmazlar.

hükümetler genellikle yasaları ve politikaları, seçmenlerin medyan görüşüne yakın bir şekilde üretecektir; yani, seçmenlerin yarısı solunda, diğer yarısı sağında olacaktır. Bu istenmeyen bir sonuçtur çünkü kendi çıkarlarına düşkün ve bir dereceye kadar hesap veremeyen siyasi elitlerin oy için yarıştığı bir durumu temsil eder. Anthony Downs, ideolojik siyasi partilerin bireylerle hükümetler arasında aracı bir rol oynamak için gerekli olduğunu öne sürer. Downs, bu görüşünü 1957 tarihli *An Economic Theory of Democracy* kitabında açıklamıştır.^[99]

[Robert A. Dahl](#), temel demokratik ilkenin bir siyasi toplulukta, bağlayıcı kolektif kararlarda her bireyin çıkarlarının eşit şekilde dikkate alınmasına hak kazandığı (herkesin kolektif karardan eşit derecede memnun olması gerektiği) olduğunu savunur. Dahl, bu tür demokrasiye yol açtığı algılanan belirli bir kurum ve prosedürler kümesine "çokçuluk" terimini kullanır. Bu kurumların en önemlisi, toplumun kamu politikasının tamamını veya çoğunu yöneten temsilcileri seçmek için kullanılan düzenli ve özgür seçimlerin sıkça gerçekleşmesidir. Ancak, bu çokçuluk prosedürleri, örneğin yoksulluk siyasi katılımı engelliyorsa, tam bir demokrasi yaratmayabilir. Benzer şekilde, [Ronald Dworkin](#) "demkrasinin, yalnızca prosedürel değil, içeriksel bir ideal olduğunu" savunur.^{[100][101]}

Müzakereci demokrasi

[Müzakereci demokrasi](#), demokrasinin tartışma yoluyla yönetim olduğu fikrine dayanır. Toplayıcı demokrasi den farklı olarak, düşünceli demokrasi, demokratik bir kararın geçerli olması için o karardan önce gerçek tartışmanın olması gerektiğini savunur, sadece oylamada tercihlerin bir araya getirilmesi değil. Gerçek tartışma, karar vericiler arasında eşitsiz siyasi güç bozulmalarından, örneğin bir karar vericinin ekonomik zenginlik veya çıkar gruplarının desteği yoluyla elde ettiği güçten arınmış tartışmadır. Karar vericiler, öneri üzerinde gerçekçi bir şekilde tartıştıktan sonra uzlaşıya varamazlarsa, oylamada çoğunluk kuralının bir türü kullanılarak karar verirler. Birçok bilim insanı tarafından düşünceli demokrasinin pratik örnekleri olarak kabul edilen "vatandaş meclisleri", hükümet kararlarına vatandaşları dahil etmek için giderek popüler bir mekanizma olarak [OECD'nin](#) son raporunda belirtilmiştir.^{[102][103][104][105][106][107][108]}

Radikal demokrasi

[Radikal demokrasi](#), toplumda var olan hiyerarşik ve baskıcı güç ilişkilerinin olduğu düşüncesine dayanır. Demokrasinin rolü, farklılıklara, muhalefete ve çatışmalara karar alma süreçlerinde olanak tanıyarak bu ilişkileri görünür kılmak ve sorgulamaktır.

Demokratik geçiş dönemleri

Demokratik geçiş, genellikle otoriter bir rejimden demokratik bir rejime (veya tam tersi) eksik bir değişimin sonucu olarak oluşturulan bir ülkenin siyasi sistemini tarif eder.^{[109][110]}

Otoriterleşme dönemleri

[Demokratik gerileme](#), aynı zamanda otokratikleşme olarak da adlandırılır. Bu, siyasi gücün daha keyfi ve baskıcı bir şekilde kullanıldığı, hükümet seçimi sürecinde kamu tartışmaları ve siyasi katılım alanının sınırlandığı [otokrasiye](#) doğru rejim değişimi sürecini ifade eder. Demokratik gerileme, demokratik kurumların zayıflamasını içerir. Örneğin, barışçıl iktidarın geçişi veya özgür ve adil seçimler gibi demokrasinin temelini oluşturan bireysel hakların ihlali, özellikle ifade özgürlüğü gibi durumlar bu sürece dahil olabilir.

Demokratikleşme dönemleri

[Demokratikleşme](#), daha demokratik bir siyasi rejime geçişin yanı sıra demokratik yönde ilerleyen temel siyasi değişiklikleri içeren bir süreçtir.

Demokratik ve demokrasi

Demokrasiyi savunmak için çeşitli gerekçeler öne sürülmüştür.

Meşruiyet kaynağı

Sosyal sözleşme kuramı, hükümetin meşruiyetinin halkın rızasına dayandığını, yani bir seçimle gerçekleştiğini ve politik kararların genel iradeyi yansıması gerektiğini savunur. [Jean-Jacques Rousseau](#) gibi bazı kuramcılar, bu temele dayanarak doğrudan demokrasiyi desteklerler.^[111]

Karar verme mekanizmaları

Condorcet'in jüri teoremi, her bir karar vericinin doğru karar verme olasılığının şansın üstünde olduğu mantıksal bir kanıttır. Bu nedenle en fazla sayıda karar vericiye sahip olmanın, yani bir demokrasinin, en iyi kararları alacağını gösterir. Bu, [kalabalığın bilgeliği](#) teorileri tarafından da savunulmuştur.

Ekonomik başarı

[Daron Acemoğlu](#) ve James A. Robinson'un "*Neden Uluslar Başarısız Olur*" adlı eserinde, ekonomistler demokrasilerin ekonomik olarak daha başarılı olduğunu savunuyorlar. Çünkü kurama göre demokratik olmayan siyasi sistemler genellikle piyasaları kısıtlar ve sürdürülebilir ekonomik büyüme için gereken yaratıcı yıkım yerine [monopolileri](#) desteklemektedir.

Daron Acemoğlu ve diğer araştırmacılar tarafından 2019 yılında yapılan bir çalışmada, demokratik otoriter yönetimden demokratik yönetime geçen ülkelerin, ortalama olarak 25 yıl sonra olsaydı otoriter kalmış olsalardı %20 daha yüksek bir GSYİH'ye sahip olduğu tahmin edildi. Çalışma, 1960'tan 2010'a kadar olan dönemde, 122 ülkenin demokrasiye geçişini ve 71 ülkenin otoriter yönetim altına geçişini inceledi. Acemoğlu, bunun nedeninin demokrasilerin genellikle sağlık hizmetleri ve insan sermayesine daha fazla yatırım yapması ve rejim müttefiklerine özel muameleyi azaltması olduğunu belirtti.^{[112][113]}

Demokrasi seviyesinin ölçülmesi

Demokrasi Endeksleri

Demokrasi endeksleri, farklı ülkelerin demokrasi durumunu çeşitli demokrasi tanımlarına göre nicel ve karşılaştırmalı olarak değerlendiren araçlardır.

Demokrasi endeksleri, ülkeleri demokrasi, [hibrit rejimler](#) ve [otokrasiler](#) gibi kategorilere ayıran kategorik veya sürekli değerler içeren farklılık gösterebilir. Demokrasi endekslerinin nitel niteliği, rejim dönüşüm süreçlerinin nedensel mekanizmalarını incelemek için veri analitik yaklaşımlarına olanak tanır.

Demokrasi endeksleri, çeşitli demokratik kurumların kapsamı ve ağırlıklı olarak farklı yönleri açısından farklılık gösterir. Bu yönler arasında çekirdek demokratik kurumların yaygınlığı, politik rekabetin ve kapsayıcılığının çok çeşitliliği, ifade özgürlüğü, çeşitli yönetim biçimleri, demokratik norm ihlalleri, muhalefetin iş birliği, seçim sistemi manipülasyonu, [seçim hileleri](#) ve anti-demokratik alternatiflere olan halk desteği yer alır.

Demokrasiyi ölçmenin zorlukları

Demokrasi, çeşitli kurumların işlevini içeren geniş kapsamlı bir kavramdır ve bu kurumlar kolayca ölçülemeyen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, demokrasinin potansiyel etkilerini veya diğer olgularla ilişkisini (örneğin eşitsizlik, yoksulluk, eğitim vb.) [ekonometrik](#) olarak ölçmek ve nicelendirmek konusunda sınırlılıklar bulunmaktadır. Demokrasinin farklı yönlerinin ülke içi farklılıklarıyla ilgili güvenilir verilere ulaşma konusundaki zorluklar nedeniyle, akademisyenler genellikle ülke arasındaki farklılıkları incelemiş olsalar da demokratik kurumların ülke içindeki farklılıkları da oldukça büyük olabilir. Demokrasinin ölçümünde yaşanan zorlukları anlamak için minimalist ve maksimalist demokrasi tanımları arasındaki tartışmaya da bakmak

mümkündür. Minimalist bir demokrasi kavrayışı, demokrasiyi temel olarak seçim süreçleri gibi esasları göz önünde bulundurarak tanımlar. Maksimalist bir demokrasi tanımı ise ekonomik veya idari verimlilik gibi sonuçları demokrasi ölçütlerine dahil edebilir. Duyarlılık veya sorumluluk gibi bazı demokrasi unsurları, demokrasi indekslerine dahil edilmediği için ölçümlerde zorluklarla karşılaşılabilir. Diğer yandan, [yargı bağımsızlığı](#) veya seçim sisteminin kalitesi gibi unsurlar, bazı demokrasi indekslerinde yer alırken diğerlerinde yer almamaktadır.

Hükümet biçimlerine göre demokrasi

Demokrasi hem teori hem de pratikte çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. Bazı demokrasi türleri, vatandaşlarına diğerlerinden daha iyi temsil ve daha fazla özgürlük sağlar. Ancak, herhangi bir demokrasi, hükümetin insanları yasama sürecinden veya hükümetin kendi lehine [güçler ayrılığını](#) değiştirmesinden dışlamasını önlemeye yönelik yapılandırılmamışsa, sistem bir koldan çok fazla güç biriktirebilir ve demokrasiyi yok edebilir. [\[114\]\[115\]\[116\]\[117\]\[118\]](#) Aşağıdaki demokrasi türleri birbirleriyle çakışmaz: birçoğu birbirinden bağımsız olan ve aynı sistemde bir arada var olabilen yönlerin ayrıntılarını belirtir.

Basit formlar

Demokrasinin birkaç çeşidi bulunsa da iki temel şekli vardır ve her ikisi de tüm uygun vatandaşların iradesini nasıl gerçekleştirdiği ile ilgilidir. Bir tür demokrasi doğrudan demokrasidir, burada tüm uygun vatandaşlar politik karar alma sürecine aktif olarak katılırlar, örneğin politika girişimlerine doğrudan oy verirler. Çoğu modern demokraside, uygun tüm vatandaşlar egemen güç olarak kalır ancak siyasi güç seçilmiş temsilciler aracılığıyla dolaylı olarak kullanılır; buna temsili demokrasi denir. [\[119\]](#)

Doğrudan demokrasi

osu) ile aynı anda ilgilenecek.

Doğrudan demokrasi, vatandaşların aracı veya temsilcilere güvenmeden kişisel olarak karar alma sürecine katıldığı bir siyasi sistemdir. Doğrudan demokrasi, seçmenlere aşağıdaki gücü verir:

- 1. Yasama süreçlerinde aktif katılım: Vatandaşlar yasama önerileri üzerinde doğrudan oy kullanma hakkına sahiptir.
- 2. Yasaların kabulü veya reddi: Vatandaşlar belirli yasaların kabul edilmesi veya reddedilmesi konusunda oy kullanabilir.
- 3. Anayasal değişiklikler: Vatandaşlar anayasal değişiklikler için doğrudan oy kullanabilir.
- 4. Referandum ve inisiyatif: Vatandaşlar belirli konularda referandum ve inisiyatiflerle doğrudan karar verebilir.

Günümüz temsili hükümetlerinde, referandumlar, vatandaş girişimleri ve geri çağırma seçimleri gibi seçim araçları, doğrudan demokrasinin türleri olarak adlandırılır. Bununla birlikte, doğrudan demokrasinin savunucuları, yüz yüze tartışmanın yapıldığı yerel meclisleri desteklemektedir. Doğrudan demokrasi, şu anda [İsviçre'nin Appenzell Innerhoden](#) ve [Glarus](#) kantonlarında, [Rebel Zapatista Özerk Belediyelerinde](#), [CIPO-RFM](#) ile ilişkili topluluklarda, [Bolivya](#) şehir meclislerinde ve [FEJUVE'de](#) mevcuttur. [\[120\]\[121\]\[122\]\[123\]\[124\]\[125\]](#)

Çokluk sistemi

Atina demokrasisinin bir özelliği olan "çokluk sistemi", bazı doğrudan demokrasi türlerinde görülen bir özelliktir. Bu sistemde, önemli hükümet ve idari görevler, kura ile seçilen vatandaşlar tarafından yerine getirilir. [\[126\]](#)

Temsilî demokrasi

Temsilî demokrasi, temsil edilen halkın seçimle hükümet yetkililerini seçtiği bir sistemdir. Eğer devlet başkanı da demokratik olarak seçilirse, buna "[demokratik cumhuriyet](#)" denir. En yaygın mekanizmalar çoğunluk veya çoğunluğu elde eden adayın seçilmesi ile ilgili olmaktadır. Batı ülkelerinin çoğunda temsili sistemler bulunmaktadır. [\[122\]\[127\]](#)

Temsilî demokrasilerde temsilciler, belirli bir bölge veya seçim çevresi tarafından seçilebilir veya nispi temsil sistemleriyle tüm seçmenleri temsil edebilirler, bazı sistemler ise iki yöntemin bir kombinasyonunu kullanır. Bazı temsili demokrasiler aynı zamanda referandumlar gibi doğrudan demokrasi unsurlarını da içerir. Temsili demokrasinin bir özelliği, temsilcilerin halkın çıkarları doğrultusunda seçilmesine rağmen, kendi değerlendirmelerini yaparak bu çıkarları nasıl en iyi şekilde uygulayacaklarına özgürce karar verebilmeleridir. Bu nedenler temsili demokrasiye yönelik eleştirilere yol açmış, temsil mekanizmalarının demokrasi ile çeliştiği konusunda dikkat çekilmiştir. [\[128\]\[129\]\[130\]\[131\]](#)

Parlamentar demokrasi

Parlamentar demokrasi, hükümetin temsilciler tarafından atanabildiği veya görevden alınabildiği bir temsili demokrasidir. "Başkanlık rejimi"ne karşıt olarak, başkan hem devlet başkanı hem de hükümet başkanıdır ve seçmenler tarafından seçilir. Parlamentar demokraside, hükümet, yürütme bakanlığına delege edilir ve halk

tarafından seçilen yasama meclisi tarafından sürekli gözden geçirilir, denetlenir ve dengeleme yapılır.^{[132][133][134][135]}

Parlamentar sistemde, Başbakan, yasamanın beklentilerini karşılayamadığı takdirde herhangi bir zamanda yasama organı tarafından görevden alınabilir. Bu, güven oylamasıyla gerçekleşir ve yasama organı, Başbakan'ın görevden alınması için çoğunluk desteğine sahip olup olmadığına karar verir. Bazı ülkelerde Başbakan, halkın desteğini kazandığına inandığı bir dönemde istediği zaman seçim yapabilir. Diğer parlamenter demokrasilerde ise ekstra seçimler neredeyse hiç yapılmaz, genellikle azınlık hükümeti, bir sonraki olağan seçimlere kadar tercih edilir. Parlamenter demokrasinin önemli bir özelliği de "sadık muhalefet" kavramıdır. Bu kavramın özü, ikinci büyük siyasi partinin (veya muhalefetin), iktidar partisine (veya koalisyonuna) karşı çıkarken, devlete ve demokratik prensiplere sadık kalmasıdır.^[136]

Başkanlık demokrasisi

Başkanlık Demokrasisi, halkın başkanı seçtiği bir sistemdir. Başkan hem devletin başı hem de hükümetin başı olarak çoğu yürütme yetkisini kontrol eder. Başkan belirli bir süre için görev yapar ve bu süreyi aşamaz. Yasama organı genellikle başkanı görevden alma konusunda sınırlı yetkiye sahiptir. Seçimler genellikle sabit bir tarihe sahiptir ve kolayca değiştirilemez. Başkan, kabine üzerinde doğrudan kontrol sahibidir, özellikle kabine üyelerini atanır.^[136]

Yürütme organı genellikle yasaları uygulama veya yürütme yetkisine sahip olabilir ve veto gibi sınırlı yasama yetkileri olabilir. Ancak, yasama organı yasaları ve bütçeleri geçirir. Bu, güçler ayrılığı ilkesinin bir ölçüde sağlanmasını sağlar. Sonuç olarak, başkan ve yasama organı farklı partilerin kontrolüne geçebilir, böylece biri diğerini engelleyerek devletin düzenli işleyişine müdahale edebilir. Bu, başkanlık demokrasisinin Amerika, Afrika ve Orta ve Güneydoğu Asya dışında pek yaygın olmamasının nedeni olabilir.^[136]

[Yarı başkanlık sistemi](#), hükümetin hem bir başbakanı hem de bir cumhurbaşkanını içeren bir demokrasi sistemidir. Başbakan ve cumhurbaşkanının sahip olduğu özel yetkiler ülkeye göre değişebilir.^[136]

Hibrit demokrasi

Bazı modern demokrasiler, temel olarak temsili nitelik taşıırken aynı zamanda doğrudan demokrasiye dayalı siyasi eylem biçimlerine de ağırlık verirler. Bu demokrasilere, temsili demokrasi ve doğrudan demokrasi öğelerini birleştiren, hibrit demokrasiler, yarı doğrudan demokrasiler veya katılımcı demokrasiler denir. Örnekler arasında İsviçre ve bazı ABD eyaletleri yer alır, burada referandum ve girişimler sıkça kullanılır.^[137]

[İsviçre Konfederasyonu](#), yarı doğrudan bir demokrasidir. Federal düzeyde, vatandaşlar anayasada değişiklikler önerme hakkına sahiptir (federal halk inisiyatifi) veya parlamento tarafından oylanmış herhangi bir yasa için referandum düzenlenmesini isteyebilirler. Ocak 1995 ile Haziran 2005 arasında İsviçre vatandaşları 31 kez oylama yapmış ve 103 soruya yanıt vermiştir (aynı dönemde Fransız vatandaşları sadece iki referanduma katılmıştır). Geçmiş 120 yılda 250'den az inisiyatif referanduma sunulmuştur.^{[122][138]}

Örnekler arasında ABD'nin California eyaletinin yoğun bir şekilde referandumları kullanması yer almaktadır. [California](#), 20 milyondan fazla seçmene sahip bir eyalettir.^[139]

[New England'da](#), özellikle kırsal bölgelerde, yerel yönetimi düzenlemek için sıkça kasaba toplantıları kullanılır. Bu, yerel doğrudan demokrasi ile temsilci devlet hükümetinin birleşimini oluşturan bir karma yönetim biçimi yaratır. Örneğin, Vermont eyaletindeki çoğu kasaba, mart ayında yıllık kasaba toplantıları düzenler. Bu toplantılarda kasaba görevlileri seçilir, kasaba ve okullar için bütçeler oylanır ve vatandaşlar siyasi konularda konuşma ve görüşlerini dile getirme fırsatına sahiptir.^[140]

Demokrasi modelleri

Anayasal monarşi

Birçok ülke, [Birleşik Krallık](#), [İspanya](#), [Hollanda](#), [Belçika](#), [İskandinav](#) ülkeleri, [Tayland](#), [Japonya](#) ve [Bhutan](#) gibi ülkeler, güçlü hükümdarları sınırlı veya sembolik rolleri olan anayasal hükümdarlara dönüştürdü (çoğu zaman kademeli olarak). Örneğin, [Birleşik Krallık'ın](#) öncül devletlerinde anayasal monarşi, 1688 Yüce Devrimi ve 1689 Haklar Bildirgesi'nin kabulünden itibaren ortaya çıkmaya başladı ve kesintisiz bir şekilde devam etti. [H. G. Wells](#) gibi yazarlar tarafından "taç giymiş cumhuriyetler" olarak adlandırılan güçlü sınırlı anayasal monarşiler bulunmaktadır.^[141]

Diğer bazı ülkelerde ise aristokratik sistemle birlikte monarşi de kaldırıldı (örneğin [Türkiye](#), [Fransa](#), [Çin](#), [Rusya](#), [Almanya](#), [Avusturya](#), [Macaristan](#), [İtalya](#), [Yunanistan](#) ve [Mısır](#)). Bu ülkelerde seçilen bir kişi, önemli yetkilere sahip olsun veya olmasın, devlet başkanı oldu.

Osmanlı Devleti'nde anayasa ([Kanun-ı Esasi](#)) ve parlamenter rejim ([Meclis-i Mebûsan](#)) tartışmaları 1830'larda başlayıp 1860'larda yoğunlaşmış ve özellikle 1875 sonrası ulema ve bürokrasi arasında ciddi bir fikir tartışması ortaya çıkmıştır. [Tersane Konferansı](#) sırasında Avrupalılarca gayri müslim Osmanlı tebaasına ciddi ve geniş haklar tanınması isteğine karşı Meclis-i Umumi'de Mithat Paşa ve devlet ricali genel bir meşrutî ıslahatla devletin

dengeinin bozulmadan ıslahlata girişilebileceğinden bahsetmiştir. Ulema arasında zıt fikirler mevcuttu. Anadolu kazaskeri [Seyfeddin Efendi](#), şavirüm fi'l-emr ayeti gereğince meşrutiyetin şeriata uygun olduğunu savunurken; ekseri ulema ise gayrimüslimlerin meclise girmesinin caiz olmadığı yönünde ısrarlıydı. Tüm bu şartlar altında bir yandan batılilarca siyasi baskılar yapılırken; diğer yanda da Abdülaziz'in tahtan indirilişi sonrası [Cerkez Hasan](#) olayıyla tanzimatçı bürokrasi yönetiminde baskın bir Siyaset izledi ve V. Murat'ı halletti, akabinde veliaht [Abdülhamit](#) Efendi'yi meşrutiyeti ilan etmesi şartıyla tahta çıkardılar. Namık Kemal, Ziya Paşa ve tabii ki Mithat Paşa'nın önderliğinde 23 Aralık 1876'da [Birinci Meşrutiyet](#) ilan edilmiştir. 1878'de [II. Abdülhamid](#) tarafından, [93 Harbi](#)'nin çıkmasına neden olduğu için Meclis kapatılmış ve Anayasa'nın bazı bölümleri askıya alınmış ise de, teorik olarak Meşrutî rejimin devam ettiği kabul edilmiştir, zira devletin her sene düzenli olarak çıkardığı salnamelerde Kanun-ı Esasi'ye yer verilmiş olması şeklen de rejimin devam ettiği görüşünü destekler.^[142]

24 Temmuz 1908'de yapılan [ihtilalle](#) Kanun-ı Esasi'nin yeniden yürürlüğe konması [İkinci Meşrutiyet](#) döneminin başlangıcı sayılır. Bu dönem, Meclis-i Mebusan'ın [Vahdeddin](#) tarafınca kapatıldığı 11 Nisan 1920 tarihine kadar sürmüştür.

Birçok ülkede, ömür boyu veya miras yoluyla süren elit üst meclislerin bulunduğu yasama organları yaygındı. Zamanla, bu meclislerin yetkileri ya sınırlanmıştır (örneğin İngiliz [Lordlar Kamarası](#) gibi) ya da seçilebilir hale gelerek güçlü kalmışlardır (örneğin [Avustralya Senatosu](#) gibi).

Klasik Demokrasi

[Eski Yunan](#) şehir-devletlerine dayanır. En iyi uygulayıcısı ve o dönemde en güçlü şehir olan [Atina](#)'dan dolayı [Atina demokrasisi](#) olarak da adlandırılır. 'Belli başlı tüm kararlar, bütün vatandaşların üye olduğu meclis veya Eklesya tarafından alınıyordu. Bu meclis senede en az kırk defa toplanıyordu. Tam zamanlı çalışacak kamu görevlilerine ihtiyaç duyulduğunda, bütün vatandaşları temsil eden küçük bir örnek olmaları için kura usulü ile veya dönüşümlü olarak seçiliyorlardı ve mümkün olan en geniş katılımın sağlanması için görev süreleri kısa tutuluyorlardı. Meclisin yürütme komitesi olarak faaliyet gösteren ve beş yüz vatandaşın oluşan bir konseyi vardı ve elli kişilik bir komite de bu konseye teklifler hazırlardı. Komite başkanlığı görevi sadece bir günlüktü'.^[143] Bunun tek istisnası askeri konularla ilgili on generalin tekrar seçilebilme imkânıydı.

Atina demokrasisinin özelliği vatandaşlarının siyasi sorumluluklara geniş çapta katılma isteğinin bulunmasıydı. Tabii bunun en önemli sebebi, demokrasiye zıt bir şekilde uygulanan [kölelik](#) sistemiydi. Böylelikle oy verme hakkına sahip Atina doğumlu yirmi yaş üstü tüm erkeklerin günlük hayattaki sorumluluklarının çok büyük bir kısmını kölelerin sırtına yüklemişlerdir. Bunun dışında Atina demokrasisinde kadınların, metiklerin (şehirli olmayanlar) ve kölelerin oy kullanma hakları yoktu.

Günümüzde [İsviçre](#)'nin küçük kantonlarında halk meclisleriyle varlığını sürdürebilen klasik demokrasinin, daha büyük ülkelerde uygulanması teknik nedenlerden ötürü tercih edilmez.

Koruyucu demokrasi

[Orta Çağ](#) yönetimlerinden çıkmaya çalışan Avrupalılar, 18. ve 19. yüzyılda demokrasiyi daha çok kendilerini [hükûmetin](#) zorbalıklarından korunmanın bir yolu olarak görmekteydiler.

'Korumacı demokrasi sınırlı ve dolaylı bir demokrasi modeli sunar. Pratikte, yönetilenlerin rızası düzenli ve rekabetçi seçimlerle sağlanır. Siyasi eşitlik böylelikle eşit oy hakkını ifade eden teknik bir kavrama dönüşür. Dahası, oy hakkı gerçek bir demokrasi için yeterli değildir. Bireysel özgürlükleri korumak için [yasama](#), [yürütme](#) ve [yargı](#) üzerinden güçler ayrılığına dayalı bir sistemin tesisi şarttır.^[144]

Kalkınmacı demokrasi

Bireyin ve toplumun gelişimini esas saymıştır. Bu tip demokrasilerin en radikal olanı [Jean-Jacques Rousseau](#) tarafından dile getirilmiştir. Ona göre bireyler ancak içinde buldukları toplumun kararlarını şekillendirebilmesine doğrudan ve sürekli olarak katılımları halinde 'özgür' olabilirler. Bu açıdan bakıldığında, doğrudan demokrasiyi tanımlamakla birlikte bu şekilde oluşturulacak genel iradeye vatandaşların itaat etmesi durumunda özgürlüğe kavuşacakları savıyla ayrılır.

Kalkınmacı demokrasinin, liberal demokrasiye daha ılımlı hali ise [John Stuart Mill](#) tarafından dile getirilmiştir. Mill'e göre demokrasinin en büyük yararı, vatandaşların siyasi hayata katılımlarını sağlayarak, onların anlayışlarını ve duyarlılıklarını güçlendirmesidir. Bu yüzden kadın olsun fakir herkesin oy verme hakkının olması gerektiğini savunur. Fakat bu oy hakkını 'eşit' olarak savunmamıştır. Örneğin vasıfsız işçinin bir oy vasıflı işçinin iki oy, donanımlı meslek sahiplerinin ise beş oy hakkına sahip olması gerektiğini, böylelikle demokraside "çoğunluğun tiranlığı" korkusundan kurtulabileceğini savunuyordu. Basitçe herkesin oy hakkının olmasını savunurken çoğunluğun verdiği kararların her zaman doğru olmayabileceğini belirtiyordu.

Liberal demokrasi

Liberal demokrasi, seçilmiş temsilcilerin karar verme yeteneğinin hukukun üstünlüğüne tabi olduğu ve bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunmasına vurgu yapan bir anayasa veya yasalar tarafından sınırlanan bir temsilî demokrasidir (bkz. [sivil özgürlükler](#)).

Liberal demokraside, vatandaşların serbestçe alabileceği birçok bireysel karardan bazı büyük ölçekli kararların ortaya çıkması mümkündür. Başka bir deyişle, vatandaşlar "ayaklarıyla oy verebilir" veya "paralarıyla oy verebilir", bu da diğer yerlerdeki resmi hükûmetin yapabileceği birçok "yetkiyi" uygulayan önemli bir gayri resmi halk yönetimi oluşturur.

Sosyal demokrasi

Bu kavram [komünist](#) rejimlerde gelişmiş demokrasi çeşitlerini kapsamaktadır. Kendi aralarında farklar bulunmasına rağmen liberal demokrasi sistemleriyle kesin olarak karşıt bir çizgidedir. Genel olarak siyasi eşitliğin yanında sosyal demokrasi ile ekonomik eşitliğin de sağlanması gerekliliğini savunmuşlardır.

[Karl Marx](#), [kapitalizmin](#) yıkılmasından sonra geçici bir [proletaryanın devrimci diktatörlüğü](#)'nün olacağını sonradan ise *proleter demokrasi* sistemiyle komünist bir toplumun oluşacağını savunmuştur.^[146] Komünist devletlerde görülen demokrasi sisteminin fikir yapısı Marx'tan çok [Lenin](#)'e aittir.

Bu ülkelerde, partilerin denetimsiz gücünün demokrasiyi gölgede bıraktığı eleştirisi yaygın olarak yapılmaktadır.^[147]

Demokrasi ve kavramlar

Demokrasi ve cumhuriyet

[Cumhuriyet](#) bir rejim, demokrasi ise cumhuriyetin uygulanış şekillerinden biridir. Demokratik cumhuriyetin yanında dini cumhuriyet, oligarşik cumhuriyet ve sosyalist cumhuriyet biçimleri vardır. Demokratik cumhuriyetlerde, meclisi ve ülkenin başkanını belli aralıklarla halkın seçmesi temeldir. Bu sistem genellikle Kara [Avrupa](#)'sında kabul görmüşken örneğin [İngiltere](#)'de ülkenin başında görünüşte halkın seçmediği bir [kral](#) ya da kraliçe bulunmasına rağmen yönetim halkın elindedir (oligarşik demokrasi).

'Bir cumhuriyetin tam demokratik cumhuriyet olabilmesi için, gönüllü birlikliliklerle bir arada bulunan o ülke halklarının tüm kesimlerinin, çoğulcu özgür iradeleri ile katılımcı olarak yönetim ve denetim süreçlerine doğrudan katıldığı, demokrasiyi tüm sivil kurum, kuruluş ve kadroları ile var ettiği ve çok kimlikli, değişik inançlı ve çeşitli kültürlerin bir mozaik oluşturacak şekilde bir arada yaşamasına olanak veren bir devlet yapılanmasının gerçekleştirilmesi gerekir.'^[148]

Demokrasi ve sekülerizm

Sekülerizm, liberal demokrat düşünürler tarafından ortaya atılan dinin siyasetten ayrılması düşüncesinin genel adı olarak karşımıza çıkar. Liberal demokratlar, demokrasinin 'çoğunluğun tiranlığına' dönüşmesini engellemek için devletin tüm dinlere aynı mesafede kalmasını bir zorunluluk olarak görürler.

Farklı dinlerin din bilginleri ve din bilimciler, çeşitli dinler açısından düşünsel anlamda sekülerizme karşı çıksalar da bu konular genellikle tartışmalıdır. Bununla birlikte dini planda demokrasi genelde kabul görmüştür, hatta sekülerizm karşıtı bazı din adamları demokrasinin sekülerizm olmaksızın var olabileceği görüşünü ileri sürmüştür.^{[149][150][151]}

Kuvvetler ayrılığı

Kuvvetler ayrılığı ilkesi [yasama](#), [yürütme](#) ve [yargı](#) kurumlarının, devletin farklı organlarında bulundularak iktidarın tek elde toplanmasını engellemek ve bu üç kurumun birbirlerini denetleyebilmesini sağlamak anlamına gelir. 'Devlet iktidarının üçe bölünmesi ve bunların ayrı organlara verilmesi gerektiği yolundaki yaklaşım, siyasal rejimlerin sınıflandırılmasında da temel alınmıştır. Buna göre yasama ve yürütme güçlerinin bir elde toplandığı rejimlere "güçler birliği", bu yetkilerin birbirinden bağımsız ayrı organlara verildiği sistemlere ise "güçler ayrılığı" sistemleri adı verilmektedir.'^[152]

[John Locke](#) ise iktidarın gücünü yasama, yürütme ve federatif olarak ayırır. 'Burada federatif güç, bütün topluluk, savaş, barış, birlik, ittifak ve devletin kendi dışındaki bütün kişiler ve topluluklarla her türlü işlemi yapma gücü olarak ifade edilir.'^[153]

İktidarın paylaşımı sayesinde demokratik yollarla iktidara gelen kişiler kendi tiranlıklarının kurmaları engellenmeye çalışılmıştır. Güçler ayrılığı ilkesi ile karşılıklı denetimin önemi, özellikle [II. Dünya Savaşı](#) öncesi [Adolf Hitler](#)'in demokratik yollarla iktidara gelmesinden sonra artmıştır.

Demokrasinin araçları

Demokrasinin oluşmasını sağlayan, demokrasinin gelişmesini amaçlayan kurum ve oluşumlar aslında birçok siyasi sistemde de mevcuttur. Her devletin bir [anayasaya](#) sahip olması veya her ülkede siyasi parti bulunmasına rağmen yönetim şekilleri olarak isimleri değiştirilir. Çünkü önemli olan bu kurumlar arasındaki ilişkilerdir.

Parlamento

Demokraside [meclis](#), rekabet ve eşit oy ilkeleriyle halkın temsilcilerinin oluşturduğu bir kurumdur. Meclis sistemleri hem nitelik hem de nicelik olarak her ülkede farklı gelişmiştir.

Tek meclisli sistem, çift meclisli sistem ve [başkanlık sistemi](#) olarak genellendirebiliriz. Yine görev olarak, güçler ayrılığı ilkesindeki yasanayı yapan kurum olarak genellendirebiliriz. Meclislerin işlevleri: yasama, temsil, denetleme ve meşruldur.

Siyasi partiler

Partiler temsil işlevi için kullanılan araçlardır. Demokratik ülkelerde siyasi parti bireylerin aktif siyaset yapacakları alanlardan biri ve en önemlisidir. Ülkelerdeki seçim sistemlerine göre [iki partili sistem](#) ya da [çok partili sistem](#) oluşur.

İngiltere'deki gibi iki partinin ağırlıklı olduğu sistemler, seçmenlerin çoğunluğunun bulunduğu 'orta alandaki' bir yoğunlaşmaya yol açma ve daha radikal düşünceleri dışlama eğilimindedir.^[154] Her bir partinin çok sayıda görüşü temsil ettiği düşünülür.

Çok partili siyasi sistemlerde ise düşünceler daha doğrudan temsil edilir. Dinsel, etnik veya sınıfsal düşünceleri temsil ettiği düşünülen partiler bulunur. Bu halkın egemenliğinin meclise daha fazla yansımaları sağlarken, mecliste farklı görüşlerde bulunan birçok parti olduğu için istikrarın sağlanması güçleşir.

Anayasa

Anayasa, bir devletin temel kurumlarının nasıl işleyeceğini belirleyen yazılı belgelerdir. Ayrıca kişisel hak ve özgürlükler bu belgede belirlendiği için çoğunluğun yönettiği bir toplumda iktidarda olanların sınırlarını belirler. Demokrat düşünürler tarafından *çoğunluğun tiranlığının* kurulmasını engelleyecek bir devlet organı olarak kabul edilir.

Sivil toplum örgütleri

[Sivil toplum örgütleri](#) demokrasiyle ortaya çıkan bir örgütlenme değildir ama demokrasiyle önem kazanmıştır. 'Sivil toplum, modern manada anlamını demokrasi ile kazanırken, demokrasi de katılım problemlerin çözümünü sivil toplum ile sağlamıştır.'^[155] Birbirleriyle ortak amaçlara sahip insanların oluşturdukları grupların seslerini ve isteklerinin daha fazla duyurabilmenin bir yoludur. Örneğin devletin ekonomideki katılımını azaltmaya çabalayan iş adamları, devletin sosyal hizmetlerinde eşitliğin sağlanmasını amaçlayan örgütler ve işçilerin veya memurların yaşam kalitelerini arttırmaya çalışan sendikalar gibi çeşitli amaçlarla toplanmış ve bunun için demokrasiye katılımı güçlendirmiş ayrıca bir bakıma halkın temsilcilerini kendi amaçları doğrultusunda denetleyebilen ya da kendi amaçlarına ulaşmak için kamuoyu yaratmaya çalışan gruplardır.

Sivil toplum örgütlerinin özelliği çoğulcu bir yapıya sahip olmasıdır. [Larry Diamond](#)'a göre 'sivil toplumun bu çoğulcu yapısı, siyaset alanını kontrol altına almaya çalışan etnik, dinci, devrimci ya da otoriter örgütlenmelerle anlaşamaz hale getirir.'^[156]

Kolluk kuvvetleri

[Ordu](#) ve [polis](#) güçlerinin demokraside ne kadar bulunduğu ne kadar bulunması gerektiği her zaman tartışma konusu olmuştur. Dış tehlikelere karşı ordunun iç düzen içinde polisin silah tekellerinin bulunması onları demokrasi için gerekli kılmakla birlikte demokrasiyi kaldırma veya kesintiye uğratma güçleriyle de tartışma konusu yapmıştır.

Gelişmiş demokratik ülkelerde sivil siyasetçiler, hem [hukuken](#) hem de fiilen ordunun üstündedir ve ordu siyasi karar alma mekanizmasının içine olabildiğince az katılır. Özellikle [Soğuk Savaş](#) sonrası sivil siyasetçinin üstünlüğü giderek artmaktadır.

Demokratik olarak yeterince gelişmemiş ülkelerde ise askerler, danışma kurullarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak karar alma mekanizmasının içinde bulunur. Bu tip ülkelerdeki ortak özellik; ordunun ülke içindeki kurumlar arasında en ileri teknolojiye sahip ve modern dünyaya en yakın olan kurum olmasıdır. 'Ordu genellikle ekonomik gerilik, iç karışıklıkların artması, sivil yönetimin meşruluğunu kaybetmesi, ordu ve hükümet arasındaki ihtilaf veya uluslararası kamuoyunun darbe yönündeki olumlu yaklaşımı gibi sebeplerle siyasete müdahale eder.'^[157]

Polis ise "yönetici sınıfın çıkarlarında hareket etmeye başlarsa ne olur?" sorusuyla düşünürlerin üzerinde durduğu bir konudur. [Aristo](#)'nun 'muhafızlardan kim muhafaza edecek?' sorusu bu kaygının çok eskilere dayandığını gösterir. Polis gücünün demokrasinin sağladığı hak ve özgürlükleri kısıtlamaması ve gerektiği zaman yargıya hesap verebilmesi gerekliliği demokratik düşünürlerin ortak tavrı olmasına rağmen bunun nasıl ve ne kadar yapılması gerektiği konusunda görüş ayrılıkları yaşanır.

Demokrasinin temel gereksinimleri

Demokrasinin farklı şekilleri bulunmakla birlikte, hepsi temel ve ortak prensiplere dayanır. Bu prensipler farklı şekillerde ifade edilebilir. Aslında, belirli kurumlar değil, yasalara dökülmeli ve kurumlarda somut hale getirilmeli kaçınılmaz prensipler vardır. [David Deutsch'un](#) "Le commencement de l'infini" adlı kitabında hatırlattığı gibi,

her demokratik sistem, "kötü politikaların ve kötü yönetimlerin şiddetsiz bir şekilde ortadan kaldırılmasını kolaylaştırmak" üzerine kuruludur.^[158]

İktidarın seçim yoluyla değiştirilebilir olması

Demokrasi denilince akıllara [seçim](#) gelmektedir. Bu yöntemde [iktidar](#), [seçim](#) yoluyla el değiştirmektedir. Demokratik yöntemlerle iktidar olabilmek ve yine aynı usulle iktidardan ayrılabilme olarak tanımlanmaktadır.^[159]

"Bir yargıç olarak halk"

Tarihsel yorumlara göre demokrasi, herkesin aynı anda yönetimi olmayacaktır ve asla olmayacaktır. Sadece bir şehrin veya daha da az bir devletin ölçüğünde uygulamak imkansızdır ve sonuç olarak politik kararların alınmamasıyla sonuçlanır. Arrow'un çalışmaları, farklı görüşlerin sentezine dayanan bir sistemdeki saçma durumu gösterdi. Bu, tüm tartışmaların engellenmesine ve fikir değiştirilememesine yol açar. Daha da kötüsü, yeni çözümlerin aranmasını imkânsız kılar. Hiçbir sentez yeni çözümler oluşturamaz veya yeni sorunlarla başa çıkmayı sağlamaz.^[158]

Antik çağdan itibaren, vatandaşların her birinin kendi politik çözümlerini sunması beklenmez. Onlar, meclis tarafından formüle edilen kararları ve projeleri seçer veya reddederler. Bu fikirler herhangi biri tarafından önerilebilir, ancak vatandaşlara sunulmak üzere yazılı olarak düzenlenmelidir. [Thukididis'e](#) göre, [Perikles](#) halkın bu temel yargı yeteneğine vurgu yapmıştı: "Politik bir projeyi kavrayabilecek insanlar az olsa da onu değerlendirmeye hepimiz yeteneğe sahibiz."

Bu nedenle, demokraside seçmenler alınan kararları değerlendirir ve değerlendirirler ve oylarıyla alınacak sonraki çözümleri seçerler. Bu çözümler, politik sorunları çözmeye yönelik girişimlerdir. Herkesin görüşlerinin ortalamasını almak mükemmel bir karara ulaşmaya olanak vermez, çünkü politikada mükemmel karar diye bir şey yoktur. Her zaman birden fazla olası karar arasında en az zararlı olanı seçmek söz konusudur. Diğer yandan, tüm görüşlerin bir sentezi yapmak imkânsız bir görev olur ve paradokslara, çözümsüz durumlara yol açar, yani bir kararın olmamasına neden olur.^[158]

Bu nedenle, vatandaşlar öncelikle yargıçlardır. Halk tarafından yönetimden bahsettiğimizde, hükümetler halkın yargısına tabi olurlar. Her vatandaş, yöneticilerin seçilmesine veya reddedilmesine katılabilir. [Deutsch](#), Amerika Birleşik Devletleri örneğiyle bunu açıklar. "Amerika Birleşik Devletleri Bağımsızlık Bildirgesi ve Amerikan Anayasası, 'halkın' belirli şeyleri yapma hakkını vurgular, örneğin hükümet değiştirme hakkı".^[158]

Demokrasi, böylece vatandaşlara yönetenlerin eylemlerini düzenli seçim yoluyla denetleme imkânı verir. Bu işlev çok önemlidir. Bazı yazarlar ise seçimlerin temel ve önemli işlevinin yeni yöneticileri seçmekten ziyade, demokratik oyun sayesinde kötü yöneticilerin şiddetsiz bir şekilde iktidarda kalmasını engellemek olduğunu belirtir.

Güçler ayrılığı

Demokrasi aynı zamanda gücün kötüye kullanılmasına karşı korunmak için kurumlar oluşturarak gücü denetleyen ve bölen bir araçtır. Örneğin, [Demosthenes'in](#) zamanında 7 farklı kurum bir arada var olmuştur: Meclis, nomothetes, halk mahkemesi, magistratlar koleji, [Beş Yüzler Konseyi](#), Boulè ve "tüm hak sahibi vatandaşlar arasından isteyen vatandaş" olarak adlandırılan bir düzenleme. Bunun yanı sıra demeler ve kabileler içinde de çeşitli düzenlemeler vardı. Günümüzde güçler ayrılığı; yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin birbirleriyle bağlantılı ama aynı zamanda birbirlerinden bağımsız organlarca idare edilmesi demektir. Siyasal iktidarın sınırlanması araçlarından en önemlisi de hiç kuşkusuz güçler ayrılığıdır. Bu nedenle güçler ayrılığına dayanmayan, siyasal iktidarın kullanımının fren ve denge mekanizmalarına bağlamamış bir sistemin demokratik bir sistem olarak nitelendirilebilmesi mümkün değildir.^[159] Demokratik rejimlerin vazgeçilmez konumunda olan güçler ayrılığı ilkesi ilk yazılı anayasa olan ABD Anayasası ile uygulamaya konulmuştur.^[160]

Katılımcılık

Her vatandaşın karar süreçlerinde aktif rol alabilmesidir. Katılımcı demokrasi, fikri temelleri klasik demokrasinin yücelttiği halk egemenliği, katılımcı ve yurttaşlık, ortak fayda, uzlaşma gibi değerlere günümüz koşullarına göre yeniden anlam kazandırmaya çalışmaktadır. Bu manada katılımcı demokrasi ideal demokrasiyi arzulayan bir siyasal yapıyı öngörür.^[161] Çağdaş demokrasi katılımcıdır. Dolayısıyla artık demokrasi sadece halkın belirli dönemlerde sandığa gidip iradesini belirledikten sonra bir dahaki sandığa kadar iradesini uyku moduna aldığı bir sistem değildir. Sandık ve sayı hiç şüphesiz demokratik meşruiyetin kaynağıdır. Çağdaş demokrasi aynı zamanda katılımı esas alır.^[159]

Çok partili siyasal yaşam

Bireylerin devlet yaşamına katılımları önemli ölçüde siyasal partiler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.^[159] Bu siyasal yaşam tarzında insanlar birçok parti arasında kendi düşünce tarzına uygun olan ve iktidarda görmek istediği partinin seçimini yapabildiği bir sistemdir. Çok partili siyasal yaşam sonucu ülkede farklı ideolojiler oluşur ve bu çeşitlilik düşünceler arası rekabete sebep olarak gelişimi artırır.

Hukukun üstünlüğü

Türkiye'de 1961 anayasasında "[hukuk devleti](#)" kavramı olmasına karşın, hukukun üstünlüğü söz konusu değildi. 1982 anayasası ile beraber hukuk sistemimize girmiştir. Hukukun üstünlüğü, vatandaşların ve vatandaşları yöneten yöneticilerin hukuka uyması gerektiğini içerir. Hukukun üstünlüğüne göre insanlar, kurumlar ve devlet gerek tek taraflı işlerinde gerekse karşılıklı olan ilişkilerinde hukuka uygun ve bağlı olarak hareket etmelerini ifade eder.

Muhalefetin varlığı

Çoğulcu demokrasilerin en temel unsurlarından birisi de [muhalefet](#) ya da yönetime eleştiri hakkının varlığıdır. Demokrasiler eleştirenin en geniş ölçekte kabul edildiği siyasal sistemlerdir. ^[159] Muhalefetin varlığı ile beraber insanlar yönetime karşı eleştiri hakkına sahip olurlar. Sosyal medya dünyadaki toplum ve kültürün daha büyük bir parçası haline geldikçe, çevrimiçi siyasi muhalefet de artmaktadır. Genel olarak çevrimiçi iletişim, daha net siyasi muhalefetin yayılmasını artırmıştır. Sansür, seçici sansür, kutuplaşma ve yankı odaları gibi çeşitli faktörler, siyasi muhalefetin kendini nasıl sunduğunu değiştirmiştir. ^[162] Birçok Amerikalı, Sosyal Medya sitelerinin politik görüşleri sansürlediğine inanmaktadır. ^[163]

Çoğunluk ilkesi

Çoğunluk ilkesi, bir kişi, bir grup veya bir düşünce için toplanmış oyların o kişi, o grup veya o düşünceye üstünlük sağlayan sayısı olarak tanımlanabilir. ^[164] Demokrasi kaynağını halk iradesinden alır. Tek tek bireysel iradeler seçim yoluyla toplanır ve kim çoğunluğu elde etmişse iktidarı kullanma yetkisini de meşru biçimde elde etmiş olur. ^[159] Buradaki çoğunluğun iradesi anayasaya uygun olduğu sürece geçerli sayılır ve oylamaya katılmayanlar değerlendirmeye alınmazlar.

Temel hak ve özgürlüklerin güvencesi

Çağdaş demokratik rejimler aynı zamanda [özgürlükçü](#) rejimlerdir. Bu nedenle özgürlüklerin güvence altına alınmadığı bir yerde liberal demokratik devletten söz edilmez. Kısacası liberal demokratik rejim ancak özgürlük temelinde yükselir. Hak ve özgürlükleri esas almayan bir demokrasiden söz edilemez. ^[159] Temel hak ve özgürlüklerimiz, evrensel, dokunulamaz, sınırlandırılmaz ve her devlet düzenleyeceği yasalarla bu hakları ve özgürlükleri güvence altına almak zorundadır. ^{[159][164]} Demokrasi vatandaşları keyfi veya güç istismarından korumalıdır. Bunun temeli, vatandaşlar arasında eşit haklar ilkesine dayanır. Her demokrasi, tüm vatandaşların aynı yasalara tabi olduğu bir siyasi sistem içerir. ^[158] Hansen, "demokratia" teriminin başlangıçtan itibaren eşit politik haklar anlamına gelen "isonomia" kelimesiyle eşdeğer olduğunu ve hatta eşit şanslar anlamına gelen "isegoria" kelimesiyle de ilişkilendirildiğini belirtiyor. Bu özellik özellikle Herodot'ta bulunur, çünkü şöyle yazıyor: "Her zaman ve her yerde vatandaşlar arasındaki eşitlik değerli bir avantajdır: tiranların hüküm sürdüğü zamanlarda Atinalılar, komşularından daha iyi değildi, ancak tiranlıktan kurtulduktan sonra, üstünlükleri parlak bir şekilde görüldü." Bu metin, yasa önünde eşitlik ilkesinin herhangi bir demokratik sistemin temelinde mutlaka yer aldığını gösteriyor, çünkü bu ilke yöneticilerin iyi niyetine göre iktidarı kullanmasını engeller. ^[165]

Ayrıca, zengin veya fakir, entelektüel veya köylü olsun, sorumluluklar herkese açıktır ve her biri, oy kullanarak politik kararları kabul etme veya reddetme ve hükümet yetkililerini belirleme konusunda aynı ağırlığa sahiptir. Hansen, "demokratlar tarafından dile getirilen farklı eşitlik yönleri, tüm vatandaşların eşit şanslara ve eşit hukuki korumaya sahip olmalarını sağlayan eşitlik haklarına geri dönüyordu" şeklinde yorumlamaktadır. ^[158]

Demokrasi, bireysel özgürlüğün korunmasını sağlayarak yalnızca onun teminatı olan yasaları tek egemen olarak kabul eder. Hiçbir grup, sınıf veya çoğunluk egemenlik hakkını ele geçiremez. Egemen olan yasalar, herhangi bir grup, köken veya sınıf ayrımı olmaksızın herkese uygulanan yasalardır. Demosthenes'in döneminde, Eschine zaten Timarkhos'a Karşı adlı eserinde bu özelliği vurgulamıştır. Yasaların vatandaşları koruması demokrasinin mührüdür. Eschine, yönetilenlerden değil, yöneticileri bağlayan yasalardan bahseder. Monarşi veya oligarşi liderlerin keyfine göre yönetilirken, "demokratik devletler, vatandaşların güvenliğini ve anayasasını sağlayan yasalarla yönetilir".

Kurumların kurulması

Bir demokratik devlet, nüfusu her türlü diktatörlükten korumayı amaçlayan kurumlarla donatılır. Bu prensip, Atina demokrasisinin başlangıcından itibaren ortaya çıkmıştır. "Demokrasi" terimi, [Atina demokrasisinden](#) itibaren, bir [diktatörlüğü](#) veya [tiranlığı](#) önlemesi gereken bir Anayasa'ya verilen geleneksel addir. Bu gereklilik, Atina'da demokrasinin ana politik sistem olduğu dönem boyunca, yani MÖ -507'den MÖ -322'ye kadar sürekli olarak varlığını korumuştur. Zamanla, Atinalılar tiranlığa karşı çeşitli önlemler almışlardır. "Demokrasilerde yasalar, vatandaşları korur. Kime karşı? Bu açıktır, politik liderlere ve görevlilere karşı, onlar da vatandaşlarla olan ilişkilerinde demokratik yasalara saygı göstermelidir" şeklinde Mogens Hansen, Démosthène döneminde Atina demokrasisi adlı kitabında yazmıştır. ^{[166][167]}

Bu zorunluluk birçok metinde de bulunmaktadır, bunların arasında kitabelerdeki yazıtlar da yer almaktadır. Bu metinler, demokrasiyi şiddet ve zor kullanarak yıkmayı teşvik eden herhangi bir eylem veya söylemi kınamaktadır. Referans yapılan iki ünlü yasa vardır (MÖ -410 ve MÖ -336). Bu zorunluluğa yaklaşmak için birbirini güçlendiren birçok yöntem bulunmaktadır. En özgün olanı ise "ostrakizm" yöntemidir.

Ostraksizm yöntemi

Ostrakizm, tiranlığın geri dönmesini önlemek amacıyla kullanılıyordu. Yöntem, politik popüleritesi nedeniyle demokrasiyi tehlikeye sokabilecek herhangi bir kişinin uzun yıllar süreyle sürgün edilme olanağı sunuyordu. Devlete en büyük tehlikeyi taşıyan kişinin adı yazılıyordu. Bu yöntem, demokrasinin her türlü diktatöryal eğilimden kuşku duyduğunu açıkça göstermektedir. Zira çok popüler olan bir siyasi kişi kolayca rejimi etkileyerek tiranlığa yol açabilir. Perikles'in döneminde, "ostrakizmin işlevi tam da bir popülist diktatörün iktidara yükselmesine izin vermemektir." Aynı şekilde, eisangelya, bir görevliyi suçlamak için bir yargılama prosedürü sunuyordu.^[158]

Demokraside hakların gelişimi

İnsan hakları

İnsan hakları, tüm insanların hak ve saygınlık açısından eşit ve özgür olarak doğduğu anlayışına dayanır. İnsan hakları, her bir bireye bağımsız seçim yapma ve yeteneklerini geliştirme [özgürlüğü](#) sağlar. Klasik demokrasi tanımına benzerliğinden dolayı günümüzde *insan hakları* ve *demokrasi* sıklıkla beraber kullanılır.

İnsan hakları ile demokrasi arasındaki kesin tamamlayıcılık bağı: eğer insan hakları bireyin eksiksiz gelişmesi için gerekli bir koşulsuz demokratik toplum da, bireyin gelişimi için gerekli çerçeveyi oluşturması bakımından bu hakların kullanılması için gerekli bir koşuldur, ayrıca, demokratik bir toplum bireylerin topluluğun yaşaması için gönüllü olarak verdiği desteğe dayandığından insan hakları böyle bir toplumun ön koşulu olarak görülür.^[168]

Kadınlar

Demokraside siyasi eşitlik temel olsa bile kadınlar bu eşitliği ancak 20. yüzyılda kazanabilmişlerdir. Kadınların siyaset hayatına katılımını destekleyenler; bunun siyasi etiği geliştireceğini söylerken karşı çıkanlar aile yapısının bozulacağı düşüncesini dile getiriyorlardı.

Bazı ülkelerdeki kadınların erkeklerle eşit oy verme ve aday olma haklarını elde etme tarihleri:^[169]

Ayrıca 1999 istatistiklerine göre:^[170]

- Dünyadaki her 100 parlamenterden 13'ü kadın
- Dünyada devlet ya da hükümet başkanlığı yapan her 100 kişiden 5'i kadın
- Dünyadaki her 100 bakandan 12 tanesi kadın
- Dünyadaki 16 meclis dışında kalan meclislerdeki kadınların oranı %25'in altında

Demokraside kadınları sadece seçme, seçilme hakkına indirgememek gerekir. Ayrıca [feminist](#) sivil toplum örgütleriyle de demokrasiye etkin katılımı sağlanmaya çalışılmıştır.

Azınlıklar

Bir toplumun etnik, dini veya cinsel olarak genel ortaklıklarından ayrılan gruplar o toplumun azınlık statüsündedirler. Oligarşik, otoriter devlet yapılarından demokrasiye geçen toplumlarda, azınlıkların diğer gruplara göre daha fazla demokrasiyi savunmalar genel kabul gören bir olgudur. Ayrıca uluslararası kurumlar tarafından yapılan demokrasi seviyesi değerlendirmelerinde azınlık hakları önemli kıstaslardan biridir.

Uygulamada farklı görüşler ve eleştiriler

Çoğulculuk görüşü (Plüralist)

Çoğulcu bakış açısı [Montesquieu](#) ve [Locke](#)'a dayandırılır. [James Madison](#)'ın [Federalist Yazılar](#)'da yazdığı makalelerde sistemleşmiştir. Madison'a göre denetimden uzak demokratik sistemin bireysel hakların ihlal edileceği bir "çoğunlukçu" (Majoritarianism) sisteme dönüşebilirdi. Bunu engellemek için güçler ayrılığı ilkesi, federalizm ve iki meclisli bir hükümet biçimi önermiştir. "Bu sistem, toplumdaki farklılığın ve "çokluluğun" varlığını tanıdığından ve bu tür bir çokluluk halini istenir gördüğünden dolayı, Madison'ın modeli çoğulcu demokrasinin ilk gelişmiş ifadesidir."^[171]

[Noam Chomsky](#), Madison modelini eleştirerek, "1787'de ABD Anayasa Konferansı'nda James Madison'ın vurguladığı şekilde, hükümetin başlıca görevinin zengin azınlığı çoğunluktan korumak olduğu ilkesi üzerine kurulmuştur. Bu nedenle, o dönemin tek yarı-demokratik ülkesi olan [İngiltere](#)'yi örnek vererek toplumun geneline kamusal işlerde söz hakkı verilirse, halkın eşitliğe yönelik reformları veya başka canavarlıkları gerçekleştirebileceği konusunda uyarıyor ve Amerikan sisteminin, savunulması (aslında hakim olması) gereken mülkiyet haklarına yönelik saldırılar karşısında uyanık olması gerektiğini söylüyordu" der.^[172]

Seçkinlik görüşü (Elitizm)

Bu görüşün en tipik temsilcisi filozof kralların iktidarda olmasını isteyen [Platon](#)'dur (M.Ö 427-347). Klasik elitizm, bir reçete sunmaktan ziyade bir olguyu tespit iddiasıyla elit yönetiminin toplumsal hayatın kaçınılmaz ve

değiştirilemez bir gerçeği olduğunu ileri sürer. [Vilfredo Pareto](#) (1848-1923) ve [Gaetano Mosca](#) (1857-1941) klasik elitizmin belli başlı teorisyenleridir.

Mosca toplumu "yöneten" ve "yönetilen" olarak iki sınıfa ayırırken Pareto, yönetenin iki özelliğini anlatırken [Machiavelli](#)'nin "tilkiler (kurnazlık) ve aslanlar (zor kullanma)" benzetmesine atıfta bulunur.

Modern dönem seçkinci görüşte, rekabetçi seçkincilik (demokratik elitizm) diğer seçkinci görüşlere göre daha yaygındır. Buna göre seçmenler gene oy verirler ama bu, sadece hangi elitin kendilerini yöneteceklerini seçmek içindir. Demokratik hakların bir kısmını içinde barındırmasından dolayı rekabetçi seçkincilik, demokrasinin zayıf bir görüntüsü olarak tasvir edilir.^[173]

Marksist görüş

[Marksizm](#) toplumu sınıf tabanlı düşünür ve gerçek demokrasinin ancak sınıf farklılıkları kaldırıldığı zaman olabildiğini iddia eder. Yani; demokrasi için siyasi eşitliğin yeterli olmadığını bunun yanında sosyal eşitliğin de sağlanması gerektiği savunur. Marksist yaklaşım görüşleri itibarı ile halk demokrasisine yakındır. Daha çok liberal demokrasiyi eleştirir ve eleştirilerini liberal demokrasinin siyasi eşitlik vaadi ile kapitalist sistemin oluşturduğu sosyal eşitsizlik çelişkisine dayandırır.

'Neo-marksist [Jurgen Habermas](#) ve [Claus Offe](#)'ye göre bir yandan, demokratik süreç hükümeti ekonomik ve sosyal hayattaki sorumluluklarını yerine getirecek kamusal talepleri karşılamaya zorlamakta; öte yandan, yol açabileceği mali krizler sistemi tehdit etmektedir.^[174] Yani kapitalist bir demokrasi için meşruiyet krizi riski sürekli olarak mevcuttur. Ayrıca bu görüş uluslararası ilişkiler alanında da kullanılmaktadır.

Bununla birlikte [Mao Zedong](#), [Yeni Demokrasi](#) adıyla bir görüş öne sürmüştür, demokrasinin [feodalizm](#) ya da onun uzantısı [feodal sosyalizmi](#) devirmek ve [sömürgecilikten](#) bağımsızlık elde etmeyi amaçlaması gerektiğini ifade etmiştir. Mao'ya göre; bunların gerçekleşebilmesi için ise [Karl Marx](#) ve [Vladimir Lenin](#)'in belirttiği [burjuva](#) sınıfıyla mücadele etme önerisini daha geniş bir paydaya bölüştürmek gereklidir. [Marksist-Leninist](#) teoriler barındıran bu düşünceye göre; [sosyalizme](#) doğrudan varmak için eski egemen düzenle mücadele eden "işçi sınıfı", "köylü sınıfı", "şehir küçük-burjuvazisi" ve "milli burjuvazi" nin koalisyonuna ihtiyaç vardır ve bu yolla eski [kapitalist](#) düzene karşı mücadele edilmelidir. Bu koalisyon, [işçi sınıfının](#) ve onun [öncü partisi](#) olan [komünist parti](#) rehberliğinde olacaktır.^[175]

Korporatist görüş

Toplumda temel birim olarak birey ya da sınıfı alan görüşlere karşıt olarak, insanları iş bölümü içinde oldukları yere göre ve sahip oldukları mesleğin bütün üyeleriyle birlikte örgütleyen korporasyonların toplumun örgütlenmesinde temel olmasını, bu örgütlerin bireysel ve sınıfsal çıkar çatışmalarının yerine bireyler ve bireyle devlet arasında bir çıkar uyumu ve dayanışma sağlayacağını savunan siyasal öğretilerdir.^[176]

[Mussolini](#), korporatist devlet yapısı için şunları söylemiştir: "Korporatist devlet liberal kapitalizmin -ki bu ekonomik sistem, bireysel kâr'ı vurgulamaktadır- sonu demek olup kolektif çıkarları öne çıkaran yeni bir ekonominin başlangıcını işaret etmektedir. Bu kolektif çıkarlar üreticilerin kendilerinin hazırladığı üretim regülasyonlarına dayanan bir korporatist sistem vasıtasıyla elde edilecektir. Üreticiler derken sadece işverenleri kastetmiyorum, işçiler de bunun içindedir"^[177]

Korporatist düşünürler, bireylerin bağlı bulunduğu örgütlerin siyasi karar alma sürecinde etkinliği arttığı için demokraside temsil özelliğinin arttığını söylerken karşıt düşüncedekiler; güçlü ve etkin örgütlenmelerin karar alma sürecinde kendi çıkarlarında hareket edeceğinden siyasi eşitliği bozabileceğini veya hükümetin kendine yakın örgütlere ayrıcalık tanıyabileceğinden dolayı demokrasiyi geliştirici bir sistem olmadığını savunurlar.^[178]

Uluslararası ilişkilerde demokrasi

Demokrasiyi [uluslararası ilişkiler](#) disipliniyle özellikle cumhuriyetçi liberal düşünürler dile getirmişlerdir. Genel olarak 'demokratik, liberal cumhuriyetler birbiriyle savaşmazlar' cümlesiyle açıklanabilir. 'Demokratik cumhuriyetçi hükümetlerin karşılıklı saygı ve uzlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümüne daha fazla önem verdikleri iddia edilerek liberal demokratik devletlerin artması, uluslararası barışın yaygınlaştırılmasının garantisi olarak görülmektedir.^[179]

ÖZET: Sonuçta karar veren toplum, belirli kesim mi, yoksa birey hakkı olarak kişisel boyut mudur? Kişi kendi haklarını bilmeyebilir, farkında olmayabilir, çocuklarda olduğu gibi doğal karşılanmalı ve verilmelidir.

Türk Çocuk Koruma Kanunu'nun¹² 5. Maddesi açıktır.

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler Koruyucu ve destekleyici tedbirler Madde 5-

(1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir.

Bunlardan; a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, Yönelik tedbirdir.

(2) Hakkında, birinci fıkranın (e) bendinde tanımlanan barınma tedbiri uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulur.

(3) Tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edilir. Bu fıkranın uygulanmasında, çocuk hakkında birinci fıkrafta belirtilen tedbirlerden birisine de karar verilebilir.

Peki temel ilkelerine de bakacak olursak:

Amaç, Kapsam, Tanımlar ve Temel İlkeler Amaç Madde 1-

(1) Bu Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam Madde 2-

(1) Bu Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsar.

Tanımlar Madde 3-

(1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda, 1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu, 2. Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu,

b) Mahkeme: Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerini,

c) Çocuk hâkimi: Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimini,

d) Kurum: Bu Kanun kapsamındaki çocuğun bakılıp gözetildiği, hakkında verilen tedbir kararlarının yerine getirildiği resmî veya özel kurumları,

e) (Değişik: 13/6/2012-6327/38 md.) Sosyal çalışma görevlisi: Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını, İfade eder.

Temel ilkeler Madde 4-

(1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,

c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,

- e) Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde çalışmaları,
- f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi,
- g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,
- h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,
- i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması, j) Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,
- k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,
- l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenmemesine yönelik önlemler alınması, İlkeleri gözetilir.

ÖZET: Dikkat edilirse karar Çocuk Hâkimi tarafından verilmektedir.

Kültürel Yapıya Göre Sınıflama¹³

Sosyal Antropoloji Dersinde, B. Güvenç Hocamız, kültürleri Sosyal Antropolojiye göre, 1) Kabile, 2) Tarım, 3) Endüstri, 4) Yüksek Teknoloji, Globalleşme, 5) Birey Hakkı Kültürleri olarak gruplandırmış ve ek olarak zamanımızda toplumlar karma kültürel yapıda bulunduğunu da vurgulamıştır.

Bu Kültürel yapının alt öğeleri; (AKÇEDİST) Aile, Kaynaklar, Çevre, Eğitim, Yönetim (Din/Devlet/Yasama), İnsan, Sağlık ve Teknolojik yapı olarak tanımlamıştır.

Endüstri Kültürü

Burada Endüstri, Sanayi ve Şehircilik yapısında olarak Kültürü öğelere göre irdelenmekteyiz.

- a) **Aile:** Şehirleşme ile başlayan bu süreçte, geçinmek için çekirdek aile kavramı oluştu. Baba geleneksel lider gibi görülemedi çünkü anne de çalışmakta idi. Çocuklarda büyüdükçe hizmet sektöründe çalışıp, garsonluk gibi işlerde para kazanır oldular. Buna ilk planda eğitim için para toplandığı belirtilirken, daha sonra daha fazla imkana sahip olmak için yapıldı. Sonunda da kimliğini bulmak için çalışıldı.

Göç boyutu imkanların belirgin yüksek olması ve eğitim için olduğu gözlenmektedir. Ancak dikta rejimi olunca, benliklerini kaybetmemek için göçtüler. Yönetim bu kültürde olanların tarafını tutmaya özen gösterdiği anlaşılmaktadır. Aile kavramı ötesinde, ufak ünite gibi görülebilir ama sosyal etkileri yüksek olmaktadır.

Göç gerekçelerinde ilk sırada aile konulur, onların hür, bağımsız ve rıza ve sorumluluğuna sahip olmaları için göçüyoruz derler. Bu gerekçe olsa bile temeldeki neden geçim, daha fazla imkân olan yere göçerler.

Suriye gerçeğinde halk ilk planda kendi ailesini düşünür ama sonra birleşip bir klan, dernek gibi yapılanmaya girerek, *bir elin nesi var, iki elin sesi var* prensibini benimserler.

- b) **Kültürel Kaynaklar:** Her bir fabrika kendi düzenini bir kaynak olarak gösterir, işine bağlılık ve işinde başarılı olması ile daha iyiye yönelmesi istenir.

Eğitimde de böyledir, öğretme temelli olmaktadır ama öğrenci öğretmenin dediğini kabul etmeli ve ezberlemelidir. Bu yapı göç boyutunda kolaylık sağlanır sanılır ama Tarım kültüründe daha kolaydır, bu kültürde bilen ve karışan çok olacaktır. Tenkitler kaçınılmaz derecede abartılı da olabilir. Politika bu abartılardan kaynak alır.

Göç durumunda benzer konum olması istenir ve bu nedenle kendi sermayeleri getirilerek bir iş yaratılır. Sıklıkla da kendi göçen halk ilişki ve iletişim ile kazanç kapısı olmaktadır.

Geri dönüşlerde de eski yerlerinde de önce gidip kapı tutmaları düşüncesi vardır. Mevcut düzeni de ancak işlevsiz olursa kaldırırılar. Bu açıdan öncü gönderip analiz yapmaları beklenir.

Suriye gerçeğinde halk şehirli olanlarında zulüm görmesi ile daha iyi eğitilmiş ve sosyal yapıları nedeni ile onları dinler, tartışır ve onların dediğini genellikle uygular.

- c) **Çevre:** Göçte temel değişen çevredir. Ama bu kültür kendi çevresini oluşturup göçmek ister. Kendisi var ise çevresi de benzer olmalıdır.

Tarım kültürü daha çok aynı yer ister ama bulması zor olacağı için değişimi göze alır. Şehir kültürü olan gittiği yerde de kümeleşir ve kendi şehirlerini kurmak isterler.

Küçük kasabalar oluştururlar sonra bunlar on binlerce kişinin oturduğu yere döner. Geri dönmek bu açıdan sözel istenir, vatanlarıdır ama girmek için yeni düzen kurmak isterler.

Tarihte de oluşan göçlerde de bu kültür o bölgede yeni bir şehir devleti kurmuştur. Suriye gerçeğinde halk çevreyi yaşanabilir kılmak için, her kültürde bütünleşme yaparak gelişim ve değişim çabasında olurlar.

- d) **Eğitim:** Göçün en önemli faktörlerinden olup, zorlama gibi gösterilmeye çalışılsa da istenilen ve amaç olandır. Bu şekilde güç ve üst kademe, sosyal boyut yakalanabilecektir. İdeal akademik olmak ve profesör olarak bir bakıma kendi ünitesi ve çevresini yaratmaktır. Zorlama ve başkasının hakkını çiğneme bir hak olarak gösterildiği de bilinmektedir. Rekabet açısından sen olma ben olayım görüşü ortaya konulur, gizli veya açıktır ama vardır.

Göç durumunda da eğer istediklerine ulaşamayacak ise, engeller varsa, bir yerde dördüncü profesör olmak yerine ilk olmak isteyebilir ama bu yığınla sorun getirecektir. Ben yaparım demelidir. Başkası genellikle yapamazsın veya niye gideceksin, mevcut yerin güzel niye bırakıyorsun der.

Eğitim göçü yapan bilir ki kıdem alması ile artık eski yerine dönemeyecektir.

Zulüm varsa, burada barınamaz ve kendi varlıkları için uygun yer seçerler.

Suriye gerçeğinde halk daha yaşanabilecek yer ve imkân bulmaları olmayacağı için yaratmaları ile eski yerlerine göçeceklerdir.

- e) **Yönetim:** Kendi işi ve iş yeri olmak üzere haklarının korunması beklenir. Eski yapı olmasa bile Devletin ayakta olması için varlıkları korunur diye düşünürler. Ancak, düzen onların da sorunu olunca göçmek zorunda kalırlar.

Bölünmenin olmaması için din tarikat penceresi değil, laik yaklaşım ile eyleme göre yaklaşım ve ceza, kanunilik boyutu ile yargılama olmalıdır. Suriye’de olduğu gibi temel bölünme altında dini ayrışma olduğu gerçeği dikkate alınmalıdır.

Yasama, yürütme ve yargıda elemanları vardır ve bu nedenle ümitlerini devam ettirmek amacı taşırlar.

Daha sonra diktaya en fazla karşı çıkan bu kültürdeki yapı olmaktadır.

Geri göç durumunda ise, olan yapıyı inceleyip geri dönme kararı buna göre verilecektir.

Suriye gerçeğinde halk birey hakları yönetimi olan yeri tercih ederler. Bu nedenle yeni yönetimi de bu yönde zorlayacaklardır. Sermaye bizde, gelmeyiz derler.

- f) **İnsan Yapısı:** Ben değişime uğramam temel yapıyı ve ekonomi de bana dayanmaktadır derken, göç etmek zorunda kalmaları çok büyük bir yıkıntı yaratır. Toparlanmaları gerekir ve göçtükleri yerin tutumu ile bunu kazanırlar. Türkiye bu açıdan onlara büyük katkı sağlamıştır.

Geri dönüşte de göçmüş oldukları yer (Türkiye) ile bağlantı koparmak istemezler. Hemen Büyükelçilik açılması ile Türkiye para biriminin kullanılması ile düzen kurulmaya çalışılır.

Suriye gerçeğinde halk şehir yapısını oluşturmak, dernek, grup ve ekip oluşturma ile birliktelik sağlamakta, insanların kökeni bakılmadan tümü kardeş ilen edilmesi ile bütünleşme sağlanabilmektedir.

- g) **Sağlık durumu:** İlk göçülen yerde de tam teşekküllü sağlık olmalıdır ve gelince hemen sağlık kontrollerini yaptırırlar. Eski yere göçtükten sonra da yine kontrole gelecekleri vurguları yapılır

Sağlık dosyaları ve kayıtları düzenli ve titizlikle saklanır ve hayat boyu sürdürmek planlanır.

Sigortalı veya ücreti ödeyene sağlık hizmeti verilir. Diğerleri kendi halinde bırakılır.

Suriye gerçeğinde halk daha iyi sağlıklı olmak ve hastalıklarının tedavisi için, bireyin önemi açısından her türlü fedakarlığı yapacaklardır. Göçülen yere ve geri dönüşte de sağlık kuruluşlarının yapısı iyice irdelenmektedir.

- h) **Teknolojik yapı:** Bu kültür teknolojiyi doğrudan kullanan ve teknoloji yaratan, iş üreten yapısı vardır. Eski yönetime gidersen boşlukta kalırsın derler. Mecburen ve zorunlu göçerler.

Geri dönüşlerinde de teknoloji yapılması ve oluşması ile olacaktır. Öncüler gider, düzenler ve sonra grup gider ama bir kısmının kalması planlanır.

Suriye gerçeğinde halk yaşam için mevcut teknoloji üstüne çıkmalıdır ve el birliği bu açıdan öne alınmaktadır.

Kültürünün Ülkemizde yerleşmemesi

Endüstri Kültürü birçok kişinin çalışmasına karşın oturamamasının özeti Türk Ceza Kanunu’nun girişinde gözlenebilir.

Özet olarak:

- Kişi Hak ve özgürlüğün ilk planda olması, düzenin daha sonra gelmesi
- Ceza durumunu bilmiyorum diyemez.
- Düzenlemenin cezai işlemde çıkarılması, suç olan olmalı denilmesi
- Eşitlik ilkesi, açıkça sosyal sınıfları olmadığı, bunları vurgulamak bile suç kabul edilmiştir.
- Kanunilik ilkesi, suçun kanun ile oluşması ve
 - Somut eylem olması
 - Kıyas yasağı bulunması
 - Yoruma kapalı olmasıdır. Kamu görüşü veya ortak akıl geçerli değildir.
 - Tüm diğer özel kanunlarda da geçerli kabul edilmesidir.

Türk Ceza Kanunu giriş maddeleri¹⁴

Kişi Hak ve özgürlüğü: Ceza Kanununun amacı: Madde 1- (1) Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.

Kanunilik ilkesi: Suçta ve cezada kanunilik ilkesi: Madde 2- (1) Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.

(2) **Düzenlemenin cezai işlemde çıkarılması:** İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz.

(3) **Kıyas yasağı ve Yoruma kapalı olmasıdır.** Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.

Kanunilik ilkesi: Adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi: Madde 3- (1) Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur.

(2) **Eşitlik ilkesi:** Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaz.

Ceza durumunu bilmiyorum diyemez: Kanunun bağlayıcılığı: Madde 4- (1) Ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz.

Tüm diğer özel kanunlarda da geçerli kabul edilmesidir. Özel kanunlarla ilişki: Madde 5- (1) Bu Kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır.

Bu ilkeler olan bir toplum, jüri sistematğine geçmeli ve yasal yargılamasını değiştirmelidir. Batı istemekte, muhalefet neden istediğini bilmese peşindedir. Bu usul ile yargılamada bazı kişiler suçlu kabul edilmemeli diyerek, kamu vicdanı denilerek, aldıkları eğitim ve yaklaşımlarla istemektedirler. Düzen değişeceği bir bakıma şeriat usullerinin geleceğini de algılamamaktadırlar.

Sonuç

Bir Devletin varlığı zamanımızda şehir kültürü olması ile oluşmaktadır. Devlet zaten bir şehirleşme boyutudur. Buna göre geleneksel kalıp değil, bu zaman Tarım Kültürü oluşur, kendi yasasını yapan boyut ile oluşurlar. Yasama için şehirli olan kişilere gereksinim olması beklenir. Eğitim bu boyutta oluşmalıdır.

Bazıları için kültürleşme denilince şehirleşme ve Batı Kültürü simgesi olarak tanımlanmıştır. 18'inci yüzyıl tanınmaları Endüstrileşme ve Ekonomi aynı kapsamda irdelendiği görülmektedir.

Sonuçta tarlada köle olan veya köle gibi çalışan grup, işçi olmuş ve benzer statüde olmuştur. Kölelik kalkmış ama benzer yapı bugün Kaliforniya'da kurulmaya çalışılmaktadır. Sermayedar ile çalışan işçiler ile büro hizmetleri ayrılmalı denilir.

Bu Kültürün etkisi birey hakları yapısında görülmektedir. Örneğin asgari ücret toplantısında ilk iki toplantıda ücretin oluşma esası konuşulur ve sonuçta neticeye gelince %33 belirgin iken Bunu, artı %20 refah payı ile %45 tanımlanması da anlaşılır olmaz. Bu biz köle değiliz mantığının yansıtılmasıdır.

Politika bunu kullanır ama zaten ekseriyet ile seçildiğine göre iktidar onların oyunu almaktadır, çünkü muhalefet elit tabaka ile oluşmaktadır. İktidara ben sana oy veremem ifadesi olsa da yine denge koruyacağı için verilecektir.

Çözüm anlaşma ve dengeler değil, biz işçiyiz kültürel boyutta bizim sözümüz geçer mantığıdır. Bunun tarihte oluşmadığı, tersine reaksiyon aldıkları bilinse bile bu rol oynanmalı diye oynanır. *Biz istedik vermediler* demek için yapılır.

Kaynaklar

- 1) Ekonominin temel ilkeleri. coinhaberleri.com.tr
- 2) 5 temel ekonomik ilke, kıtlık, arz ve talep, marjinal maliyetler, marjinal faydalar ve teşvikleri içerir. www.paratic.com
- 3) KLASİK İKTİSAT OKULU. www.isletme.wordpress.com
- 4) Ekonominin temel ilkeleri. Internet. Yazeka
- 5) Laiklik, Vikipedi
- 6) Kuran: Ahmed Hulusi, www.ahmedhulusi.org
- 7) Kuran. Yaşar Nuri Öztürk. İnternette pdf
- 8) Bilimsel yöntemi özetleyen bir şema (Wikipedia)
- 9) Bilim ve İlim arasındaki başlıca farklar; www.arasindakifark.net/
- 10) Bilim, Vikipedi
- 11) Demokrasi, Wikipedia
- 12) Türk Çocuk Koruma Kanunu
- 13) B. Güvenç. Sosyal Antropoloji Ders Notları, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi
- 14) Türk Ceza Kanunu, www.mevzuat.org.tr